

Annastiina Lehtonen

LIKUNNAN JA URHEILUN EKOTEKO?
Ekologisuuden, terveyden ja kestävyyden yhtenevät teemat
suomalaisten liikunnan ja urheilun lajiliittojen toiminnassa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2019

TIIVISTELMÄ

Annastiina Lehtonen: Liikunnan ja urheilun ekoteko? Ekologisuuden, terveyden ja kestävyysyden yhtenevät teemat suomalaisten liikunnan ja urheilun lajiliittojen toiminnassa

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Terveystieteiden tutkinto-ohjelma

Syyskuu 2019

Maailma on siirtymässä 2020-luvulle jatkuvasti kasvavan ympäristökeskustelun ja kestävyysyden vaateiden ilmastossa. Yhteiskunnan ja ympäristön kehitystrendien myötä on syntynyt erittäin ajankohtainen tarve kohdentaa näkökulmaa myös suomalaiseen liikunta- ja urheilukenttään. Ympäristöteemat, kuten ekologisuuden ja kestävyysyden tematiikka sekä ympäristön ja ihmisen välisen keskinäisriippuvuuden tunnistaminen, ovat jääneet vielä kentällä suhteellisen vähälle huomiolla. Tämän tutkimuksen tarkoitus on täyttää vallitsevaa liikunnan ja urheilun ja ekologisuuden, kestävyysyden, ja samalla myös terveyden käsitysten välillä vallitsevaa kuilua. Tavoitteena on luoda nykyhetkeä tarkasteleva katsaus kenttään suhteessa ekologisuuden, kestävyysyden ja ekologisesti orientoituneen terveysajattelu teemoihin. Samalla tarkoitus on muodostaa kuvaa kentällä ilmenevästä luontosuhteesta, jolle pohjaa antaa ekologisesti orientoituneiden käsitteiden tarkastelu tutkimuksen viitekehyksen muodossa. Tutkimuksessa hyödynnettävät käsittekokonaisuudet ovat suomalaisittain ekoterveys, yhteinen terveys, planetaarinen terveys, ympäristöterveys sekä ekososiaalisuus ja ekologinen kansanterveysajattelu.

Liikunta- ja urheilukentällä eletään sekä murrosta että uuden ajan alkua. Lajiliitot tunnistavat ja tunnustavat roolinsa paitsi omassa liikuttamis- ja kansanterveystyössään, myös ympäristön hyvinvoinnin vaikuttajana ja vastuunkantajina. Perinteisistä lähtökohdista huolimatta kentällä rikotaan aiempia rakenteita, jotka ovat olleet ohjailemassa strategista suunnittelua ja toiminnan toteuttamista. Ilmapiiiri on samanaikaisesti optimistinen ja kriittinen, ja tahtoa kantaa oma ympäristöllinen kuorma on olemassa. Silti kriittinen suhtautuminen niin kentän ulkopuolelta kuin sisältä kentän toimijoiden toimimattomuutta kohtaan on läsnä. Lajiliittojen toiminnan kantavina teemoina korostuvat tämän tutkimuksen otannan perusteella tulkiten kansanterveydellisen, yhteiskunnallisen, ympäristöllisen ja ekologisen vastuunkannon roolin, toimintaympäristön muutoksiin reagoimisen ja toiminnan kestävyysyden takaamisen merkitys. Liittojen potentiaalinen täysi hyödyntäminen on kuitenkin vielä paikoin kiinni taloudellisista ja sosiaalisista resursseista.

Avainsanat: liikunta ja urheilu, ekologisuus, kestävyys, ekologisesti orientoitunut terveysajattelu, teema-analyysi, ympäristö ja terveys

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 LIIKUNTA- JA URHEILUKENTTÄ, KESTÄVYYS JA EKOLOGISUUS	5
2.1 Kenttä ja kolmas sektori tutkimuksessa	6
2.2 Ekologisuus ja kestävyys keskustelussa	8
2.3 Ekologisuus ja kestävyys kentällä.....	10
3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET	14
3.1 Kansanterveysajattelun murroksessa – ekologinen kansanterveys	14
3.2 Ekologisuus terveysajattelussa.....	18
3.4 Kestävyys ja kestävä kehitys.....	30
3.4.1 Kestävyys ja ekologisuus terveysajattelussa.....	33
3.4.2 Kestävän kehityksen tavoitteista.....	34
4 TUTKIMUSASETELMA JA -KYSYMYKSET.....	36
5 AINEISTO JA MENETELMÄT	37
5.1 Tutkimuskohteena lajiliitot	38
5.2 Haastatteluaineiston rajaus.....	40
5.3 Teemahaastattelu.....	42
5.4 Teema-analyysi	43
6 TULOKSET	47
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	66
7.1 Tulosten tarkastelu	66
7.2 Eettiset kysymykset.....	73
7.3 Luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset.....	74
KIRJALLISUUS.....	77

1 JOHDANTO

Suomalainen liikunta- ja urheilukenttä rakentuu lukuisista julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin sekä ruohonjuuritason tekijöistä. Kirjava verkosto kattaa toimijoita eri urheilu- ja liikuntaseurojen aktiiveista urheilijoihin, tukijoukkoihin ja muihin maan omaperäisen urheilukulttuurin rakentajiin ja ylläpitäjiin. Suomen Liikuntaneuvoston ja kuntien yhteisarvio liikunta- ja urheiluseurojen määrästä on kohonnut 2010-luvulla jopa kymmeneen tuhanteen (Hossain, Suortti & Kallio 2013). On perusteltua väittää, että osa kansan terveystieteistä ja -käyttäytymisestä on rakentunut ja rakentuu tänäkin päivänä yhteiskunnallisesti merkittävän liikunta- ja urheilukentän toiminnan pohjalta. Siirryttäessä 2020-luvulle suomalaiseen liikuntakenttään kohdentamiseen on syntynyt relevantti, ellei jopa polttava tarve yhteiskunnan ja ympäristön kehitystrendien myötä. Ympäristöteemat, kuten kestävän kehityksen tematiikka sekä ympäristön ja ihmisen välisen keskinäisriippuvuuden tunnistaminen, ovat jääneet vielä 2010-luvun loppupuolella kentällä suhteellisen vähälle huomiolle (kts. esim. Simula & Levula 2017, 3, 8). Vaikkakin kestävyys- ja ympäristöteemat ovat vakiinnuttaneet jalansijaa kansainvälisessä liikuntatutkimuksessa jonkin verran, Suomessa aiheita oli 2010-luvulle tultaessa käsitelty suurelta osin kansainvälisen olympialiikkeen kestävän kehityksen toimintamallien toteutumisen ja väestöryhmien muuttuvan liikuntakäyttäytymisen näkökulmasta (Simula, Itkonen & Matilainen 2014, 9).

Tämän tutkimuksen tarkoitus on täyttää vallitsevaa liikunnan ja urheilun ja ekologisuuden, ja samalla myös terveyden, välistä kuilua. Tarkoitus on tarkastella ja avata liikuntakentän ja eritoten sen sisällä urheilujärjestöjen, tässä tapauksessa lajiliittojen, suhtautumista, merkityksenantoja ja strategioita ekologisesti kestävän kehityksen ja ekologisesti orientoituneen terveysajattelun teemoja ajatellen. Tavoitteenani on luoda nykyhetkeä tarkasteleva ja kokoava katsaus tämän päivän liikunta- ja urheilukenttään suhteessa näihin teemoihin. Lisäksi yhtenä tavoitteenani on selventää ristiriitoja ja eriäviä mielipiteitä sisältäviä näkemyksiä ekologisesti terveyteen orientoituneista käsitteistä, ja samalla tarkastelen niiden sisältämän ajattelun esiintymistä kentällä. Jotta pääsen tarkastelemaan kentän suhtautumista eko- ja kestävyysteemoihin yksityiskohtaisesti ja rikkaasti, syvennyn urheilun lajiliittojen asiakirjoista sekä liittojen edustajien haastatteluista kerättyyn tutkimusaineistoon teemanalyysin keinoja käyttäen.

Tutkimusaiheen relevanssia puolustaa ilmastonmuutoksen kansallista ja kansainvälistä huolta herättävä kehityssuunta. Kasvava, tarpeellinen keskustelu ekokriiseistä yhdistää kestävyys- ja ekoteemoja myös kansanterveyteen. Ilmastonmuutos – ilmaston kiihtyvä lämpeneminen ja siitä seuraavat ekokriisit – sekä sen synnyttämät, merkittävät uhat ihmisen terveydelle on todettu hälyttäväksi. (kts. esim. WHO 2019; Academy of Finland 2017; Campbell-Lendrum, & Prüss-Ustün 2019.) Jo esimerkiksi vuoden 1992 Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ilmastosuojelun puitesopimuksessa määritellään ilmastonmuutoksen aiheuttamien ympäristön ja eliöstön muutoksilla olevan vahingollisia, jopa tuhoisia vaikutuksia sosio-ekonomiselle järjestelmälle ja ihmisen terveydelle ja hyvinvoinnille (United Nations 1992). Huoli on säilynyt, mikä näkyy esimerkiksi YK:n maailmanlaajuisten kestävä kehityksen tavoitteissa (engl. *Sustainable development goals*), jotka kattavat yhteensä 17 päätavoitetta kansakuntien, ympäristön ja ekosysteemien hyvinvoinnin ja kestävyuden takaamiseksi. Tavoitteessa kolme (“hyvä terveys ja hyvinvointi”) määritellään terveellisen elämän ja hyvinvoinnin turvaaminen välttämättömänä pohjana kestävälle kehitykselle (United Nations 2015, 18.) Lisäksi käsitys ympäristön terveydestä ihmisen terveyden pohjana on laajentunut ja vahvistunut, mitä havainnollistaa esimerkiksi ajatus ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten hyvinvointitekijöiden hierarkkisesta asetelmasta. Asetelman mukaan arvokas (ja terve) elämä ja vakaa talous nojaavat elinvoimaiseen luontoon ja luonnonvarojen kestäväan käyttöön. (Salonen 2014, 37–38.)

Kestävyys ja ekologisuus läpileikkaavat tämän päivän globaalia yhteiskuntaa, ja tässä trendissä on myös Suomi ottanut merkittäviä askelia eteenpäin. Se on sitoutunut kestävä kehityksen toimintamallien integrointiin eri yhteiskunnan osa-alueilla solmimalla yhteiskuntasitoumuksen, missä valtio – yhdessä muiden toimijoiden kanssa – on luvannut edistävänsä kestävä kehitystä kaikessa työssään ja toiminnassaan. Suomella nähdään olevan myös kansainvälinen vastuu kehittää ja viedä maailmalle kestäviä ja puhtaita toimintaratkaisuja. Näiden ratkaisujen tarkoituksena on turvata hyvinvointivaltion rakenteiden ja taloudellisen kestävyuden säilymisen lisäksi luonnon monimuotoisuus sekä kestävä, oikeudenmukainen ja tehokas luonnonvarojen käyttö. (Kestävä kehityksen toimikunta 2016.) Kestävyden ja ekologisen toiminnan verho yltää siis kaikille yhteiskunnan osa-alueille, eikä liikuntaa ja urheilua tule ekosysteemien terveyden ja kansanterveyden näkökulmasta sivuuttaa.

Täysin huomioimatta ekologiset haasteet eivät ole Suomen urheilukentällä jääneet. Esimerkiksi Olympiakomitea (OK), suomalaisen huippu- ja harrasteurheilun kattojärjestö, listaa verkkosivuillaan

aikakautemme suurimmiksi haasteiksi ilmastonmuutoksen, luonnonvarojen kestäättömän käytön ja luonnon monimuotoisuuden ehtymisen. Samalla OK huomauttaa, että urheiluväellä on myös yhtenä ympäristön kuormittajana vastuu tulevaisuuden hyvinvoinnin turvaajana. (Suomen Olympiakomitea ry 2019a.) Sama on todettu myös tutkijoiden ja julkisen liikuntakentän tekijöiden toimesta. Esimerkiksi kuntien liikuntapalveluiden ympäristöhallinnan kehittämiseen keskittynyt toimintatutkimushanke Kohti ekologisesti kestäväää liikuntakulttuuria (Kekli, 2014–2017) tarkasteli kuntien käytännön haasteita liittyen liikuntapalveluihin ja ympäristöpoliittisten sitoumusten toimeenpanoon (kts. esim. Itkonen & Simula 2015; Simula & Levula 2017). Tuoreimpana tulokkaana urheilun ympäristövastuullisuuden areenalla toimii vuonna 2018 perustettu Olympiakomitean ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran organisoima Urheilun ympäristövastuu -verkosto, missä liikunnan ja urheilun sekä liikuntatutkimuksen väkeä kokoontuu yhteen tavoitteenaan “saada ympäristövastuullisuus ja kestävät ratkaisut jalkautumaan urheilutapahtumiin sekä urheilujärjestöjen ja -seurojen toimintaan” (Suomen Olympiakomitea ry 2019b).

Ympäristöteemat, ja etenkin ilmastonmuutos ja sen rinnalla korostunut kestävyuden näkökulma, ovat nousseet urheilukentällä esiin myös ääntään ja kanaviaan hyödyntävien urheilijoiden ja heistä kirjoittavan median toimesta. Tästä esimerkkinä voidaan nostaa tapaus syksyltä 2018, missä ääneen ja kriittisen puheenvuoron kohteeksi päätyi huippu-urheilun ja -urheilijoiden rinnalla suomalainen sprinttihilittäjä Martti Jylhä. Suomen suurimman iltapäivälehdän Ilta-Sanomien urheilutoimittaja huomauttaa kärkevästi urheilun ympäristökuormaa ja -toimia kokonaisuudessaan kritisoiivassa kommentissaan (*Kommentti: Urheilu on välinpitämätön ilmastoterroristi – korruptoituneet elostelijat pyörittävät ympäristöorgioita*, 9.10.2018) urheilukulttuurin “välinpitämättömyydestä” ympäristöasioihin, mitä monet urheilijat toimillaan kommentin mukaan todentavat. Jylhän roolina kommentissa on kantaa lentäen matkustavien urheilijoiden vastuuta ympäristön kuormittamisesta. Julkisuudessa ympäristötietoisuudesta puhunut urheilija kirjoittaa vastineessaan, kuinka “tässä maassa, saati maapallolla, on tuhansia urheilijoita, joita nämä asiat eivät kiinnosta. Hyvä, että kirjoitetaan sellaisesta, jota asia kiinnostaa.” (Jylhä 2018). IS:n kommentti jatkaa siitä, kuinka “urheilu on salakavala ympäristöterroristi, koska siitä nähdään vain kilpailu. Ja urheilijoita kiinnostaa urheilemisessaan lähtökohtaisesti vain oma suoritus ja menestys”. Tämä ilmenee laajassa mittakaavassa suurten urheilukilpailujen, kuten suurimmillaan olympialaisten ja jalkapallon MM-kisojen, ja muiden urheilutapahtumien järjestämisessä uusilla, maantieteellisesti, ympäristöllisesti ja poliittisestikin sopimattomilla alueilla. Kommentissakin puituna esimerkkinä toimii vuoden 2022 jalkapallon MM-kisat Qatarissa, missä kisoja varten rakennetut fasilitetit tulevat monen ennakon

mukaan jäämään kisojen jälkeen käyttämättömiksi, kommenttia lainaten “yhä polttavamman auringon ja hiekkamyrskyjen raiskattavaksi.” (IS 2018.)

Tutkimukseni päällimmäisenä motiivina on hahmottaa, millä tavoin suomalaiset lajiliitot (organisoina liikunnan ja terveyden edistämisen muotona) toimitapoineen suhtautuvat ekologisuuteen, kestäväan kehitykseen sekä ihmisen ja ekosysteemien terveyden keskinäisriippuvuuteen. Suomalaisten liikkumisella ja liikunnalla sekä luonnolla on tietävästi yhteinen ja liikuntakulttuuriin vahvasti vaikuttanut perintötausta, ja voidaan yleistäen kuvailla, että suomalaisten liikkuminen pohjautuu vahvasti maalla, metsissä ja vesistöissä kesät ja talvet sijoittuvaan, vaihtelevaan fyysiseen toimintaan (kts. tämän työn luvut 2 ja 5.1). Kentällä virinneestä kiinnostuksesta huolimatta liikuntakulttuurin kestävyyttä ja kestäättömyyttä pohtivalle keskustelulle on edelleen, globaalistikin, hyvin suuri tarve (kts. esim. Simula & Levula 2017, 8). Samalla on oleellista tarkastella myös terveyden ja ekologisuuden ulottuvuuksien näkymistä suomalaisella liikunta- ja urheilukentällä ja sen myötä myös iikunta- ja urheilukulttuurissa. Tämän kautta tarkastelen, kuinka ihmisen ja ympäristön välinen suhde ja sen ominaisuudet vaikuttavat organisoidun liikunnan ja urheilun taustalla tänä päivänä.

2 LIIKUNTA- JA URHEILUKENTTÄ, KESTÄVYYS JA EKOLOGISUUS

Kansallinen liikuntakulttuuri on ollut 1960-70-luvuilla rakentuneen hyvinvointivaltion ajoista lähtien laaja-alaisesti valtiovallan ohjailemaa, kuntien organisoimaa ja urheilujärjestöjen toteuttamaa ollen täten siis periaatteessa koko kansan saavutettavissa (Kokkonen 2013). Liikunta ja urheilu – ja niiden rinnalla terveystieteet – ovat olleet läsnä verrattain pienen kansakunnan elämässä leikin ja pelien, “koko kansan” urheilijoiden, rakennettujen ja luonnollisten liikuntaympäristöjen sekä yhdeltä toiselle siirtyneiden tapojen ja merkitysten muodossa läpi vuosikymmenten, jopa vuosisatojen.

Liikunta- ja urheilukentällä, liikuntakulttuurilla ja urheilukulttuurilla on samanlaisia merkityksiä, ja niitä kuulee käytettävän usein toistensa tilalla tai päällekkäin. ”Urheilukenttä” sisältää paitsi lukuisia eri toimijoita, myös monenlaisia toimintarakenteita, funktioita ja merkityksiä. On huomattava, että kokonaisuudessaan kentän tutkiminen on sen monipuolisuuden, dynaamisuuden ja monimerkityksellisyyden vuoksi haastavaa. Myös käsitteet liikunta ja urheilu sisältävät erilaisia merkityksiä – liikunnan käsite itsessään on yhtä lailla tulkinnallinen, sisältäen erilaista liikunnan ja urheilun harrastamista ja harjoittamista niin arjen toimintojen, liikuntaharrastusten kuin kilpaurheilun muodossa (Itkonen & Laine 2015, 7). Käsitän liikuntakulttuurin tässä tutkimuksessa urheilukulttuuria laajemmaksi kokonaisuudeksi, jonka alle urheiluun ja etenkin kilpaurheiluun keskittyvä urheilukulttuuri lukeutuu. Liikuntakulttuurin alle on muotoutunut myös muita vakiintuneita termejä, kuten esimerkiksi nuorten tai ikääntyneiden liikunta. Kulttuuri on, liikunta- ja urheilukentän tavoin, kuitenkin dynaaminen ja jatkuvan uudelleenjärjestäytymisen murroksessa. Liikunta- ja urheilukentän kohdalla keskiössä ovat taas kentän eri toimijat ja heidän erittely, sisältäen toiminnan ja sen tuottamisen sekä elämäntapaa ja elinympäristöjä (liikuntaympäristöjä) koskevien ulottuvuuksien hahmottamisen. Tässä työssä huomio ei tule olemaan yksinomaan harraste- tai kilpaurheilussa, vaan tarkoituksena on tarkastella laajemmalla otteella liikunnan ja urheilun kenttää ja sen toimijoita, tässä tapauksessa urheilun ja liikunnan lajiliittoa. Tutkimuksen yhteydessä viitataan siis kokonaisuudessaan liikunta- ja urheilu- tai urheilukenttään ja joissain yhteyksissä liikuntakulttuuriin.

Liikunta ja urheilu ovat kulttuurina tai kenttänä heijastaneet ja heijastavat nykyäänkin aina omaa aikaansa, mikä vaikuttaa paitsi liikunnan ja urheilun vaihteleviin käsitteisiin ja käsityksiin, myös niissä vallitsevien arvojen, roolien ja normien muokkautumiseen sekä niiden muotoihin ja uusiin ja vanhoihin alakulttuureihin. Muutoksen tilassa olevan kulttuurin yhteen sitovana voimana korostuu

yhteisöllisyyden ja sosiaalistamisen rooli, sillä urheiluun ja liikuntaan liitetään vahvasti lajitaitojen opetteluun lisäksi vuorovaikutuksen, erilaisten sosiaalisten roolien sekä yksilöllisten ja yhteisöllisten käytäntöjen kehittyminen. (Itkonen & Laine 2015, 7, 9–12.) Tänä päivänä ympäristön ja sen suojelun arvo on noussut kentällä entistä keskeisemmäksi. Yhtä lailla merkittävän kulttuurillisen roolin omaavat liikunta ja urheilu ilmentävät merkittävästi elämäntapojamme ja niiden kautta hyvinvointiamme, minkä vuoksi kulttuuri on kokonaisuudessaan korvaamaton alue yhteiskunnalliselle keskustelulle (Jagemann 2014). Samalla urheilu ja liikunta ovat aina, tavalla tai toisella, kytköksissä harrastamisen ja harjoittelun ympäristöihin, joiden muodot ovat vuosikymmenten aikana hiljalleen vaihtuneet luontoympäristöistä urheiluhalleihin ja muihin enemmän tai vähemmän rakennettuihin, fyysisiin tiloihin. Omalta osaltaan 1900-luvun yhteiskunnallisen kehityksen saatossa myös vaateet urheiluolosuhteille kasvoivat uusiin, ympäristöltään vaativiin mittoihin. Urheilun organisoitumiskehitystä edistivät tuolla ajanjaksolla liikunnan ja urheilun kansanliike, minkä ohella kenttää määrittivät vuoden 1918 sodan jälkeiset vuosikymmenet ja niiden aikana vallinnut työväen ja suojeluskuntatoiminnan keskinäinen kamppailu niin lajien harrastajista, ympäristöistä kuin toimintaolosuhteista, niin sanotuista urheilun tiloista. (kts. esim. Ilmanen 2015, 35; Salmikangas 2015, 103–106.)

Kuten Ilmanen katsauksessaan liikuntapalveluiden muutokseen viimeisten reilun sadan vuoden aikana toteaa, kasvavat harrastajamäärät lisäsivät vaatimuksia siirtymiselle luonnonympäristöistä rakennettuihin ympäristöihin ja niiden kehittämiseksi, samalla kun kasvava urheilun kilpailullisuus 1900-luvun loppupuoliskolla teki urheilun harrastamisesta – käytännössä lajista riippumatta – ympärivuotista: “Talvilajeja piti innokkaiden lajiharrastajien mielestä pystyä harjoittamaan kesällä ja kesälajeja talvella.” (2015, 35.) Voidaan pohtia, ovatko harrastajamäärien kasvu, urheilun organisoituminen ja viimeistään hyvinvointivaltiokehityksen aikaan 1960-luvun loppupuolelta eteenpäin alkanut urheilun ja liikunnan muotojen eriytyminen selkeämmin kunto- ja harrasteliikuntaan ja kilpaurheiluun ja niiden alakulttuureihin (Itkonen 2015, 49–53) olleet osaltaan etäännyttämässä osasia urheilusta ja liikunnasta irti sen perimmäisestä ympäristöstä, luonnosta.

2.1 Kenttä ja kolmas sektori tutkimuksessa

Suomalainen liikuntakulttuuri on rakentunut hyvin ainutlaatuiseksi kuluneiden vuosikymmenten aikana. 1800- ja 1900-lukujen taitteessa syntynyt urheilun “joukkoliike” kehittyi omaksi, kansalaisia,

markkinoita ja valtiovaltaa yhdisteleväksi järjestelmäkseen, mistä voidaan muodostaa kolme toimijoita erittelevää sektoria: valtiovallan (kunnat ja valtion) sekä evankelisluterilaisen seurakunnan kattava julkinen, markkina- ja yrityspuolen kattava yksityinen sekä niin kutsuttu kolmas sektori, mikä pitää sisällään kansalais- tai järjestötoiminnan ja liikunnan ja urheilun saralla toimivat lajiliitot ja seurat. (Ilmanen 2015, 19–20.) Näiden kolmen melko vakiintuneen sektorin rinnalle on sittemmin esitetty myös niin sanottua neljättä sektoria, mikä kattaa kotitalouden ja perheet sekä ihmisten lähisuhteet. Vapaaehtoisuuden periaatteen pohjalle läpi vuosien rakentunut, perinteinen kolmas sektori on kuitenkin muuttunut. Tämän myötä onkin alettu puhua uudesta kolmannesta sektorista, missä toiminnan tavoitteeksi on muovautunut julkiseen palvelutarpeeseen sekä organisatorisen tehokkuuden vaatimukseen vastaaminen sekä myös liikevoiton tavoittelemineen. (Itkonen 2015, 42.) Tässä tutkimuksessa fokus on juurikin näin kuvatulla kolmannella sektorilla, jolla urheilujärjestöjen rooli paitsi yhteisöllisen kansanperinteen ja kansanterveyden rakennuspohjana, myös organisatorisena liikunnan ja urheilun tuottajana ja ylläpitäjänä korostuu.

Verrattain lyhyen historiansa aikana liikunta- ja urheilukenttämme ja sen alla erityisesti kolmas sektori on kokenut monia kansallisesti ja paikallisestikin merkittäviä muutoksia. Vuodesta 1993 asti toiminut, urheilun ja liikunnan kansallinen kattojärjestö Suomen liikunta ja urheilu (SLU) yhdisti vuonna 2012 toimintansa nuorten liikuntaan ja urheiluun keskittyneen, sitoutumattoman Nuoren Suomen sekä Suomen kuntoliikuntaliiton kanssa, minkä seurauksena suomalaiselle liikuntakentälle syntyi uusi kattojärjestö Valo. Valo taas toimi vuoteen 2014 asti itsenäisenä järjestönä ennen operatiivisten toimintojen yhdistämistä ja lopulta juridisesti 1.1.2017 alkanutta yhdistymistä Suomen Olympiakomitean kanssa. (Suomen Olympiakomitea ry 2016b, 7, 29; Yle 2016.) Tämän tutkimuksen valmistumishetkellä kahden ja puolen vuoden ajan toimineen uuden Olympiakomitean vastualueisiin kuuluvat suomalaisen huippu-urheilun lisäksi myös arjen fyysinen aktiivisuus ja harrastetason liikunta elämänsä eri vaiheissa (kts. esim. Suomen Olympiakomitea ry 2016a). Voidaan olettaa, että urheilun kansallisen tason päätoimijoiden muutokset ovat olleet vaikuttamassa myös liikunta- ja urheilukentän päätoimijoiden eli lajiliittojen toimintaan, tavalla tai toisella. Suhtautuminen ympäristöasioihin ja toiminnan kestävyys on, ottaen huomioon ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristöhaittojen kasvavan uhan, oletettavasti myös muuttunut.

2.2 Ekologisuus ja kestävyys keskustelussa

Rakenteellisten liikuntakentän muutosten ohella liikuntakulttuuri on siirtynyt viimeistään nyt uudenlaisen keskustelun alle. Huolimatta siitä, että ympäristöasiat ovat jääneet liikunta- ja urheilukentällä vielä paikoin vähäiselle huomiolle, ovat ympäristö ja ekologisuus hiljalleen kasvattaneet asemaansa perinteisessä liikuntatutkimuksessa. (kts. esim. Simula & Levula 2017, 3-12.)

”Liikunta- ja urheilusysteemiä”, siis kulttuurin ja kenttien sisältämiä rakenteita, toimintaa ja toimijoita, on kuvailtu ekosysteemin osana, minkä yhteydessä systeemi linkittyy paitsi omiin, välittömiin arvoihinsa ja tarpeisiinsa, myös laajemmin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja niihin limittyviin ekologisii tekijöihin (Bruyninckx / European environment agency 2017). Suomalaisen urheilukentän kansallisen tason toimijoiden ympäristösuhdetta ja toiminnan ekologisuutta on tutkittu aiemmin muun muassa urheilujärjestöjen, tarkemmin urheilun lajiliittojen, ympäristöasiakirjojen analysoinnin kautta. Turpeisen (2012) pro gradu -tutkielman katsauksen mukaan lajiliitot ovat olleet Suomessa vielä 2010-luvun alkupuoliskolla alkutekijöissään ympäristöajattelussa ja -työssä, vaikkakin ekologisemman toiminnan pohja on ollut jollain tasolla olemassa. Lisäksi esimerkiksi Simula ja kumppanit (2014; 2017) käsittelevät liikunnan ja urheilun roolia ja toimintaa ekologisuus-, ympäristö- ja kestävyysaiheiden ympärillä ja korostavat, ettei kenttä voi enää jättäytyä ympäristöaiheiden keskustelussa katselijan rooliin, vaan sen on otettava aktiivisemmin osaa kestävään ja ekologiseen toimintaan. Osin näin onkin jo tapahtunut – suomalaisten urheilu- ja liikuntatoimijoiden keskuudessa ympäristön muutoksia on monin paikoin tiedostettu, vaikkakaan kaikki eivät ole vielä tämän myötä reagoineet. (kts. esim. Simula & Levula 2017, 3.)

Vielä viime vuosikymmenen puolella kritiikkiä liikunta- ja urheilukenttää kohtaan kohdistettiin muun muassa ”urheilun ekologian” tutkimuksen yhteydessä eri tutkimussuuntien, kuten urheilusysteemien, urheilun ja ympäristön suhteen. Lisäksi kestävä kehityksen hyödyntämisen tai olympialaisten ja ekologisen toiminnan tutkimuksen epäsystemaattisuuteen sekä metodien puutteellisuuteen tai puutteeseen on tutkimuksessa tartuttu. (Zhu 2009.) Ylipäätään selkeä kritiikin kohde liikunta- ja urheilukulttuuria kohtaan on ollut – ja julkiseen keskusteluun katsoen, on yhä (kts. esim. IS 2018; Forbes 2017) – urheilun useimmiten negatiivinen vaikutus ympäristöön, ja tämän ilmenemisestä kuvaa antava lista on pitkä: urheilu kuormittaa väistämättä ympäristöä muun muassa roskaamisen, energiankulutuksen, luonnonvarojen ja resurssien kulutuksen, materiaalin tuotannon, ympäristön saastuttamisen sekä suuren matkustamisen ja laajan urheiluturismin muodossa. Huolimatta viime

vuosina tarkentuneista ja laajentuneista valtio- ja organisaatiotason ohjeistuksista ja velvoitteista ympäristön huomioimisen suhteen, monet urheilukentän toimijat joutuvat painiskelemaan ympäristöasioiden huomioimisen sekä taloudellisten tavoitteiden saavuttamisen välillä. (kts. esim. Pfahl 2014; Jagemann 2003.)

Liikuntakulttuurin ympäristökuormitusta ruotivissa tarkasteluissa on ympäristö- ja kestävyysaiheiden ohella puhuttu myös lähiliikunnasta, jonka voidaan tämän tutkimuksen haastatteluaineiston perusteella sanoa linkittävän kenttää myös ekologisiin ja kestävyyskysymyksiin. Lähiliikunnan käsitteellä tarkoitetaan liikuntamuotoja, jotka tietyltä kantilta asettuvat toiminnaltaan ympäristöä kuormittavia olosuhdevaatimuksia kantavia ja yksityisautoiluun kannustavia lajeja “vastaan” ja joita harrastetaan primitiivisissä ympäristöissä, paikallisesti ja vuodenaikojen noudattaen (Simula, Itkonen & Matilainen 2014; Simula & Levula 2017). Osaltaan lähiliikunnan ajatus istuu hyvin myös niihin teemoihin, joita kestävyteen ja kestävä kehityksen toimii kannustavissa yhteyksissä kentällä korostetaan; Havainnot tämän tutkimuksen haastatteluaineistosta antaa kuvaa siitä, kuinka vähentämällä materiaalisia ja ympäristöä kuormittavan kulutuksen vaadetta lähellä tapahtuva liikunta ja urheilu, tai sen sisältämä aatteellisuus, antaa yhdenlaisen osoituksen liikuntakentän kestävyysmahdollisuuksista (havainto tämän tutkimuksen haastatteluaineistosta).

Yhtenä konkreettisenä ekologisenä näkökulman esimerkkinä liikunta- ja urheilukeskusteluun on noussut ekologisen liikunnan tai urheilun, lyhyemmin ekoliikunnan (engl. *ecological sport, eco-sport*) käsite. Ekoliikunta käsitetään laajasti luonnollisissa tai lähiympäristöissä tapahtuvan liikunnan tavoin kokonaisuudeksi, mikä sisältää myös liikunnan ja urheilun tuottamisen ekologisuuden. Ekoliikunnasta on puhuttu muun muassa konseptina, missä ekologinen tietoisuus ja ajattelu toimivat liikunnan ja urheilun pohjana ja missä ympäristön harmonia, molemminpuolisen huolehtimisen ajatus sekä symbioosi ovat urheilutoiminnan keskiössä (Gong 2008.) Rinnastan tähän nojaten ekoliikunnan osaltaan maallikkopuheessa ja julkisessa keskustelussa vakiintuneiden luomuliikunnan ja luontoympäristöissä tapahtuvan liikunnan ja urheilun kanssa, joiden pohja-ajatukseksi on, että liikunta tapahtuu ilman erillisiä fasiliteetteja tai välineistöä. Yhtä lailla siinä yhdistyy ajatus Simulan ja kumppaneiden käsittelemästä lähiliikunnasta. Näin ajateltuna ekoliikunnassa tiivistyvät paitsi kestävyysperiaatteet, myös ekologisuutta koskevien ulottuvuuksien yhdistäminen liikuntaan ja urheiluun. Vaikka tutkimukseni ei paneudu ekoliikunnan käsitteeseen tai varsinaisesti sen sisältöön, paneudun näihin teemoihin tarkemmin seuraavan pääluvun yhteydessä, missä pohdin myös terveyden linkittymistä ekologisuuden ja kestävyysperiaatteiden teemoihin.

2.3 Ekologisuus ja kestävyys kentällä

Kestävyyden ja ekologisuuden teemat ilmenevät liikunnan ja urheilun kolmatta sektoria tarkastellessa eri toimijoiden kohdalla eri tavoin. Tältä kantilta Olympiakomitea näyttäytyy osaltaan yhtenä kestävyiden pioneerina liikuntakentällä painottaessaan näkyvästi julkisessa ulosannissaan urheilun ja ympäristön suhdetta.

Kuten todettua, Olympiakomitea korostaa vastuun elämäntapamme kestävydestä kuuluvan myös urheiluväelle, sillä suuret, ekologiset haasteet kuten ilmastonmuutos ja luonnonvarojen ehtyminen ”vaikuttavat siihen, miten ja minkälaisissa olosuhteissa voimme tulevaisuudessa liikkua ja urheilla” (Suomen Olympiakomitea ry 2019a). Samalla suomalaisen urheilun ja liikunnan kattojärjestö painottaa yhden osa-alueensa alla ympäristöä ja ilmastoa sekä ylipäättään urheilutoiminnan ekologisuutta koskevia tekijöitä. Lisäksi Olympiakomitean toimintasuunnitelma vuodelle 2018 sisälsi itsessään vastuullisuuden toimintalupauksen, minkä alla ”urheiluyhteisön toiminnan ympäristövastuullisuutta” päätettiin kehittää muun muassa Ympäristövastuullisen seuran työkalupakki -hankkeen ja Urheilun ympäristövastuu -verkoston käynnistämisen sekä urheilutapahtumien ympäristövastuuasioissa ohjaamisen kautta (Suomen Olympiakomitea ry 2017). Noin vuotta myöhemmin (alkuvuodesta 2019) urheiluseuroille suunnattu työkalupakkihanke näki päivänvalon Olympiakomitean yhdessä Sitran ja urheiluseurojen kanssa kehittelemän Kestävän kehityksen valmentaja -toiminnan, KEKE-koutsin, muodossa. Komitea huomauttaa, kuinka urheiluseurat toimivat merkittävinä ”asennekasvattajina ja ihmisten osallistajina” liikunnan ja urheilun kansanliikkeessä, ja kuinka ”merkittävää työtä ympäristövaikutusten minimoimiseksi voi tehdä helpoilla ja arjen pienillä teoilla, sillä yhteisvaikutukset koko harrastuskentän mittakaavassa ovat huomattavat”. Näiden tekojen mahdollistamisen tukemiseksi KEKE-koutsi tarjoaa sähköisesti seuroille materiaaleja ja esimerkkejä liikkumisen, välineiden ja varusteiden, ruoan, roskien ja tapahtumien sekä viestinnän ja hallinnon yläotsikoiden alla. (Suomen Olympiakomitea ry 2019d.)

Viimeaikaisten kestävyteen ja ekologisuuteen tähtäävien toimien lisäksi Olympiakomitea organisoi ja ohjeistaa kestävyteen kannustavia toimia sekä kansainvälisestä että kansallisesta näkökulmasta käsin. Komitea nojaa omassa kestävä kehityksen työssään osaltaan Kansainvälisen Olympiakomitean kestävä kehityksen Olympic Agenda 2020 -ohjelmaan, mikä keskittyy tarjoamaan ekonomista, urheilullista, sosiaalista ja ympäristöllistä suunnittelu- ja organisointiapua ja -malleja olympialaisten järjestämisen ja järjestäjämäiden näkökulmasta (The International Olympic Committee 2014). Kansallisen tason esimerkkinä annettakoon Olympiakomitean jäsenliitoilleen

välittämät Vastuullisuus- ja Ekokompassi-palvelut, joiden yhteydessä suomalaisen urheilun ja liikunnan kattojärjestö painottaa ympäristöä ja ilmastoa sekä ylipäättään urheilutoiminnan ekologisuutta koskevia tekijöitä. Ekokompassi on alkujaan pääkaupunkiseudun kaupunkien kehittämä ja Suomen Luonnonsuojeluliiton organisoima palvelu, minkä avulla organisaatiolle, yhdistykselle tai esimerkiksi tapahtumalle luodaan räätälöity ja konkreettisia työkaluja ja toimintoja kattava ympäristöjärjestelmä (Ekokompassi 2019). Olympiakomitean itse koordinoima ja sen hallituksen valvoma Vastuullisuuskompassi painottaa ympäristövastuun rinnalla yhteiskunta-, henkilöstö- ja sosiaalista sekä taloudellista vastuuta toiminnan lähtökohtina. Komitean henkilöstölle ja luottamushenkilöille ensisijaisesti suuntaamisen lisäksi toiminnalla on komitean mukaan “tarttumapintaa myös koko urheiluyhteisöön”. Vastuullisuuskompassin ympäristöä koskevissa kohdissa painotetaan ympäristötietoisen viestinnän, ekokompassin periaatteisiin nojaavan tapahtumajärjestämisen sekä ympäristöratkaisujen kehittämisen ohella komitean roolia yhteiskunnallisena keskustelijana “liikuntaan ja urheiluun liittyvissä ympäristö- ja ilmastoasioissa haitallisten ympäristövaikutusten minimoimiseksi”. (Vastuullisuuskompassi, Suomen Olympiakomitea 2017.)

Olympiakomitean ympäristöasioiden käsittely näyttäytyy kattavana ja paikoin jo konkreettisena, mutta urheilukentän toimijoiden tasolla vertailtaessa eroja tulee väistämättä vastaan. Esimerkiksi Suomen yhden suurimman urheilulajin, jääkiekon, kattojärjestön Suomen Jääkiekkoliiton tämänhetkisessä strategiassa ympäristöä tai toiminnan ekologista kestävyyttä ei mainita, kun taas Suomen autourheilun kattojärjestö AKK-Motorsport ry:n strategiassa on maininta liiton ympäristön huomioivasta ja eettisen kestävyuden tunnustavasta asenteesta (Suomen Jääkiekkoliitto ry 2014; AKK-Motorsport ry 2018). Kyseessä on kuitenkin vasta kaksi esimerkkiä. Eri lajien kestävyys- ja ekologisuusteemoihin pureuduttaessa on huomioitava monia muita lajiominaisia tekijöitä, kuten kilpailu- ja harrastustoimintaa sekä toimintojen taustoja, joten ennen päätelmiä järjestön ekologisuudesta on mentävä teemojen mainintaa tai sen puuttumista syvemmälle.

Liikunta- ja urheilukentän toimijoiden ekologista ja kestävää toimintaa ja sen muodostumista voidaan kuvailla perspektiivi- tai malliajattelua hyödyntäen. Liikuntaan ja urheiluun ja kentällä toteutuviin ympäristötoimiin liittyvinä perspektiiveinä on muun muassa kuvailtu kahta toiminnan suuntaa: sisältä ulospäin suuntautuvassa mallissa urheilukentän toimijat ymmärtävät toimiensa vaikutuksen ympäristöön, ja ulkoa sisälle päin suuntautuvassa mallissa toimijoita ohjailevat tai velvoittavat esimerkiksi valtiolliset tai muut ulkopuoliset, ympäristölliset tahot (Pfahl 2014). Suomalaisittain

ekologisen ja kestävän toiminnan tai ympäristötoimien tarvetta käsiteltiin vuonna 2017 seminaarissa, minkä järjestämisestä vastasivat Olympiakomitea, opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikkö sekä Jyväskylän yliopiston organisoima Kohti ekologisesti kestävästä liikuntakulttuurista - tutkimushanke (Kekli).

Tästä kyseisestä seminaarista Simulan ja Levulan toimesta tuotetun raportin sekä aiemman tietämyksen pohjalta muodostin tutkimukselleni tietynlaisen ohjailevan hypoteesin, jolla voidaan tiivistää, millä tavoin ympäristöasioiden huomioiminen 2010-luvun loppupuolella tullessa liikunta- ja urheilukentällä muodostuu. ”Malli” kattaa kolme toiminnan muodostumisen tasoa. Ensinnä, urheilujärjestöjen ympäristöagenda voi rakentua pitkälti poliittisesti ja hallinnollisesti – järjestön toiminnassa sitoudutaan ylhäältä, kuten valtiolta tai kansainvälisiltä lajiliitoilta, tuleviin ympäristöasioita ja kestävästä kehityksestä koskeviin säädöksiin ja toimintamalleihin, joiden pohjalta järjestö rakentaa omaa strategiaansa sekä osallistuu ja mahdollisesti reagoi julkiseen keskusteluun. Toiseksi, urheilujärjestöjen toiminta voi rakentua ympäristön tilaan, muutoksiin ja ennusteisiin sopeutumisen kautta. Järjestön toiminnassa ja strategioissa huomioidaan, kuinka muuttuva ympäristö muuttaa lajia tai lajitoimintaa ja kuinka tähän voidaan parhaiten sopeutua. Keskeistä on pyrkiä luomaan ratkaisuja ympäristön muutoksen synnyttämässä paineessa. Kolmanneksi järjestöjen ympäristöasioiden huomioiminen voi muotoutua niiden ympäristösuhteen kautta. Tällä tasolla tarkoitetaan käsitystä siitä, millainen rooli ympäristöllä ja luonnolla on lajin ja sen sisältämän toiminnan harjoittamisen kannalta. (Simula & Levula 2017, 5-10, 16-17.)

Kolmitasoisesta mallin hypoteesin testaaminen ei ole tutkimukseni päätavoite, mutta sen tiivistämä tasoajattelu toimi yhtenä tutkimusaineiston muodostamisen apuvälineenä. Tulen peilaamaan edellä esiteltyjä tasoa vielä tarkemmin kokonaisaineiston analyysin ja pohdinnan yhteydessä, missä suhteutan näitä tasoa ja mahdollisia muita ilmenneitä toimintatapoja suhteessa kentältä keräämiini näkemyksiin ja muuhun kokonaisaineistoon. Tasoajattelu mahdollistaa urheilujärjestöjen toiminnan tarkastelulle paitsi mielekkään rungon, myös validoivan pohjan siitä tehtäville analyyseille ja pohdinnalle. Etenkin edellä esitellyltä kolmannelta tasolta käsin mielenkiinto kohdistuu siihen, mikä ohjailee lajiliittojen toimintaa ja sen suunnittelua. Joissain lajeissa suhteen voidaan ymmärrettävästi olettaa olevan suurempi, kuten vaikkapa luonnossa liikkumiseen ja hyvinvoivaan ympäristöön konkreettisesti perustuvassa suunnistuksessa tai maastohiihdossa. Arvoihin, aatemaailmaan ja asennoitumiseen vaikuttavat niin lajin luonne, historia kuin sen nykyiset resurssit ja

toimintavaatimukset, ja myös näitä seikkoja lähden tunnistamaan aineistoon valikoitujen lajiliittojen toiminnasta.

3 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

Teoreettista pohjaa tutkimukselle haen niin kutsutun ekologisen kansanterveysajattelun tai -mallin, terveyden ekologisuutta käsittelevän pohdinnan ja ekologisesti orientoituneiden käsitteiden sekä kestävä kehityksen ja kestävyuden tarkastelun kautta. Kuten tämän työn aiemmissa luvuissa esittelen, liikunnalla ja urheilulla, terveydellä ja ympäristöllä – ja tätä kautta ekologisuuden ja kestävyuden teemoilla – on kansanterveysajattelun ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsoen merkittävä yhteys, jonka tutkiminen on jäänyt vielä verrattain vähäiseksi.

Terveyden ekologisuutta käsittelevien, toisiinsa liittyvien mutta lähtökohdiltaan, määritelmiltään ja toiminnan aatesuunniltaan paikoin poikkeavien käsitekokonaisuuksien yhdisteleminen yhden tutkimuksen puitteissa on haastavaa. Kuitenkin, pureutumalla niiden yhtäläisyyksiin, eroihin ja erityispiirteisiin voidaan ekologisuuden teeman parissa saavuttaa taso, mikä toimii tarkastelun näkökulmana tutkimuksen edetessä. Esitän kestävyuden ja terveyden ekologisuuden käsitekokonaisuuksien erottelun seuraavanlaisesti: kestävä kehitys on maailmanlaajuisesti tunnustettua, näkyvää ja usein konkreetista ja arvopohjaan nojaavaa toimintaa, kun taas ekologinen kansanterveys yhdessä ekologisesti orientoituneiden terveyskäsitteiden kanssa haastaa vallitsevia kansanterveyden malleja ja käsityksiä painottaen kansanterveyden ekologisia ulottuvuuksia. Hieman vähemmän tunnettuutta kerryttäneet, vaihtelevin painotuksin ekologisesti orientoituneet terveyskäsitteet tai -näkökulmat – ympäristöterveys, ekoterveys, yhteinen terveys, planetaarinen terveys – sekä ekososiaalinen paradigma ja ekologinen kansanterveys voivat taas näkyä toiminnan teoreettisena tai arvopohjana, vaikka varsinaisiin näkökulmiin ei olisikaan sitouduttu tai terveyden ja ekologisuuden yhteydestä ei olisikaan sen tarkempaa, tiedostettua käsitystä. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen terveyden ekologisesti orientoituneita näkökulmia sekä kestävyuden käsitteitä aiemman tutkimuksen ja nykypäivän konkretian valossa.

3.1 Kansanterveysajattelun murroksessa – ekologinen kansanterveys

Suhteemme ja vaikutuksemme ympäristöön on hyvin vastavuoroinen. Tästä toimivat esimerkkeinä kasvava ekologisuusteemojen näkyminen yhteiskunnan eri osa-alueilla, joilla ympäristöpuhe nivoutuu entistä kokonaisvaltaisemmin jokapäiväiseen keskusteluun. Ekologisuus, ekologinen

ajattelu ja ekologinen toiminta ovat levinneet pelkästään ympäristöpolitiikan ja -toimijoiden käsitteistä ja toimintaa ohjaavista arvoista eri yhteiskunnan osa-alueiden toimijoiden puheisiin ja myös tekoihin. Ekologisuuden käsitteen voidaan nähdä pohjautuvan luonnontieteen alla soveltavasta ekologian tutkimusalasta, millä mielenkiinnon kohteena on jo esimerkiksi 1960-luvulla nostettu esiin eliöstön ja elinympäristön välinen suhde. (Henderson & Southwood 2016, XIV, XVI–XVII.) Joissain yhteyksissä alkuperäisenä pidettävän, Ernst Haeckelin määritelmän mukaan ekologia on nähty ”lajeja ja ympäristöjä integroivana tieteenalana” (Rayner & Lang 2015, 621). Sittemmin ekologian yhteydessä käsite on laajentunut tarkastelemaan biosfääriä laajemmin tunnistaen biologista tulokulmaa laajemman otteen eliöstöön ja ympäristöön, kuten myös käsitteen jalkautumisen ja arvottamisen tiedekenttää laajemmin (Henderson & Southwood 2016, XV; Rayner & Lang 2015, 629). Ekologit Henderson ja Southwood huomauttivat kuitenkin jo vuonna 1998, että huolimatta termin ”eko” laajamittaisesta vihkimisestä julkiseen ja poliittiseen keskusteluun, merkittävä osa tästä ei lukeudu ekologian ajatuksen alle (emt. XIV). Tultaessa 2000- ja 2010-luvuille ekologisen teeman merkitys yhteiskunnallisella tasolla on kuitenkin korostetusti huomioitu (kts. esim. Kestävän kehityksen toimikunta 2016, Valtioneuvoston kanslia 2009, 40-48).

Yhtä lailla käsitys kansanterveydestä on murroksessa. Vallitsevan, tavallisen kansanterveysajattelun lähtökohdat ovat olleet pitkälti biolääketieteessä ja sosiaalisessa ulottuvuudessa (kts. esim. Lang & Rayner 2012), mutta viime vuosikymmenten aikana tapahtuneen yhteiskunnallisen ja tieteellisen kehityksen myötä ajattelua ovat nousseet haastamaan uudet, päivittyneet ja perinteistä poikkeavatkin näkemykset. Esimerkiksi Petersen ja Lupton ovat määritelleet jo vuosituhannen taitteessa ”uutta kansanterveyttä” (oma suomennos, engl. *new public health*) kansanterveydellisen ajattelun laajenemisenä koskemaan ihmisen ja sairauden biologisten tekijöiden ja ylipäättään biolääketieteellisen tarkastelun lisäksi terveyttä (ja sairautta) moniulotteisena, fyysisen, sosiaalisen ja psykososiaalisen ympäristön ja tekijöiden muodostama kokonaisuutena. Määritelmä ei ole aukoton eikä yksiselitteinen – kansanterveydelliseen ajatteluun vaikuttavat paljonkin (elin)ympäristön sekä sosiaalisten ja yhteiskunnallisten toimien ja toimialojen vaihtelevat painotukset – mutta se kuvastaa murroksen aikaa. (Petersen & Lupton 1996, 1-3, 26.)

Petersenin ja Luptonin ajatuksista 2010-luvulle tultaessa kritiikki tavallista tai perinteistä kansanterveysajattelua kohtaan on osaltaan laajentunut ja tarkentunut. Vakiintunutta ja selkeää tutkimusperinnettä uudet tulokulmat hakevat kuitenkin edelleen. Reilu vuosikymmen heitä myöhemmin tavallista kansanterveystyötä ovat ruoutineet muun muassa Rayner ja Lang sekä kirjan

(Rayner & Lang 2012) että esseeseen (Lang & Rayner 2012) muodossa. Heidän mukaansa vallitseva kansanterveystyö on omalta osaltaan monimutkainen kokonaisuus, minkä edistämiseksi oleellista on dynaamisten ja sosiaalisten prosessien tunnistaminen, poliittinen toimiminen, monialainen yhteistoiminta sekä ajattelun ekologinen, siis kokonaisvaltainen, viitekehys. Kansanterveystyössä terveyden ajatellaan virtaavan väestön tasolta yksilölle, mikä kuvastaa kansan terveyden riippuvuutta yhteiskunnallisen ja sosiaalisen – ja väittäen myös fyysisen – ympäristön tilasta. Samalla se on jäänyt yhteiskunnassa helposti sivuutettavasti toimialueeksi, joka ratsastaa enemmän uhkatilanteilla ja niihin löydettävillä ratkaisuilla sekä kriisitilanteissa onnistumisilla. Mikä on paradoksaalista, niin vakiintuneempi kansanterveystyö kärsii kuitenkin tietynlaisesta sokeutumisesta terveydentilojen alkulähteitä ja kausaalisia yhteyksiä kohtaan: siinä missä fokus siirtyy yksilöön, tämän etuihin ja toimintaan, samalla unohdetaan helposti toiminnan laajemmat, yhteiskunnallisiin rakenteisiin kytkeytyvät tekijät. Rayner ja Lang kuvaavat paradoksia ketjuna, missä helposti holhouksena koettava kansanterveystyö ensin onnistuu saavuttamaan tietyn tavoitteen mutta vaipuu tämän jälkeen näkymättömiin, mikä johtaa kansanterveystyön keskeisen roolin alikorostumiseen. (Rayner & Lang 2012, 3-5.) Voidaan kysyä, millä tavoin ilmiö on toteutunut liikunta- ja urheilukentällä; Kun huomio on kiinnittynyt liikunnan positiivisiin vaikutuksiin yksilön terveydelle, ovatko toiminnan mahdolliset vahingolliset vaikutukset ympäristön kautta kansanterveyteen jääneet vähemmälle huomiolle?

Esseessään Lang ja Rayner huomauttavat, kuinka tälle vuosituhannelle tultaessa ekonomisen ajattelu on ajanut ihmistä ja ympäristöä erilleen siitäkkin huolimatta, että “ihmisen terveys on loppupeleissä riippuvainen ekosysteemien terveydestä”. He jatkavat toteamalla teeman olevan erityisesti ajankohtainen vallitsevan ilmastonmuutoskehityksen aikana ja väittävät vallitsevan kansanterveysajattelun unohtaneen tai jopa sivuuttaneen ihmisen ja ympäristön keskinäisvaikutuksen tärkeyden. Vallitsevia haasteita ihmiskunnan ja ekosysteemien terveydelle, ja sen myötä myös vallitsevalle kansanterveysajattelulle, ovat tutkijoiden mukaan “eskaloituva ilmastonmuutos”, maapallon väestömäärän kasvu yhdeksään miljardiin, moderni kulutuskulttuuri sekä samanaikainen nälän, ylipainon ja kroonisten sairauksien ilmeneminen ja lisääntyminen. Huolimatta kansanterveyden jalkautumisesta tietyille yhteiskunnan alueille, kuten kaupunkikehitykseen ja ruokatuotantoon, talous- ja kulutuskulttuurin kasvun aikana ei olla huomioitu riittävästi sitä, kuinka ympäristölliset seuraamukset vaikuttavat myös terveyteen. (Lang & Rayner 2012.)

Ratkaisuna vallitsevan kansanterveysajattelun puutteisiin Lang ja Rayner ehdottavat *ekologisen kansanterveyden* (oma suomennos, engl. *ecological public health*) mallia. Konseptin yhteydessä he

viittaavat jo 1960-luvulla vaikuttaneeseen, ekologiasta kansanterveyden yhteydessä puhuneeseen John Hanloniin, joka käsitti kansanterveystieteen alle niin materiaalisen, sosiaalisen, kulttuurillisen kuin biologisenkin ulottuvuuden. Langin ja Raynerin ekologinen kansanterveys määrittyy biologisen ja materialistisen interaktion kautta. Tällä tarkoitetaan sitä, että ekologinen näkökulma kansanterveyteen huomioi biodiversiteetin suojaamisen sekä esimerkiksi teollisuuden ja energiankäytön aiheuttamien päästöjen vaikutuksen luonnon ja ihmisen hyvinvointiin. Malli poikkeaa muista kansanterveysnäkökulmista tai -malleista, joita ovat tutkijoiden mukaan ympäristö-sanitaarinen (ympäristö nähdään terveysuhkana), biolääketieteellinen (terveys ja sairaus määrittävät fysiologisina toimintoina), sosiaalis-käytöksellinen (terveys määrittyy käyttäytymismallien ja tietotaidon kautta) ja talous-tekniinen näkökulma (taloudellinen ja tiedollinen kasvu ovat edellytys terveyden edistämiseksi). (Lang & Rayner 2012.)

Ekologisen mallin vahvuus on Langin ja Raynerin mukaan muun muassa siinä, että se vetää yhteen ja integroi muiden, edellä mainittujen kansanterveysnäkökulmien osa-alueita, ottaa huomioon kansanterveyskysymysten ja -ongelmien kompleksisuuksia, pyrkii jatkuvuuteen ja dynaamisuuteen sekä osallistaa toimijoita ja tutkimusta yli tieteen- ja toimialojen. Malli kiinnittää huomiota yhteisöllisiin ja yksilöllisiin tekijöihin, joiden kautta voidaan saavuttaa ja edistää “kestävää planetaarista, taloudellista, sosiaalista ja ihmisen terveyttä”. Näin toimiakseen se jakautuu neljään ulottuvuuteen, joiksi lukeutuvat (1) materiaalinen ulottuvuus, elämisen fyysinen ja energiainfrastruktuuri, (2) biologinen ulottuvuus, koko eliöstön ja ympäristön biofysiologiset prosessit, sekä (3) kulttuurinen ja (4) sosiaalinen ulottuvuus, eli kuinka ihmiset toimivat sosiaalisissa ympäristöissään ja tuottavat niitä ja millä tavoin yhteiskunnalliset instituutiot syntyvät ja vaikuttavat ihmisten elämään. Malli siis keskittyy ihmiseen, sosiaalisiin ja taloudellisiin rakenteisiin ja ympäristöön kokonaisuutena. (Lang & Rayner 2012.) Holistista terveyttä ajatellen kritiikkiä voidaan silti esittää. Huolimatta ekologisen kansanterveyden ekosysteemien kokonaisterveyttä tavoittelevasta aatteesta, tulokulma ei pureudu yhteen merkittävimpään ekokriisien juurisyhyyn, ihmisen ylivaltaan ja -käyttöön luonnosta. Samalla malli käytännössä sivuuttaa sosiaalisesta näkökulmasta katsoen muun muassa ihmisten välillä vallitsevan eriarvoisuuden ekosysteemien kokonaisterveyden muodostumisen yhteydessä. (Kuukka, Lehtonen & Pulkki, tulossa.)

Ekologisen kansanterveysmallin arvo tutkimukselleni tulee siitä, miten näkökulman mukaista ulottuvuusajattelua voidaan hyödyntää konkreettisesti. Tarkastelen siis analyysini yhteydessä, millä tavoin liikunta- ja urheilukentän toimijat, tässä yhteydessä lajiliitot, perustelevat toimintaansa ja

kansanterveydellistä vastuutaan, kuten myös rooliaan ja tekojaan ekologisissa ja kestävyiden teemoihin liittyvissä kysymyksissä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole eritellä liittoja tai niiden toimintaa mallia systemaattisesti rinnastaen. Malli tarjoaa paitsi pohjaa liikunta- ja urheilukentän toiminnan tarkastelulle ekologisen kansanterveyden näkökulmien ja ulottuvuuksien valossa, myös teoreettista pohjaa havainnoista tehtäville pohdinnoille. Tämän lisäksi ekologisen teeman vahvistuminen kansanterveysajattelussa perustelee tutkimukselle valitun teeman mielekkyyttä – liikunnalla ja urheilulla on vahva vaikutus kansanterveyteen, jonka perusteet rakentuvat tulevaisuudessa entistä vahvemmin ekologisuuden ja ekologisen kestävyiden periaatteille.

3.2 Ekologisuus terveysajattelussa

Ekologisuuden näkökulman kasvu ja kehitys näyttäytyy tämän päivän yhteiskunnassa esimerkiksi ekologisuutta koskevan käsitteistön käytön yleistymisenä puheessa, ajattelun pohjana taikka jonkin aatteen tai toiminnan kantavana teemana. Osaltaan ekologisuus ja sen kautta muodostuneet sanaparit (kuten tässä tutkimuksessa käsiteltävä ekologinen kestävä kehitys ja kansanterveys) ovat osa laaja-alaisesti eri ympäristöteemoja koskevaa diskurssia. Itsessään ekologinen näkökulma, kuten kestävyyskin, terveysajattelussa ei ole uutta – esimerkiksi jo vuoden 1986 Ottawan julkilausumassa terveyden perustavanlaatuisiksi tekijöiksi luetellaan kestävät resurssit sekä vakaa ekosysteemi (the First International Conference on Health Promotion 1986). Käytännön terveyden edistämistyössä, kuten esimerkiksi liikunnan parissa, on ekologinen näkökulma kuitenkin antanut odottaa itseään viime vuosiin asti (kts. esim. Kuukka, Lehtonen & Pulkki, tulossa).

Ekologisuutta korostavan ilmiön laajenemista kuvastaa myös ekologisen yhteiskuntanäkemyksen synnyttämien ja täten ekologisesti orientoituneiden käsitteiden synty. Teema on punoutunut peruuttamattomasti osaksi myös terveyst keskustelua ja kansanterveysajattelua. Sen alaisia käsitteitä ovat tutkimuksessani esiteltävät ympäristöterveys, ekoterveys, yhteinen terveys, planetaarinen terveys sekä käsitteellisenä kokonaisuutena ekososiaalisuus. Vaikka keskustelua terveyden ja ympäristön erottamattomasta yhteydestä on käyty jo muutaman vuosikymmenen ajan, on diskurssin sisältämä käsitteistö jäänyt paikoin hyvinkin pirstaleiseksi (Lerner & Berg 2017). Tutkijat korostavat, ettei tuota yhteyttä pohtivista käsitteistä ole tällä hetkellä olemassa universaaleja, yhteisesti hyväksytyjä määritelmiä, vaikka yrityksiä sellaisten luomiseen ja eri käsitteiden yhdistämiseen on ollut (emt). Tähän ei myöskään tämän tutkimuksen laajuudessa pyritä, vaan tutkimuksen tarkoituksen

sekä vallitsevan kansanterveysajattelun haastamisen näkökulmasta esittelen seuraavien alaotsikoiden alla terveyttä ekologisesta näkökulmasta tarkastelevia käsitteitä ja pohdin niiden yhteyksiä ja eroja. Tämän toivon tukevan tutkimuksen tavoitteen rinnalla myös terveyden ekologisia ulottuvuuksia koskevaa keskustelua.

Avaan kunkin edellä mainitun terveyskäsitteen taustoja, arvoja ja kritiikkiä tarkemmin tätä seuraavissa alaluvuissa. Katsaus käsitteisiin perustuu tieteellisiin lähteisiin sekä eri käsitteiden tai näkökulmien organisatorisen toiminnan lähteisiin, kuten verkkosivuihin ja julkaisuihin, joiden käyttöä perustelee käsitteistön vakiintumattomuus sekä tottumaton käyttö terveystieteissä ja alan toiminnassa. On siis mahdollista, että osa katsauksessa hyödynnetystä aineistosta on päivittynyt tämän tutkimuksen julkaisuun mennessä johtuen ekologisesti orientoituneen terveyskeskustelun elosta sekä käsitteistön jatkuvasta muotoutumisesta.

Olen summannut käsitteitä seuraavan sivun taulukkoon (*Taulukko 1*). Erittelen samassa yhteydessä ekologisen kansanterveystieteen taustoja, fokusta ja pääpainotuksia, mitkä toimivat tutkimuksen motivaationa ja yhtenä tulkinnan näkökulmana.

Taulukko 1. Ekologisuus terveysajattelussa. Tiivistetty kuvaus terveyden ja ekologisuuden keskinäissuhteeseen ja ulottuvuuksien limittyvien käsitteiden taustoista, pääpainoalueista ja keskittymisestä.

Käsite / näkökulma	Ihmisen ja ympäristön suhde	Arvot ja fokus	Tieteellinen tausta	Näkökulman esittämä kritiikki
Ekologinen kansanterveys (Ecological public health)	Ekosentrinen	Terveys koostuu luonnon- ja sosiaalisen ympäristön rinnakkaisuudesta; Ekosysteemien terveyden turvaaminen ja edistäminen Kansanterveysajattelun muutos ja poliittinen riippumattomuus	Ekologia, filosofia, kansanterveystiede	Vallitsevat kansanterveysnäkökulmat sivuuttavat ihmisen ja ympäristön keskinäisriippuvuuden; Perinteinen kansanterveys riippuvainen taloudellisista ja poliittisista muutoksista
Ympäristö- terveys (Environmental health)	Antroposentrinen	Ihmisen ja väestön terveys riippuvat ympäristöstä Ympäristö mahdollisena terveysuhkana tai -riskinä / ympäristö terveyttä tukemassa	Ympäristötieteet (terveystieteet / kansanterveystiede)	Ympäristön riskitekijät, mutta myös ihminen ympäristössään ja tämän toimien vaikutus
Ekoterveys (EcoHealth)	Ekosentrinen	Terveys holistinen kokonaisuus: ihmisen ja ympäristön keskinäisriippuvuus Biodiversiteetti ja ekosysteemien terveys, kestävyys, ihmisen terveyden suhde luonnonvarojen hallintaan	Monitieteellinen: ekosysteemin hallinta ja suojele (ekologia), ihmis- ja eläinlääketiede, kansanterveystiede, humanistiset ja yhteiskuntatieteet	Ihmiskeskeinen yhteiskuntarakenne Terveys ei ole ekosysteemistä irrallinen
Yhteinen terveys (One Health)	Bio- / antroposentrinen	Ihmis- ja eläinkunnan suhde ympäristöön, toiminnallisuus Mikrobiston terveys, eläinperäiset sairaudet, tartuntataudit, lääkeresistenssi	Lääketiede (eläinlääketiede)	Ihmis- ja eläinkunnan ja eliöstön terveyden riippuvuuden laiminlyönti
Ekososiaalisuus (terveysajattelussa)	Eko- / antroposentrinen	Terveys holistinen kokonaisuus: ihmisten välinen ja ihmisen ja ympäristön keskinäisriippuvuus (yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutus)	Yhteiskuntatieteet, humanistiset tieteet, ympäristötieteet	Vallitseva yhteiskuntarakenne: kulutus ja talouskasvu, ihmisen toiminta, egoistisuus
Planetaarinen terveys (Planetary Health)	Antroposentrinen	Ihmisen ja väestön terveys riippuvat ympäristöstä Ympäristön tilan parantaminen ihmisen terveyden takaamiseksi Luonnonvarojen kestävä käyttö	Lääketiede, terveystieteet, kansanterveystiede	Vallitseva yhteiskuntarakenne: sosiaali-, talous- ja ympäristöpolitiikan riittämättömyys

Ympäristöterveys

Terveyden ja ekologisuuden yhteyttä pohdittaessa on paikallaan nostaa esiin käsite *ympäristöterveys*, ekologisesti orientoitunut terveyskäsite, mikä pohjaa jo perinteiseen ajatukseen ympäristön ja ihmisen terveyden erottamattomasti yhteydestä (kts. esim. Berridge & Gorsky 2012). Vähintään 1990-luvulta alkaen käyttöön vakiintuneelle ympäristöterveyden käsitteelle (kts. esim. National Environmental Health Association 2013) on mahdollista löytää eri näkökulmia ja selityksiä. Siinä missä tämän katsauksen myötä hahmoteltu ekoterveys käsittää ihmisen terveyden rakentuvan ihmiskunnan, luonnon ja ekosysteemien keskinäisriippuvuudelle (kts. seuraava alaluku), yhdeltä kantilta ympäristöterveyteen luetaan muun muassa “ne ihmisen terveyden ja sairauden näkökulmat, joihin ympäristötekijät vaikuttavat” (Valvira 2018). Itsessään ympäristöterveydellä tarkoitetaan kansanterveyden haaraa, minkä keskiössä on ihmisen ja ympäristön keskinäissuhde, missä ympäristö tekijöineen nähdään altisteena, uhkana tai potentiaalisena riskinä terveydelle (National Environmental Health Association 2013 & 2019).

Myös sosiaali- ja terveysministeriön näkökulma ympäristöterveydestä kattaa ympäristön tarkkailun mahdollisena terveyshaittana ihmiselle. Sen ympäristöterveyden edistämisen strategiaan painoalueisiin kuuluvatkin luonnosta kumpuavien uhkien arviointi, kemikaalien yhteisvaikutusten sekä bio- ja geenitekniikan tutkimuksen edistäminen ja julkisen tason yhteistyö. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ympäristöterveyttä käsittelevissä materiaaleissa konsepti hahmottuu osin antroposentrisestä eli ihmiskeskeisestä näkökulmasta käsin – keskiöön nousee ajatus, että ihmisellä on oikeus toimia ”ympäristössään niin, ettei hänen terveytensä ole uhattuna” (THL 2019). Konseptin alla eri näkökulmista tutkimusta julkaisevan, vuodesta 2002 toimineen tieteellisen *Environmental Health* -julkaisun tulokulma konseptiin on toksikologinen ja epidemiologinen, lääketieteellisesti orientoitunut (Environmental Health: About 2019) ja täten myös väitettävästi ainakin osin antroposentrinen.

Ympäristöterveyden käsitteen, laajemmin konseptin, kattavuus yltää kuitenkin myös yllä esiteltyä, ihmiskeskeistä tulokulmaa laajemmalle. THL:n määritelmä ja toiminta konseptin alla ulottuu myös ihmisen toimiin, ja samalla ’ympäristö’ käsitetään vain luontoympäristöä laajempaan tilaan. Ympäristöterveyden alle lukeutuvat muun muassa keskustelu ympäristön altisteista ja terveysriskeistä ja niiden kansanterveysvaikutuksista (kts. esim. Asikainen, Hänninen & Pekkanen 2013 ; Ung-Lanki & Lanki 2013), ilmastonmuutoksen terveysuhan tunnistaminen ja ympäristövastuun ja -toimien korostaminen (kts. esim. Eskola & Lanki 2019) sekä esimerkiksi

luontoympäristöissä tapahtuvan, niin sanotun ”vihreän liikkumisen” (*green exercise*) (terveys-) tekijöiden tarkastelu kaupunki- ja esikaupunkialueilla (kts. esim. Pyky ym. 2019). Lisäksi ympäristöterveys lukeutuu terveystieteiden ja kansanterveystieteen alla yhdeksi tutkimusalaksi, missä konsepti määritellään paitsi ympäristötekijöiden tarkastelun, myös ihmisen toimien ympäristövaikutusten kautta (kts. esim. University of Eastern Finland 2019).

Ympäristöterveys näyttäytyy terveystieteen, eri tieteenalojen ja yhteiskunnan osa-alueiden alla laajana konseptina. Ympäristötekijöiden terveysvaikutuksiin pohjaavalta kantilta ympäristöterveyden teorioilla ja toimintatavoilla pyritään arvioimaan ja hallitsemaan eri tekijöitä, jotka voivat olla ihmiselle terveysriski. Toisin sanoen, (epäterve) ympäristö nähdään terveyttä mahdollisesti uhkaavana tekijänä. Näiltä osin konsepti rinnastuu tässä työssä myöhemmin esiteltävään planetaariseen terveyteen. Kuitenkin, kuten todettua, konsepti ylittää ihmiskeskeistä käsitystä moninaisemmille tasoille, joiden yhteydessä katseet kääntyvät ihmisen ja ympäristön terveyden suhteessa myös ihmisen rooliin.

Ekoterveys ja yhteinen terveys

Tutkijoiden ja tiettyjen kansanterveysliikkeiden ja -organisaatioiden keskuudessa käyttöön otetulla termillä *ekoterveys* (oma suomennos, engl. *EcoHealth*, EH) tarkoitetaan yleisimmin jo 1970-luvulla kehiteltyä tutkimussuuntaa, liikettä tai poliittista pyrkimystä, missä terveyttä lähestytään ekosysteemin hyvinvoinnista käsin. Vuosikymmenten aikana muovautuneessa ekoterveyden käsitteessä ihmisen terveys ei ole ympäristöstä tai ekosysteemeistä irrallinen, vaan siihen vaikuttavat ihmisten, eläinten ja eliöstön yhteys sekä luonnolliset ja sosiaaliset elinympäristöt. (Roger ym. 2016.) Näin ollen näkökulma katsoo terveyttä holistisesti, monen vaikuttavan tekijän summana (Lerner & Berg 2017). Laajasti ekosysteemin terveyteen fokusoivana näkökulmana ekoterveyden pohja on monitieteellinen. Näkökulman lähtökohtineen nähdään pohjautuvan paitsi ekosysteemien hallintaan ja suojelemiseen suuntaavaan tutkimukseen, myös ihmis- ja eläinlääketieteeseen, kansanterveystieteeseen, maaseutu- ja kaupunkikehitykseen sekä muihin määrittelemättömiin aloihin. Teoreettista taustaa näkökulmalle on lisäksi ammennettu humanistisista ja yhteiskuntatieteistä. Näkökulman ydinarvot ja pääpainoalueet määrittävät tämän myötä terveyden, ekosysteemien ja kestävyiden teemojen ympärille. Keskeistä on eri alojen käytännön ja politiikan toimijoiden ja tutkimuksen yhteistyö. (Lerner & Berg 2017.)

Ekoterveyteen luetaan kuuluvaksi ihmisen, eliöstön ja ympäristön terveyden rinnalla ympäristön ja elämäntapojen kestävyys sekä myös sosiaalinen näkökulma, mikä ilmenee sosioekonomisen vakauden kautta. Biodiversiteetti kaikkine tekijöineen (ihmis- ja eläinkunta, kasvisto, eliöstö, bakteerit ja mahdollisesti viruksetkin) on elämälle arvokas ja täten sitä tulee suojella. Näkökulman tieteellinen julkaisu *the EcoHealth* määrittelee ekoterveyden pääpainoalueiksi ihmisten, eläinten ja ekosysteemien terveyden edistämisen lisäksi kaikkien elävien olentojen ja ekosysteemien keskinäissuhteen tunnistavan tutkimuksen tekemisen. Siinä, missä vuosikymmeniä vallinnutta lääketieteellistä terveystieteestä voidaan pitää ihmiskeskeisenä, ekoterveydellinen ajattelu ja toiminta tähtäävät keskittyneemmin ekosysteemin ja biodiversiteetin hyvinvointia uhkaavien tekijöiden tarkasteluun. (Lerner & Berg 2017.) Kuten määritelmä osoittaa, ekoterveydellisessä näkökulmassa kansanterveyttä lähestytään terveestä ekosysteemistä käsin. Kuitenkin, ja kuten on mainittu muunkin terveyttä ekologisesti tarkastelevan keskustelun yhteydessä, niin ikään vakiintuneemman ekoterveyden käsitteen laaja-alaisessa ja tehokkaassa määrittelemisessä ei olla tutkijoiden kesken onnistuttu (emt).

Monissa yhteyksissä edellä esitellyn ekoterveyden käsitteen rinnalle nousee myös käsite *yhteinen terveys* (oma suomennos, engl. *One Health*, OH). Käsitteellä tarkoitetaan tarkastelusunnasta riippuen suppeaa tai laajaa, globaalia näkökulmaa terveyteen, mikä kattaa ihmis- ja eläinkunnan sekä ympäristön hyvinvoinnin ja yhteistoimivuuden terveyden perustana. Yhteinen terveys sisältää muun muassa toimintatapojen, politiikan ja tutkimuksen monialaista kohdentamista kansanterveyteen niin, että ihmisen terveyden edistämisen lisäksi yhtä vahvan huomion saavat myös eliöstön terveyteen liittyvät tekijät, kuten elintarviketurvallisuus, eläinperäiset sairaudet ja lääke- ja antibioottiresistenssi. Mikrobistotasoon ja siihen liittyviin terveysuhkiin keskittyneessä lähestymistavassa keskeisimpänä yhteiskunnallisen kritiikin aiheena korostuu eläin- ja ihmiskunnan riippuvuussuhteen ja eliöstön terveydentilan laiminlyönti. (WHO 2017; Roger ym. 2016.)

Yhteisen terveyden näkökulmaa näytetään hyödynnettävän globaalisti katsoen hyvinkin laaja-alaisesti. Näkökulmaa omana toiminta-agendanaan masinoid esimerkiksi One Health -komissio, jonka alla toimintaa organisoidaan kansainvälisesti eri tahojen toimesta. Myös Suomessa toimii komission alainen One Health Finland -yhteisö, joka on syntynyt tarpeesta verkostolle, “jonka alla järjestää poikkitieteellisiä kohtaamisia yhteisen hyvinvoinnin ympärille” (One Health Finland ry 2019). One Health -komission määritelmän mukaisesti yhteinen terveys tarkoittaa poikkitieteelliseen yhteistyöhön perustuvaa, paikalliselta globaalille tasolle ulottuvaa työpanosta ihmisten, kotitalous- ja

villieläinten ja ympäristön yhtäläisen hyvinvoinnin hyväksi. Komissio painottaa yhteisen terveyden määritelmässään ihmisten, eliöstön ja kasvikunnan jaettua ympäristöä sekä näiden tekijöiden kiistatonta yhteyttä toisiinsa. Sen verkkosivuilla määritellyistä toiminnan perusteista (*rationale*) on kuitenkin nähtävissä hienoinen ihmiseen keskittyminen; ”Planetaarinen ympäristön terveys ja sen muutoksista juontuvat uhat voivat aiheuttaa terveyshaittoja ja -uhkia ihmis- ja eläinkunnalle”; ”Lähes 75 prosenttia ihmisten tartuntataudeista maailmanlaajuisesti on saanut alkunsa eläinkunnasta”; ”Ihmiskunnan koon nähdään kasvavan vuoden 2011 seitsemästä miljardista yhdeksään miljardiin vuoteen 2050 mennessä” (aiheuttaen lisääntyneen huomiontarpeen kansakuntien terveyteen); ”Ihmisten ja eläinten välisen suhteen huomioiminen ja edistäminen voivat parantaa molempien osapuolten terveyttä”; ”Jotta ihmiskunnan terveydestä – terveydenhuollon järjestämisestä ja kasvavan ruoan ja veden tarpeen turvaamisesta – voidaan jatkossakin huolehtia, on terveysalan ja lähialojen toimijoiden työskenneltävä yhdessä”. (One Health Commission 2019.) Tässä katsannossa liikunta- ja urheilukenttä lukeutuu viimeisimpänä mainituksi terveyden lähialaksi.

Joissain tapauksissa synonyymeinä ymmärrettyjä yhteisen terveyden ja edellä käsitellyn ekoterveyden käsitteitä on paikallaan tarkastella kriittisesti. Alkuperäisenä pidetyn, suppeamman ja lääketieteellisesti orientoituneen käsityksen mukaan yhteisellä terveydellä tarkoitetaan kansanterveyden ja eläinlääketieteen näkökulmien yhdistämistä, mistä kertoo käsitteen pohjautuminen termistä *One Medicine*. Sittemmin käsite on kehittynyt ja laajentunut, ja sen kliinisistä lähtökohdistaan muita tieteenaloja kattavaan näkökulmaan liitetään arvoina monitieteellinen tutkimus ja yhteistyö. Näkökulmaa on hahmoteltu sekä kapeammin kansan- ja eläinkunnan terveyttä yhdistelevänä alana että laajana ”sateenvarjona” yhdistellen ihmis- ja eläinlääketieteen alaisia toimijoita ja tutkimusta, mutta molemmissa katsannoissa keskeisintä on ensisijaisesti eliöstön terveyden edistäminen, minkä jälkeen ekosysteemi sovitetaan malliin. (Lerner & Berg 2017.)

Ekoterveys käsitetään, hieman yhteisestä terveydestä poiketen, biodiversiteettiä koskevan keskustelun alla lähestymistapana, minkä fokus on kohdistetummin ympäristöön liittyvissä ja sosioekonomisissa haasteissa. Tässä tapauksessa kahta hyvin moniselkoista käsitettä on kuitenkin hankala täysin irrottaa toisistaan, ja jotkut tutkijat pitävätkin ekoterveyttä yhtenä yhteisen terveyden paradigmaan kuuluvana lähestymis- tai toimintatapana. Ekoterveyden lähestymistapaa terveyteen pidetään kuitenkin joissain yhteyksissä yhteisen terveyden näkökulmaa laajempaan, sillä se sisältää ekosysteemistä kumpuavan näkökulman terveyteen ja linkittää ihmisen terveyden luonnonvarojen hallintaan. (Roger ym. 2016.) Selkeää ”voittajaa” keskustelussa ihmisen ja luonnon

keskinäisriippuvuudesta ei kuitenkaan olla näiden termien välillä julistettu, eikä se välttämättä ole mahdollistakaan.

Ekososiaalisuus ja terveys

Siinä missä sosiaalisuutta tänä päivänä pidetään jo kiinteänä terveyden osa-alueena fyysisen ja psyykkisen terveyden rinnalla, on ekologisuuden perusajatus vasta hiljemmin liittynyt osaksi terveyst keskustelua. Kuitenkin, kuten terveys itsessään, myös ekologisuus sen yhtenä tulokulmana sisältää ympäristön tilan ja hyvinvoinnin lisäksi sosiaalisia ulottuvuuksia. Muun muassa Hancock (2015) on esittänyt, kuinka kansanterveyden näkökulmasta sosiaalisten terveyden määrittäjien (engl. *social determinants of health*) ja ekologisten terveyden määrittäjien (*ecological determinants of health*) riippuvuutta toisistaan on käytännössä mahdotonta sivuuttaa. Samalla tutkija painottaa, että terveyden ja sosiaalisten olojen turvaamiseksi yhteiskunnan on käännettävä huomio pois pelkästä tänä päivänä vallitsevasta talousajattelusta ja omaksuttava ekologisen ja sosiaalis-yhteiskunnallisen toiminnan päämääriä yhdistävä *ekososiaalinen*, ympäristön kestävää käyttöä ja ihmisten ja kansojen sosiaalista asemaa korostava ajattelutapa.

Ekososiaalisen näkökulman ekologiseksi päämääriksi voidaan karkeasti mainita ympäristön ja eliöstön hyvinvointi ja kunnioittaminen, kun taas sosiaalisen puolen päämäärät kohdentuvat kansakuntiin ja väestöön (Hancock 2015). Näin ollen ekologisuus ja sosiaalisuus päämäärineen ja ulottuvuuksineen risteävät keskenään myös vallitsevan terveystäsityksen alla. Vallitsevalla terveystäsityksellä viitataan tässä kohtaa biomedikaalisesta kansanterveystäsityksestä laajentunutta ajattelua terveydestä kenttänä, millä fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset sekä yhteiskunnalliset tekijät yhdistyvät tietynlaisina ketjuina moniulotteiseksi kokonaisuudeksi. Muun muassa Brunner ja Marmot (2005, 8–9) kuvaavat terveyden muodostumista ”sosiaalisen järjestyksen” kentällä, millä erilaiset materiaaliset, psykologiset ja käyttäytymiseen liittyvät tekijät – kuten (sosiaalinen) ympäristö, terveystkäyttäytyminen ja yksilölliset biologiset tekijät – muodostavat erilaisia selityksiä ja rakenteita kullekin terveydentilalle. Näistä determinanteista ylätasolle sijoittuvat sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö, mitkä vaikuttavat alemmalla tasolla psykologisiin ja biologisiin tekijöihin. Näiden tekijöiden rinnalla terveyteen (kuten sairastavuuteen ja kuolleisuuteen) linkittyvät vahvasti myös geneettiset, kulttuurilliset ja kasvatukselliset, yksilön elämämaailmaan liittyvät tekijät. (Brunner & Marmot 2005, 8–9.)

Ekososiaalisesta näkökulmasta on suomalaisessa kirjallisuudessa puhunut ainakin Arto Salonen (2014) artikkelissaan “Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma – Yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla”. Salonen esittää ekososiaalisen lähestymistavan ajatteluna ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten toimintajärjestelmien välillä vallitsevasta keskinäisriippuvuussuhteesta, minkä pohjalta luodun hierarkia-ajattelumallin mukaisesti ihmisen (kuten talouden ja yhteiskunnankin) terveys ja hyvinvointi rakentuvat hyvinvoivan ja kestävästä ympäristön varaan. Ekososiaalisen hyvinvointiparadigman ajama kritiikki kohdistuu laaja-alaisesti vallitsevaan hyvinvointiparadigmaan, siis kestävämpään massakulttuuriin, väestönkasvuun ja jatkuvaa talouskasvua tavoitteleviin seikkoihin. (Salonen 2014.) Näin ollen näkökulmaa voidaan kuvailla ekosysteemikeskeiseksi, missä yhteydessä kritiikki kohdistuu siis ihmiseen ja tämän toimintaan.

Esityksessään ekososiaalisesta hyvinvointiparadigmasta Salonen nimittää nyky-yhteiskunnassa valtaosin vallitsevaa hyvinvointiparadigmaa kulutuskeskeiseksi. Kulutukseen ja sen yhteiskunnallisiin rakenteisiin nojaava paradigma korostaa tutkijan mukaan oman sukupolven tarpeiden priorisointia yhteiskunnallisella tasolla, mikä on ajanut ihmiskunnan toiminnan lyhytkatseiseen päätöksentekoon sekä kilpailun ja kulutuksesta syntyvän jätteen kiihtyvään kasvuun kulminoituvaksi. Samalla tutkija syventää ajatustyötään myös käsitteen sosiaaliseen ulottuvuuteen: ympäristöä ja ekosysteemejä kuormittava materiaalin kuluttaminen toimii tänä päivänä itsetehostuksen muotona, millä haemme hyväksyntää vaihtelevissa yhteisöissämme. Tässä kohtaa myös ekologisuus istuu isoon kuvaan: ihmisen ja luonnon suhteen korostaminen ja kehittäminen kohti parempaa sysäisi altruistisuuteen ja egoistisuuteen nojaavan puheen maailman tilasta kohti positiivisempaa suhtautumista yhteiskunnallisiin ja ympäristöllisiin haasteisiin. (Peeters 2012 teoksessa Salonen 2014, 55, 57.)

Ekososiaalisuus ei nykyisiin ympäristö- ja terveysdiskursseihin sopivuudestaan huolimatta ole täysin uusi tulokulma. Levins ja Lopez (1999) kuvailevat ekososiaalista näkökulmaa terveyteen reaktiona terveyden eriytymiskehitykseen, yhteiskunnallisesta kehityksestä huolimatta vallinneisiin terveysongelmiin sekä terveyseroihin 1900-luvun loppupuolella. Heidän mukaansa ekososiaalisessa näkökulmassa terveys määritellään niin sanottua perinteistä kansanterveysajattelua laajemmin, jolloin terveyttä ei tarkastella dikotomisesti vain sosiaalisiin ja biologisiin, fyysisiin ja psyykkisiin, genetiikkaan ja ympäristöllisiin taikka elämäntapoihin ja elinympäristöön liittyviin tekijöihin jaotellen. Monisyisiin ja monimutkaisiin terveyshaasteisiin vastaaminen vaatii huomion laajentamista

yhtäaikaisesti ekologisiin, ympäristöllisiin sekä sosiaalisiin seikkoihin. Ekososiaalinen näkökulma on näin ollen holistinen, kohdentaen otteensa terveyteen väestön tai kansan tasolla. Näkökulman alaisena liikkeenä tai virtana tutkijat esittävät niin sanotun ekosysteemiterveuden (oma suomennos, engl. *ecosystem health*), minkä mukaisesti ajateltuna ihminen on yksi osa ekosysteemiä, jonka terveyteen ihmisen toimet vaikuttavat – pääsääntöisesti haitallisesti. (Levins & Lopez 1999.) Salosen ekososiaalista hyvinvointiparadigmaan ja sen sisältämään hierarkia-asetelmaan peilaten ekososiaalinen näkökulma ja ekosysteemiterveys pohjaavat hyvin samoille lähteille – ihmisen terveys määrittyy ympäristön terveyden ja rakentuu ihmisen ja ympäristön suhteen kautta.

Planetaarinen terveys

Keskustelu ihmisen ja luonnon terveyden ja ekologisuuden yhteyksistä elää jatkuvasti. Yhtä lailla kentän dynamiikka synnyttää jatkuvasti uusia ja entistä monitahoisempia käsitteitä jo vallinneiden ja käytettyjen rinnalle. Yhtenä viimeisimpänä tulokkaana keskusteluun on noussut *planetaarinen terveys* (oma suomennos, engl. *Planetary Health*), minkä konseptin mukaisesti koko ihmiskunnan terveys ja säilyminen riippuvat luonnonjärjestelmien hyvinvoinnista ja siitä huolehtimisesta, missä tämänpäiväisen yhteiskunnan ja hallinnon nähdään suoriutuneen tyydyttämättömästi (Whitmee ym. 2015). Termin yhtenä vakiinnuttajana pidetään lääketieteen ja terveystieteiden perinteikstä *The Lancet* -julkaisijaa, jonka alainen *The Lancet planetary health* -julkaisu näki päivänvalon vuonna 2017. Julkaisu määrittelee planetaarisen terveyden ihmiskunnan terveytenä, joka on riippuvainen luonnonsysteemien terveydestä. (The Lancet Planetary Health 2017.)

Planetaarisen terveyden näkökulma kohdistaa kehitys- ja toimintavaateensa laajalti sosiaali-, talous- ja ympäristöpoliittisiin toimiin. Näkökulma tunnistaa ihmisen voimakkaasti ympäristöön vaikuttavana tekijänä, ja tästä seuraavaa ympäristön muuttumista ja siitä aiheutuvia terveysuhkia, kuten sairauksien leviämistä, tulisi sen alaisessa toiminnassa korostaa. (Whitmee ym. 2015; The Lancet planetary health 2017.) Laaja-alaisesta kohdentumisestaan huolimatta planetaarisen terveyden näkökulma on yhteisen terveyden tavoin – ja vastoin ennemmin ekosysteemikeskeisiä ekoterveyttä ja ekososiaalista näkökulmaa – ihmiskeskeinen, vaikkakin ympäristö on näkökulmassa kyllä huomioitu. Ympäristön ja ekosysteemien merkitys terveydelle korostuu kuitenkin enemmän joko potentiaalisesti ihmistä uhkaavana tekijänä tai ihmiselle tärkeiden luonnollisten systeemien pohjana.

Samaan tapaan eliöstön ja eläinkunnan huomioiminen planetaarisen terveyden näkökulmassa kattaa lähinnä eliöiden terveyden vaikutuksen lopulta ihmisten terveyteen. (Lerner & Berg 2017.)

Lyhyestä historiastaan johtuen planetaarisen terveyden näkökulmaa pidetään tänä päivänä vielä vähemmän kehitettynä verrattuna vaikkapa sen edellä tarkasteltuihin lähisukulaisiin ekoterveyteen ja yhteiseen terveyteen. Kuten planetaarisen, yhteisen ja ekoterveyden merkityksiä ja eroavaisuuksia tutkimuskatsauksessaan pohtineet Lerner ja Berg huomauttavat, uutukaisuudestaan huolimatta planetaarisen terveyden näkökulma on ehtinyt kasvattaa suosiotaan hyvinkin nopeasti. Kompromissia tai yhteistä näkemystä siitä tai muistakaan käsitteistä ei ole tästä huolimatta onnistuttu vielä muotoilemaan. Mitä on huomioitu, on planetaarisen terveyden näkökulman kohdalla virinnyt keskustelu sen kattavuudesta, ydinarvoista ja toimialoista. Lerner ja Berg tuovat ilmi tutkijoiden muotoilemia havaintoja ja tulkintoja planetaarisesta terveydestä näkökulmana, jonka monitieteellinen ja -ammattillinen skaala kattaa lähinnä ihmisen terveyteen liittyviä tieteenaloja, eikä niinkään eläinlääke- tai ympäristötieteisiin luettavia toimijoita. Toisaalta, joissain katsannoissa näkökulma on laajentunut sisältämään myös ekologiaan ja ympäristöön ulottuvia tieteenhaaroja, joten poikkitieteellisen otteen tarve terveyttä käsitellessä ei ole jäänyt täysin huomioimatta. Tästä huolimatta näkökulman fokus on ihmisen terveyteen vaikuttavien seikkojen huomioimisessa, kehittämisessä ja kestävyudessa, minkä yhteydessä korostuvat pyrkimys sosioekonomisten, alueellisten ja biologisten (tai sukupuoli-) tekijöiden oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon, kuten myös luonnonsysteemien ja biodiversiteetin kestävyys turvaamiseen. (Lerner & Berg 2017.)

Yhteenveto

Kuten edellä esitellyistä näkökulmista voi päätellä, ekologisen näkökulman laajeneminen on herättänyt viime vuosina runsaastikin keskustelua terveyden ja ympäristön lisäksi myös monilla muilla yhteiskunnan toimialueilla. Kuitenkin, huolimatta näkökulmien saamasta laajamittaisesta huomiosta ja empiirisestä tuesta, esimerkiksi niin ekoterveys kuin yhteinen terveys ovat jääneet teoreettisessa hahmottamisessa vielä hyvin niukalle tasolle (Roger ym. 2016). Näin näyttää käyneen myös muiden lähikäsitteiden kohdalla. Tutkijat puhuvatkin eri lähestymistapojen konvergenssin tai laajemman yhteistyön puolesta, millä voitaisiin vähentää toimintatapojen päällekkäisyyksiä, vahvistaa yhteisöjen monisuuntaista toimintaa ja näin myös saavuttaa merkittäviä etuja terveyden edistämistyössä (kts. esim. Roger ym. 2016; Zinsstag 2012). Voidaan kuitenkin todeta, että

ekologisesti orientoituneita terveystäsitteitä yhdistää tietyin painotuksin kriittisyys vallitsevaa yhteiskuntaa sekä siitä koituneita ekosysteemin kriisejä kohtaan. Hyvin samankaltaisista merkityksistään huolimatta käsitteiden sisältämät näkemykset kuitenkin poikkeavat hieman toisistaan; Yhteisen terveyden näkökulman tavoin planetaarisessa sekä ympäristöterveydessä huomio näyttää kohdistuvan ihmiskuntaa ja sen terveyttä haittaaviin tekijöihin. Ekoterveyden pääpaino on ihmisen rinnalla ekosysteemien kokonaisvaltaisessa ja vuorovaikutteisessa hyvinvoinnissa, ja ekososiaalisessa lähestymistavassa ekologisia ja sosiaalisia seikkoja punnitaan rinta rinnan.

Tämän tutkimuksen kriittinen painopiste kiteytyy ihmisen ja ympäristön (luonnon, eliöstön, ekosysteemien) hyvinvoinnin väistämättömään keskinäisriippuvuussuhteeseen – siihen, miten me toiminnallamme vaikutamme ja reagoimme ympäristöömmee ja päinvastoin. Tulen tarkastelemaan urheilujärjestöjen asiakirjoja ja tiedonantaja edellä esiteltyjen käsitteiden valossa. Kiinnitän huomiota aineistossa osa-alueisiin, kuten asiakirjoissa mainintoihin ja kuvauksiin sekä haastatteluissa kuvailuihin, joiden yhteydessä ekologisuuteen, kestävyteen ja terveyteen ja näiden yhteyksiin viittaavaa tematiikkaa on havaittavissa. Tarkastelen asiakirjoista ja haastatteluaineistosta muun muassa sitä, millä tavoin toiminnan kuvailu heijastaa ekologisesti orientoituneita terveystäsitteitä, miten toimijat kuvaavat itseään ja toimintaansa suhteessa ekologisiin ja kestävyysteemoihin sekä ylipäättään, millaisia näkökulmia kunkin toimijan toiminnan taustalla on havaittavissa. Tarkoituksena on tämän myötä hahmottaa, millä tavoin järjestöt ilmentävät ja mahdollisesti toteuttavat ekologisuuden ja kestävyden teemojen mukaista suhdetta ympäristöön.

3.4 Kestävyys ja kestävä kehitys

“Elämämme ei ole kestävä, mutta elämme kestävyiden aikakautta.”

(Caradonna 2014, 176.)

Kestävyys ja sen rinnalla kestävä kehitys ovat laajoja ja hyvin monessa yhteydessä tänä päivänä näkyviä konsepteja. Yksinkertaistaen jaoteltuna kestävyys sisältää niin ekologisen, yhteiskunnallisen, sosiaalisen kuin taloudellisen kestävyiden ulottuvuuden, kattaen aihe- ja toiminta-alueita yhteiskuntien ja väestöjen terveyden, hyvinvoinnin, toimivuuden ja säilyvyyden näkökulmasta (kts. esim. United Nations 2019 & 2015). Tämän tutkimuksen painopiste on ekologisesti kestävässä kehityksessä ja kestävyudessa, mihin sisältyy planeettamme heikentymisen ja rappeutumisen ehkäiseminen tukemalla kestävä kulutusta, tuotantoa ja luonnonvarojen hyödyntämistä, toimimalla aktiivisesti ilmastonmuutosta vastaan nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnin turvaamiseksi, turvaamalla ekosysteemien monimuotoisuutta ja toimivuutta sekä sopeuttamalla ihmisten toimintaa luonnon kestävyys mukaisesti (United Nations 2015; Kestävän kehityksen toimikunta 2019). Se, miten tämä kaikki määritellään ja konkretisoidaan yhteiskunnan eri tasoilla, on sitten monimutkaisempaa.

Tarve kestävyiden globaalille keskustelulle ja toiminnalle on kasvanut merkittävästi 2020-luvulle suuntaavassa maailmassa. Viimeistään 2000-luvulla tähän tarpeeseen on myös vastattu – kestävyys ja kestävä kehitys ovat nousseet lukuisten tutkijoiden, tieteenalojen, eri sektoreiden toimijoiden, organisaatioiden ja instituutioiden agendalle tai jopa pääpainoalueeksi, mikä tekee konseptin yksiselitteisestä määrittelemisestä haastavaa (kts. esim. Kates, Parris & Leiserowitz 2005). Kestävä kehitystä tarkasteltaessa sanaparin ensimmäisellä osalla tarkoitetaan useissa yhteyksissä paitsi luonnonvarojen käyttöä niiden kulumisen ja uusiutumisen tasapaino säilyttäen, myös huomion ja toimien laajentamista ympäristön muutoksiin ja niihin sopeutumiseen (Simula & Levula 2017, 10; United Nations 2018 & 2015, 3). Kokonaisuudessaan konseptilla viitataan pääsääntöisesti yhteiskunnan toimintaan ja hyvinvoinnin edistämiseen ympäristöä halventamatta – niin, että planeettamme ekosysteemit säilyvät uusiutumis- ja toimintakykyisinä meille ja tuleville sukupolville. Vahvasti ympäristön ja kehityksen ykseyden puolesta puhuva Brundtlandin komissio nosti kestävyiden ja ihmisen roolin ympäristön tilaa kohtaan voimakkaasti esiin 1970- ja 1980-luvuilla. Komission painotus kestävyiden teemoihin on poikanut laajemman ymmärryksen siitä, että

ympäristö ei ole ihmisestä ja tämän tavoitteista, toiveista ja toimista irrallinen. Ympäristö ja sen kontekstissa tapahtuva, ihmisen operoima kehitys ovat tämän käsityksen mukaan yhtä. Yhteys ei kuitenkaan takaa sitä, että ympäristön tilaa ja sen kestävyyttä edistävä toiminta olisi helppoa, kivutonta tai yksinkertaista. (Kates, Parris & Leiserowitz 2005; The World Commission on Environment and Development [WCED] 1987, 16–17.)

Niin ihmiskunnan kuin luonnon ekosysteemien terveyttä, toimintakykyä ja säilyvyyttä haastavat monet luonnolliset, ja entistä korostetummin ihmisen edesauttamat, ilmiöt ja muutokset. Tällaisina ilmiöinä ilmastonmuutos lukuisine ympäristöhaittoineen sekä ylikansoittumisen ja -kuluttamisen synnyttämät fyysiset, ekonomiset ja sosiaaliset ongelmat nousevat lukuisissa kestävän kehityksen puheissa selvästi esiin (kts. esim. WCED 1987, 12–14). Ilmiöt linkittyvät vahvasti toisiinsa. Ilmastonmuutoksella, joka on tänä päivänä omaksuttu osaksi arkipuhetta kestävyuden rinnalle, tarkoitetaan ilmaston lämpenemisen ja ihmisen tai välillisesti ihmisen toimien aiheuttamien muutosten lisäksi kaikkia luonnollisia tai luonnottomia muutoksista ilmastossa ja sen kautta ympäristössä (IPCC 2007, 6). Väestön, teollisuuden ja kuluttamisen kasvun vauhdittamalla muutoksilla – kuten ilmaston ja merien lämpenemisellä ja niitä seuraavilla jäätiköiden sulamisella, merenpinnan nousulla, kuivuuden paikoittaisella lisääntymisellä sekä korostuneilla ja arvaamattomilla sään ääriolosuhteilla – on tutkitusti havaittu olevan merkittävä vaikutus moniin ihmiskunnan kannalta välttämättömiin toimiin ja ilmiöihin. Ilmaston paikalliset ja laaja-alaiset muutokset vaikuttavat esimerkiksi ruokatuotannon kestävyYTEEN, sairauksien leviämiseen ja kansanterveyttä uhkaavien olosuhteiden laajenemiseen. Ilmastonmuutoksen ennustetaan, tällä hetkellä koettujen haasteiden lisäksi, vaikuttavan tulevaisuudessa miljoonien ihmisten terveyteen muun muassa tulvien, kuivuuden ja kuumuuden aiheuttamien pakolaisuuden, aliravitsemuksen, sairauksien, tautien ja kuolemien muodossa, mitkä korostuvat etenkin maantieteellisesti valmiiksi kuumilla ja kuivilla sekä sosioekonomisesti kehittyvillä alueilla. (emt., 12, 16; WHO 2019.)

Ihmisen aiheuttamat ilmastonmuutokselliset vaikutukset, joista ilman ja merien luonnollista voimakkaampi lämpeneminen nousevat merkittävimmit, eivät siis rajoitu väestöjen tai kansakuntien rajojen sisälle. Yhtä lailla jo vuosikymmeniä sitten on huomautettu, etteivät vallitsevaa elämää uhkaavat kriisit – ympäristön, talouden tai sosiaaliset – rajoitu vain omien ”alueidensa” huolenaiheeksi (WCED 1987, 13). Ihmisten aktiivinen, ekologisen kestävän kehityksen periaatteiden mukainen toiminta, kuten ilmastonmuutoksen torjuminen ja ilmanlaadun parantaminen saastuttamista vähentämällä, nähdään käytännössä ihmiskunnan ainoana keinona ilmastonmuutoksen

synnyttämien uhkien torjumiseksi ja niihin sopeutumiseksi (kts. esim. WHO 2019). Ekologisen kestävä kehityksen alaisen toiminnan globaalina esimerkkinä toimii Yhdistyneiden kansakuntien solmima Agenda 2030 ja sen sisältämät 17 kestävä kehityksen tavoitetta, joihin palaan vielä tämän luvun loppupuolella.

Edellä mainitut uhkakuvat eivät tutkijoiden mukaan ole enää kovin kaukana tulevaisuudessa. Viimeisimmässä ilmastonmuutosta suuren tutkija- ja tutkimusjoukon panostuksella tarkastelevassa IPCC-paneelin (Intergovernmental Panel on Climate Change) raportissa paneeli korostaa nykyisten ilmaston lämpenemisen ehkäisemiseen pyrkivien toimien riittämättömyyttä. Raportin yhteydessä painotetaan, ettei Pariisin ilmastokokouksessa vuonna 2015 määritelty ilmaston lämpenemisen kitkeminen 2 celsius-asteeseen esiteollisesta ajasta enää riitä vakavien ja laajamittaisten ympäristön muutosten ehkäisemiseksi, sillä jo yhden asteen lämpötilan nousu on aiheuttanut merkittäviä muutoksia muun muassa merenpinnan nousun ja äärisääolosuhteiden muodossa. Muutosten laajuus ja vakavuus kerrostuvat tulevilla vuosikymmenillä. Paneeli ehdottaa uudeksi globaaliksi tavoitteeksi rajoittaa lämpeneminen 1,5 asteeseen, minkä myötä esimerkiksi jäätömien kesien määrän kasvua arktisella alueella ja koralliriuttojen tuhoutumista pystyttäisiin ehkäisemään paremmin. Jotta paneelin esittämiin muutosehdotuksiin voidaan päästä, vaaditaan toimijoilta pikaisia ja kauaskantoisia päätöksiä laajasti yhteiskunnan eri osa-alueilla, kuten teollisuuden, rakentamisen, maankäytön, energian, liikkumisen ja kaupunkipolitiikan yhteydessä. (IPCC 2018.)

Kuten todettua, kestävyyskonsepti näyttäytyy nykyajan yhteiskunnassa lähestulkoon läpileikkaavana ja on samalla noussut ylemmän tason päättäjien, tutkijoiden ja organisaatioiden puheista lähemmäs jokapäiväistä elämää ja sen osa-alueita. Sen yhtenä merkittävänä lähtöpisteenä pidetään edellä viitattua, vuoden 1987 YK:n alaisen Maailman ympäristö- ja kehityskomission (WCED) työtä. Voidaan jopa väittää, että kestävyys ja sen teemat ovat kohonneet marginaalisesta ekologisesta ideasta valtavirran agendaksi. Tämä muutos on tapahtunut verrattain hämmästyttävän lyhyessä ajassa, vaikka käsitteenä kestävyys yltää 1900-luvun loppupuolta kauemmas historiaan: konsepti on tehnyt pitkän ja hyvin monipolkuisen matkan 1700-luvun ympäristöä ja resursseja hallinnoivasta metsänhoidon metodista tämän päivän alati kasvavaksi vastareaktioksi ylikulutusta, jatkuvan talouskasvun haittoja ja väestönkasvua, siis toisin sanoen jälkimodernia yhteiskuntarakennetta, kohtaan. Kestävyysajattelun kasvun myötä entistä useammat ihmiset käyttävät ääntään esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjumisen, fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämisen ja kertakäyttökulttuurista irtautumisen sekä yleisen ”vihreyden” puolesta, mikä on luonut

kestävyydestä optimistisen ja jopa toiveikkaan 2000-luvun diskurssin. (Caradonna 2014, 176–178.) Ymmärrys ympäristöstä (*the environment*) määrittämässä maailmaa, ihmiskuntaa ja ihmisen toimintaa maailmassa syntyi nykytiedon mukaan myös jo 1800-luvulla, mutta vahvemmin nykyisenlaisen, ekologisen ja kestävyuden diskurssiin punoutuvan konnotaationsa se sai vasta globaalin ympäristöliikkeen synnyn aikoihin 1950- ja 1960-luvun vaihteessa (emt., 90). Sittemmin ymmärrys ympäristön ja kestävyuden yhteydestä on saanut osa-alueesta riippuen merkittävää jalansijaa eri tahojen, kuten julkishallinnon, yritysmaailman ja organisaatioiden toiminnassa. Suomessa kestävän kehityksen periaatteita käytäntöön valjastanut Kestävän kehityksen toimikunta toimii konseptin konkreettisempänä esimerkkinä julkisella sektorilla. Paikoin runsaastikin viljellyllä kestävä kehityksen sanaparilla tarkoitetaan toimikunnan mukaan “maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet” (Kestävän kehityksen toimikunta 2019).

3.4.1 Kestävyys ja ekologisuus terveysajattelussa

Kestävyuden teemojen yhteys edellisessä pääluvussa tarkasteltuun ekologisesti orientoituneeseen terveyden käsitykseen näyttäytyy merkityksiä tarkasteltaessa ilmeiseltä, vaikka todellisuudessa lähestymistapojen välillä vallitsee yhä havaittava kuilu. Lisitza ja Wolbring (2016) huomauttavat laajassa katsauksessaan, etteivät nämä kaksi ekologisuuden ja kestävyuden ulottuvuuden sisältämää lähestymistapaa vielä tänä päivänä täysin kohtaa toisiaan. Tutkijat ehdottavatkin, että toimijat terveyden ekologisuutta käsittelevien lähestymistapojen alla integroisivat nykyistä aktiivisemmin kestävyuden teoreettisia ja käytännöllisiä malleja toimintaansa ja näin sitouttaisivat ekologisen terveyskäsitteksen osaksi laajempaa kestävyysdiskurssia ja päinvastoin (emt. 17).

Kestävyys on kuitenkin tunnistettu kiinteäksi osaksi ekologisesti orientoituneiden terveyskäsitteiden toimintamalleja. Esimerkiksi ekoterveyden käsitteeseen ja sen alla niin kutsuttuihin ekosysteemilähestymistapoihin paneutunut Charron (2012, 2) korostaa, että elämäämme ja terveystämme sellaisina, mihin olemme tottuneet, uhkaavat lukuisat kestävämmät taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset kehityskulut. Tutkija nostaakin ekoterveyden lähestymistavan yhdeksi pääperiaatteeksi kestävyuden, mikä linjaa samalla osuvasti myös sitä, mitä ekoterveydellä ajetaan takaa: ekoterveyden periaatteiden mukainen toiminta tähtää positiivisiin, eettisiin ja ennen kaikkea

pitkäkestoisiin muutoksiin, jotka eivät vahingoita ekosysteemejä tai muuta elämää ympärillämme (emt. 14). Näin ollen (ekologinen) kestävyys suunnittelussa, hallinnossa ja toiminnassa peilaavat myös ekoterveyden toimintatapojen pohjalla vaikuttavia arvoja ja mallinnuksia, joita tarkastelin aiemmassa luvussa.

3.4.2 Kestävän kehityksen tavoitteista

Yhtenä kestävyiden ulottuvuuksia konkretisoivana toimintana on siis paikallaan mainita YK:n vuonna 2015 asettamat, vuodelle 2030 tähtäävät Kestävän kehityksen tavoitteet (*Sustainable development goals*, SDG's), jotka on luotu globaalilla tasolla yhteiskuntien toimivuuden, kehittymisen ja terveyden kestävyteen tähdänneiden Vuosituhattavoitteiden (*Millenium development goals*, MDG's [2000-2015]) pohjalta ja niitä täydentäen. SDG-tavoitteet muodostuvat yhteensä 17 päätavoitteesta, jotka kattavat köyhyyden, ruoan, juoman, terveyden, sukupuolten välisen ja väestöjen tasa-arvon, energiateollisuuden, koulutuksen, muun teollisuuden, infrastruktuurin ja kaupunkisuunnittelun, sanitaation ja jätteenhuollon, ilmasto- ja ympäristötoimien, rauhan ja yhteiskunnallisen yhteistyön sekä talouskasvun toimialat. Näiden tavoitteiden alle lukeutuu lisäksi 169 välitavoitetta, joiden kautta määritellään tietyn tavoitteen alla vallitsevat tilanteet ja epäkohdat sekä vaadittavat toimet ja toimielimet. Tavoitteet eivät sisällä suoraa mainintaa vapaa-ajan vieton kestävyteen vaan kohdentuvat tarkemmin laajoihin globaaleihin ja yhteiskunnallisiin kestävyden ja väestönterveiden haasteisiin. Tavoitteiden kautta YK on velvoittanut jäsenmaitaan toimimaan ihmisten ja planeetan rauhan ja menestyksen turvaamiseksi tänään, huomenna ja tulevaisuudessa. YK:n mukaan köyhyyden ja muun deprivaaion lopettamisen, koulutuksen turvaamisen ja levittämisen, kestävä talouskasvun edistämisen ja epätasa-arvoisuuden kitkemisen eteen tehtävän työn on ennen kaikkea huomioitava ympäristön ja ilmaston tilat ja niiden edistäminen. (United Nations 2015.)

YK:n kestävyiden tavoitteisiin kohdistuu myös merkittävä osa kestävyiden teemaan ja kestävään kehitykseen kohdistetusta kritiikistä. Tavoitteiden lukumäärää ja skaalaa on kritisoitu niiden ehkäpä liiankin suuresta kunnianhimosta sitoa laajasti ja monimutkaisesti yhteen kirjo tavoitteita, jotka jäävät paikoin epärealistisiksi, liian lyhytkatseisiksi tai osin jopa toisiaan vastaan asettuviksi. Joissain yhteyksissä on huomautettu tavoitteiden painotuksen korostumisesta köyhyyden saralla sivuuttaen ympäristöön ja kestävyteen liitettävät tavoitteet. Myös mittavasti vaadittavien toimien toteuttaminen

ja toteutumisen tarkastelu on osoitettu haasteellisiksi, sillä monet tavoitteista ovat ominaisuuksiltaan laadullisia ja hyvin laaja-alaisia, eikä niiden toteuttajista ole aina selkeää kuvaa. Muita haasteita konkreettisen kestävyystyön toteutumisen saralla voivat aiheuttaa lisäksi kansalliset kontekstit, vaatimukset poikkisektoriselle ja monia politiikan haaroja velvoittavalle työskentelylle sekä ennustamattomat ja välilliset sosio-ekologiset muutokset, joihin yhteiskunnallisten hallintojärjestelmien pitäisi kyetä varautumaan. (Death & Gabay 2015; Biermann, Kanie & Kim 2017.) Kritiikin voitaneen todeta olevan monilta osin perusteltua ja korostavan kestävyiden tematiikan huomioimisen tärkeyttä. Kriittiset näkemykset eivät kohdistu itse kestävyteen tai esitä konseptin ongelmallisuutta, vaan niitä yhdistää korostunut yleinen huoli yhteiskunnallisen kehityksen suunnasta – lisää toimia ja toimijoita tarvitaan kansainvälisesti, kansallisesti ja paikallisesti, ja mahdollisimman pian.

4 TUTKIMUSASETELMA JA -KYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on havainnollistaa, millaista ekologinen ja kestävä toiminta ja ajattelu suomalaisella liikunta- ja urheilukentällä nykyhetken kontekstissa on ja millä tavoin ekologisesti orientoitunut terveysajattelu kentällä näyttäytyy. Tähän pyritään lajiliittojen asiakirjojen ja edustajien näkemysten analyysin kautta. Analysoin aineistoa aiemmissä pääluvuissa muotoutuneista näkökulmista käsin seuraavien kysymyksien pohjalta:

1. Millaisia ekologisuuden, terveyden ja kestävyuden teemoja liikunta- ja urheilukentän toimijoiden, tarkemmin lajiliittojen, toiminnassa on ja millä tavoin niitä tuodaan esiin?
2. Millä tavalla lajiliittojen toiminta määrittyy suhteessa ekologisuuteen ja ekologisesti orientoituneeseen terveyskäsitteeseen?

Pääkysymysten rinnalla tarkastelen lajiliittojen ympäristötoimien muodostumista luvussa 2.3 esitetyn hypoteettisen tasoajattelun valossa. Tutkimuksen teemaa voidaan lähestyä myös varsinaisia tutkimuskysymyksiä tukevan, toiminnan ja puheen taakse ulottuvan kysymyksen kautta; Millaisia ulottuvuuksia ekologisuuden puolesta puhuvien liikunta- ja urheilukentän toimijoiden toiminnasta on havaittavissa? Näitä ulottuvuuksia, kuten pääkysymyksiäkin, pohdin aiemman tutkimuksen ja tieteellisen taustan pohjalta luomani näkökulman valossa. Ekologisten ja kestävyuden teemojen tunnistamisessa ja omaksumisessa eletään seuraavan aikakauden alkua: tarve toimille ja muutoksille on tutkimuksen ja kentällä käytännössä havaittua, ja tätä seuraavaa muutosta on jo havaittavissa.

Pureudun suomalaisten lajiliittojen toimintasuunnitelmiin, -strategioihin tai muihin asiakirjoihin sekä valittujen liittojen edustajien tiedonantoihin tarkoitukseni tarkastella suomalaista liikuntaa ja urheilua eri lajien näkökulmasta. Valitut menetelmät ja tutkimusaineistot esitellään seuraavassa pääluvussa.

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen, ja sen kokonaisaineisto koostuu kahdesta osasta. Kokonaiskuvaa suomalaisesta liikunta- ja urheilukentästä ja sen toimijoiden suhtautumisesta ekologisuuden, terveyden ja kestävyys-teemoihin 2010-luvun loppupuolella haetaan asiakirja-aineistolla, joka sisältää tutkimukseen valikoitujen lajiliittojen (18 kpl) tuoreimpia toimintasuunnitelmia, strategioita, vuosikertomuksia tai muita vastaavasti organisaation toimintaa kuvaavia, saatavilla olevia asiakirjoja. Kentän eri toimijoiden toimintaan ja suhtautumiseen pureudutaan lisäksi pintaa syvemmin teemahaastattelun muodossa kerätyllä, laadullisella haastatteluaineistolla, johon valikoituivat lajin kattavuuden ja ominaisuuksien sekä asiakirja-aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella tietyt lajiliitot ja niiden edustajat (7 kpl). Lajiliittojen valintaa liikunta- ja urheilukenttään kohdistuvan tutkimuksen aineistoksi perustelee liittojen vastuu oman lajin toiminnasta sekä sen kehittämisestä, säännöistä ja antidoping-työstä kansallisella (ja kansainvälisellä) tasolla sekä tarkoitus edistää huippu-urheilun, liikunnan ja muun urheilun kautta suomalaista urheilukulttuuria (Suomen urheilun eettinen keskus; Suomen Olympiakomitea ry 2019c). Lisäksi monien liittojen toiminnan pohjalla vaikuttaa kansanterveydellinen vastuu, mikä ilmenee lajien juniorityön kautta kasvatuksellisista osa-alueista kuten myös harrasteliikunnan ja -liikunnallisuuden tukemisesta.

Aineistoa analysoidaan kokonaisuudessaan aineistolähtöisesti teema-analyysin keinoin, jolloin voidaan päästä kiinni siihen, mitä tutkimusaiheesta – ekologisuuden, terveyden ja kestävyys-teemoista – sanotaan ja miten niitä todennetaan aineiston toimijoiden puolesta. Valitun tutkimusmetodin kohdalla nousee kuitenkin esiin kysymys “puhtaan” aineistolähtöisyyden mahdollisuudesta, mikä on paikoin kyseenalaistettu myös menetelmäkirjallisuudessa. Vaikka aineiston analysointi ja siitä tehtävät havainnot juontuvat aineistosta itsestään, tutkimuksen teoreettinen tausta rakentuu loppupeleissä aiemman kirjallisuuden ja käsitteistön pohjalta. Samalla on paikallaan huomioida, etteivät aineisto ja siitä tehtävä analyysi tule koskaan olemaan tutkijasta tai tämän ennakko-oletuksista, taustatyöstä tai käsitteellistämisestä riippumattomia, mikä haastaa tutkijan kontrolloimaan aineistosta tehtävien havaintojen juontumista keskittyvästi aineistosta ja tiedonantajien puheesta, ei tulkitsijan omista lähtökohdista. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 109–110, 141.)

Huolimatta teema-analyysin kohdalla vallitsevista aineiston ja teorian painoarvotuksista, valittu suunta tutkimukselle on perusteltu. Pureutumalla asiakirja-aineistoon ja siitä muodostettaviin teemoihin – jotka johtuvat osin teoreettisesta katsannosta aiheeseen – ja analysoimalla tekstiaineistoa teema-analyysin keinoin voidaan tarkastella ja perehtyneemmin tehdä havaintoja ja johtopäätöksiä tutkimusaiheen kannalta merkittävistä seikoista (Braun & Clarke 2006, 10–11). Lisäksi teemahaastatteluna kerätyn ja yhtä lailla teemoin analysoidun haastatteluaineiston kautta päästään kiinni syväluotaavampaan aiheen tarkasteluun (kts. esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88). Lähtökohtaisesti vapaampana analyysimenetelmänä pidettävä teema-analyysi antaa myös mahdollisuuden aineiston joustavaan ja monipuoliseen sekä rikkaaseen ja yksityiskohtaiseen tarkasteluun laadullisen analyysin muodossa (Braun & Clarke 2006, 4–5). Joustavuus ja perustavanlaatuinen ymmärrys ovat kuitenkin tärkeässä roolissa tutkittaessa suhteellisen uutta, tuntematonta ja ensikatsannolta vaikeaselkoista aihetta.

5.1 Tutkimuskohteena lajiliitot

Vaikka vähän tutkitun aiheen tiimoilta olisi houkuttelevaa lähestyä tutkimuksen kohteena olevaa kenttää laajalla otteella ja yleiskuvaa kartoittavaan sävyyn, tutkimuksen laajuus huomioon ottaen tutkimusongelmaa lähestytään aineistolla, mikä sisältää suomalaisittain perinteisinä pidettyjä – näin ollen väitän, että myös jonkinlaisen suhteen luontoon ja ympäristöön omaavia – urheilun ja liikunnan muotoja. Suomalaisten liikkuminen, liikunnan harrastaminen sekä laajemminkin suomalaisen urheilun toimintojen ja rakenteiden kehittyminen on vähintään viime vuosisadan taitteesta edeten perustunut ihmisen ja ympäristön suhteeseen; Vapaa-aikaa viettäneiden kaupunkilaisten näkökulmasta liikkumisen ja virkistäytymisen tilana suosittiin kaupunkien yhteyteen syntyneitä puistoja ja ulkoilualueita, kuten luonnonjäitä ja myöhemmin jääratoja (kts. esim. Ilmanen 2015, 22–23). Maaseudulla ja metsissä eläneiden ja elantonsa ansainneiden fyysiset ponnistukset ja liikkuminen sijoittuivat taas kodin ympäristöön, pelloille ja metsiin, toisin sanoen luonnollisiin ja muokattuihin ympäristöihin (Salmikangas 2015, 101–103). Eri alueiden liikkumis- ja liikuntaympäristöjen kehittyminen on luonut pohjaa suomalaisittain tutuille urheilulajeille sekä sille urheilukulttuurille, minkä tänä päivänä tiedämme.

Tarkastellakseni liikunta- ja urheilukentän toimintaa kansallisella tasolla suhteessa yhteiskunnallisessa keskustelussa kasvaviin teemoihin, ekologisuuteen ja kestävyYTEEN, sisällytän

tutkimuksen aineistoon liikunta- ja urheilulajeja, jotka lukeutuvat kattavasti suomalaisten harrastuskirjoon. Aineisto olisi helppo rajata vain oletettavasti ja lajin ominaisuuksiin peilaten julkisesti esiintyviin, niin sanotun “vihreän” arvon tai agendan lajeihin, jollaisiksi tänä päivänä voitaisiin yhdeltä kantilta lukea ilmastonmuutoksen vaikutuksista vuodenaikoihin ja ympäristöön kampanjoivat talvilajien edustajat (esimerkiksi Protect Our Winters Finland -verkosto, jonka lähettiläsurheilijat puhuvat ilmastonmuutoksen ja sen ympäristövaikutusten seurauksista) (kts. esim. Simula & Levula 2017, Protect Our Winters Finland) tai vesistöjen kunnan puolesta puhuvat vesistöläjien edustajat (esimerkiksi keskustelu Rion vuoden 2016 kesäolympialaisten vesistöjen huonosta kunnosta ja tutkijoiden, kisajärjestäjien ja urheilijoiden reaktioista) (kts. esim. Helsingin Sanomat 2015; CBS News 2016). Vastaavien lajien lajiliittojen tarkasteleminen ja edustajien kanssa keskusteleminen saattaisi olla hyvin hedelmällistä ja sisältörikasta, mutta havainnollistaisi urheilukenttää vain tietystä näkökulmasta käsin. Näin ollen aineiston rajauksessa on otettava lisäksi huomioon lajien kattavuus ja vallitsevuus suomalaisessa liikunta- ja urheilukulttuurissa, jotta harhaa ja vinoumaa tulkinnassa voidaan aineiston valinnan ja käsittelyn yhteydessä välttää.

Edellä esitettyihin perusteluihin sopivina, ja samalla myös laajasti suomalaista liikuntaa ja urheilua urheilujärjestöjen tulokulmasta kuvaavina, lajeina tutkimuksen asiakirja-aineistoon valikoituivat seuraavat lajit ja lajiliitot: hiihtolajit ja Suomen Hiihtoliitto, jääkiekko ja Suomen Jääkiekkoliitto, yleisurheilu ja Suomen Urheiluliitto, jalkapallo ja futsal ja Suomen Palloliitto, pesäpallo ja Suomen Pesäpalloliitto, hevosurheilu (ratsastus ja raviurheilu) ja Suomen Ratsastajainliitto sekä Hippos, suunnistus ja Suomen Suunnistusliitto, soutu ja melonta ja Suomen Melonta- ja soutuliitto, purjehdus ja kilpaveneily ja Suomen Purjehdus ja Veneily, autourheilu ja AKK-Motorsport, voimistelu alalajeineen ja Suomen Voimisteluliitto, pyöräily alalajeineen ja Suomen Pyöräily, lumilautailu ja Suomen Lumilautaliitto, lentopallo ja Suomen Lentopalloliitto, koripallo ja Suomen Koripalloliitto, salibandy ja Suomen Salibandyliitto sekä Suomen Olympiakomitea.

Suomalaisittain eniten harrastettuihin liikuntalajeihin lukeutuvat kävely- ja juoksulenkkeily (1,79 miljoonaa ja 639 000 harrastajaa vuonna 2010) sekä kuntosaliharjoittelu (713 000, vastaavasti) (kts. esim. Vehmas 2015, 190; Suomen Kuntoliikuntaliitto 2010, 46) jätetään tietyiltä tutkimuksen ulkopuolelle, sillä lajit eivät selkeästi muodosta erillistä, kansallisella tasolla organisoitua liittotoimintaa. Kuitenkin, huomionarvoista on, että juoksu kuuluu yhtenä osana Suomen Urheiluliiton organisoimaan toimintaan. Kyseiset lajit voidaan nähdä vankkoina julkisen ja tarkemmin kuntien liikunta- ja urheilutoimen osa-alueina, minkä osoittavat niin liikuntalaissa

kunnille asetettu velvoite liikunnan edellytysten ja olosuhteiden luomisesta ja ylläpidosta kuin julkissektorin vastuu yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edellytysten turvaamisesta. Lenkkeily ja tavallinen kuntosaliharjoittelu lukeutuvat usein kuntien ylläpitämien ympäristöjen ja olosuhteiden piiriin. (Suomi 2015, 59–60.) Yhtä selkeää rajaa urheilujärjestöjen ja julkisen sektorin mahdollistamalle, ylläpitämälle ja edistämälle urheilulle ja liikunnalle on kuitenkin hankalaa määrittää. Tästä syystä edellä mainittujen lajiliittojen lisäksi tarkastelen tutkimuksessani myös Olympiakomiteaa, joka toimii, kuten aiemmissa luvuissa on esitelty, suomalaisen huippu- ja harrasteurheilun kansallisena kattojärjestönä, kattaen näin myös vapaa-ajalla ja epäorganisoidusti tapahtuvaa liikunnan ja urheilun harrastamista.

Lajiliittojen toimintaa tarkastellaan toimintasuunnitelman, strategian tai muun liiton toimintaa sanoittavan asiakirjan kautta, joka on ollut tutkimustyön aikana julkisesti saatavilla. Kattavuuden merkittävyyden, lajiominaisuuksiltaan eriävyyden ja lopulta myös asiakirja-aineistosta tehtyjen havaintojen pohjalta tutkimuksen haastatteluaineistoon valikoituivat hiihtolajit, suunnistus, yleisurheilu ja juoksu, jalkapallo (saman lajiliiton alla futsal), jääkiekko (saman liiton alla rullakiekko) sekä voimistelulajit. Näiden lajien lajiliitot ovat Hiihtoliitto, Suunnistusliitto, Urheiluliitto, Palloliitto, Jääkiekkoliitto sekä Voimisteluliitto, vastaavasti. Laajemmin suomalaista urheilukenttää kattavana edustajana otettiin mukaan myös Olympiakomitea.

Edellä valitut lajit voidaan karkeasti jaotella kolmeen, osin päällekkäiseen ryhmään: selkeämmin rakennettuun ympäristöön kotiutuneet lajit (jääkiekko, voimistelu ja yleisurheilu/jalkapallo), muokattuun ympäristöön sijoittuvat lajit (hiihto ja yleisurheilu/jalkapallo) sekä valtaosaltaan luonnonympäristöön sijoittuvat lajit (yleisurheilu/juoksu ja suunnistus (jossa poikkeuksena kaupunkimiljööseen sijoittuvat sprintit ja muut matkat)). Huomionarvoista on, että tällä rajauksella suomalaisittain myös tärkeät lajit kuten pesäpallo, moottori- sekä hevosurheilu ja lumilautailu jäävät syväluotaavamman haastatteluaineiston ulkopuolelle, mutta ne pidetään kuitenkin asiakirja-aineistossa mukana.

5.2 Haastatteluaineiston rajaus

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä aineistoyksiköiden suuri määrä tai sitä kautta haettava tilastollinen merkitsevyys eivät ole tarpeen (Alasuutari 2014, 38–39), vaan, kuten Tuomi ja Sarajärvi (2018, 98) toteavat, laadullisella otteella pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja mielekkäästi

tulkitsemaan tutkimuksen aiheena olevaa ilmiötä. Eskola ja Suoranta (1998, 62) huomauttavat, ettei laadullisen aineiston koon sopivasta määrästä olekaan olemassa yhtä mekaanista sääntöä, vaan aineisto kootaan siten, että tutkijalla on mahdollisuus rakentaa ymmärrystä tutkimastaan ilmiöstä. Aineiston yhteydessä puhutaan sen kylläntymisestä, siis tilanteesta, jossa saavutetaan tutkimusongelman kannalta riittävä määrä aineistoa. Määrä on siis tutkimuskohtainen, eikä suotavaa aineistoa ei saavuteta, mikäli tutkija ei tiedä, mitä aineistollaan hakee. Laadullisen aineiston rajauksessa on kuitenkin hyvä lähteä liikkeelle pienemmästä aineistosta ja kasvattaa sitä, mikäli tutkimusprosessi sitä vaatii ja tutkimusresurssit riittävät. Oleellisinta on, että aineistoa koottaessa teoreettinen viitekehys yhdessä tutkimuskysymysten kanssa toimivat ohjaavina tekijöinä. (emt. 62–63, 65.)

Suomessa on tällä hetkellä laskentatavasta riippuen noin sata eri lajin liittoa tai yhdistystä, joista vajaat 90 kuuluu Olympiakomitean jäsenistöön (Suomen Olympiakomitea ry 2019c). Kunkin organisaation kohdalla toimintaan ja sen tulkintaan vaikuttavat paitsi lajin kokoluokka, levinneisyys ja voimavarat, myös niiden historia ja kehityskulku. Tässä tutkimuksessa kaksiosaisen kokonaisaineiston koostamisen taustalla pyritään suuremmalla asiakirja-aineistolla laaja-alaisempaan ja taas suppeammalla mutta syvemmälle pureutuvalla haastatteluaineistolla yksityiskohtaisempaan analyysiin. Kunkin lajiliiton kohdalla haastateltavaksi valikoitui organisaation edustaja, joka soveltuu asiantuntemukseltaan parhaiten ekologisuuden, kestävyuden ja terveyden teemoja koskevaan keskusteluun. Valintaa perustaa harkinta siitä, että tutkimukselle mielekästä on koota haastateltavien joukko henkilöistä, jotka ymmärtävät tutkimuksen aiheen ja tietävät siitä etukäteen mahdollisimman paljon (Tuomi & Sarajarvi 2018, 98).

Asiakirja-aineiston yhtenä rajausperiaatteena toimi lajin kattavuus, toisin sanoen lajin tunnettuus sekä harrastajien määrä, suomalaisessa väestössä. Harrastajamäärät huomioitiin kunkin liiton itse ilmoittamista seurojen ja/tai harrastajien määristä. Lisäksi lajeja rajatessa huomioitiin lajin harrastusympäristö ja edellä tehtyyn historiakatsaukseen peilaten kyseisten ympäristöjen muutos; Joitain lajeja harrastetaan perinteisemmin luonnonympäristöissä tai muokatussa ympäristössä, kuten metsissä ja metsäreiteillä, järvissä ja meressä, kun taas jotkut lajit sijoittuvat tänä päivänä selkeämmin rakennettuun ympäristöön – halleihin, tekonurmille ja fyysisille urheilukentille. Lajeilla voidaan siis olettaa olevan ominainen suhde ympäristöönsä, ja tutkimuksen teemojen rinnalla on mielenkiintoista tarkastella, kuinka ympäristön muutoksen voidaan tulkita vaikuttaneen kunkin lajin asennoitumiseen ympäristöä ja sen terveyttä kohtaan.

5.3 Teemahaastattelu

Haastattelu on hyvin yleinen tapa selvittää asioita, joita ei muusta mahdollisesta aineistosta ole muuten nähtävissä tai joita ei muutoin saataisi tutkimuksen kohteesta selville, kuten tämän ajatuksia ja mielipiteitä. Joissain määrin perinteisenä pidettävän kysymys-vastaus-haastattelutyypin lisäksi tänä päivänä suositaan ovat kasvattaneet esimerkiksi keskustelevan haastattelutilanteen tyyppiset ja haastateltavien havainnointiin perustuvat tiedonkeruumenetelmät. Haastattelu voidaan luokitella myös sen rakenteen ja kysymysten luonteen perusteella niin strukturoituun eli ennalta hyvin standardisoituun, avoimeen tai vapaamuotoiseen ja niiden välimaastoon sijoittuvaan puolistrukturoituun haastatteluun. (Eskola & Suoranta 2014, 86–87.) Näihin seikkoihin nojaten haastattelumenetelmän valinta yhdeksi tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä on ollut perusteltua – tutkimuksen viitekehys ja käsitteistö ovat ennalta arvioituna liikunta- ja urheilukentällä vielä enemmässä määrin tuntemattomia.

Tässä tutkimuksessa haastattelut on toteutettu teemahaastatteluina. Teemahaastattelun muodolla pyritään siihen, että haastattelussa pyritään haastateltavien kanssa keskustelunomaiseen tilanteeseen, jota ohjaavat etukäteen määritellyt tema-alueet ja teemoihin johdattelevat tukikysymykset ja avainsanat (Eskola & Suoranta 2014, 87–89). Teemoina tässä tutkimuksessa korostuvat edellä esitelty ekologisuuden, kestävyuden ja terveyden yhteydet. Haastateltavia ei kuitenkaan lähestytty täysin samoilla kysymyksillä, mikä on perusteltua ottaen huomioon haastateltavien ja heidän edustamiensa organisaatioiden toisistaan poikkeavuuden. Näin ollen haastattelut eivät välttämättä noudattaneet toistensa kanssa samanlaista kaavaa, vaan etukäteen määriteltyjen teemojen käsittelyn järjestys ja paikoin laajuus vaihtelivat haastatteluiden välillä. Haastattelumenetelmän tarkoituksena onkin tarpeen tullen haastatteluiden aikana mahdollisesti tapahtuneen oppimisen, syntyneiden uusien oivallusten ja tarkentuneiden näkökulmien ottaminen mukaan tutkimukseen ja sen eri vaiheisiin. (Eskola & Suoranta 2014, 87–89.)

5.4 Teema-analyysi

Kattoterminä laadullinen analyysi voidaan jakaa toisiinsa nivoutuviin vaiheisiin, jollaisiksi esimerkiksi Alasuutari (2014, 39) on määritellyt havaintojen pelkistämisen ja arvoituksen ratkaisemisen. Jälkimmäistä kirjoittaja kuvaa myös johtolankojen yhteen nivomisen myötä tulkinnan tekemisenä (2014, 44), ja tuohon tulkintaan on olemassa kirjo erilaisia menetelmiä. Hyödynnän tässä tutkimuksessa niistä teema-analyysin keinoja, minkä kautta tutkimuksessa on mahdollista päästä paneutumaan syväluotaavasti aineiston sisältöön ja sen sisältämään informaatioon (Braun & Clarke 2006, 4–5), tässä tapauksessa urheilu- ja liikuntakentän toimintaan ja suhtautumista määrittäviin tekijöihin. Analyysin pääosan eli teemoittelun – jota pidetään monissa yhteyksissä myös ylipäätään laadullisen analyysin yhtenä lähtökohtana – avulla aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelman kannalta merkittäviä seikkoja. Onnistunut teemoittelu nähdään tuloksena havaintoihin perustuvan ja teoreettisen tiedon vuorovaikutuksesta, mikä on myös oleellista huomioida tehdessä nostoja aineistosta: tulkinta ja johtopäätökset ovat useimmiten tulosta syvemmästä analyysistä ja etsiskelystä, eivät pelkästään aineistositaateista kumpuavista havainnoista. (Eskola & Suoranta 2014, 175–176.)

Kuten edellä on perusteltu, mielekäs asetelma tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden saavuttamiseksi on aineistolähtöinen. Toisin kuin teorialähtöisen analyysin kohdalla, aineistoon kytkeytyvän teema-analyysin yhteydessä analyysia tai aineiston keruuprosessia ei ohjaa täysin spesifi tutkimuskysymys, vaan tutkimusongelmaa kannetaan mukana analyysin edetessä, jolloin tutkimuskysymys (tai kysymykset) voi muovautua ja kehittyä matkan varrella. Näin kävi myös tämän tutkimuksen edetessä, kun kysymykset tarkentuivat ja rajautuivat. Aineiston analyysin yhteydessä voidaan siis tarpeen tullen tarttua siitä mahdollisesti korostuviin, uusiin havaintoihin, joiden tarkasteleminen voidaan jaotella semanttiseen ja latenttiin teema-analyysiin; Semanttisessa teema-analyysissa lähdetään liikkeelle aineiston näkyvästä sisällöstä ja sen kuvailusta, mistä edelleen syvennyttään luotujen teemojen kautta tulkintaan, jota taas tehdään teoreettisen taustan kanssa rinnan. Latenttisessa teema-analyysissa tarkastellaan tästä poiketen aineiston implisiittisiä, sanojen taakse kätkeytyviä käsitteellistyksiä ja ideoita, joiden teoretisointi alkaa jo teemojen luonnin, toisin sanoen teoreettisen pohjan kartoittamisen, aikana. (Braun & Clarke 2006, 12–13.) Olen hyödyntänyt tämän tutkimuksen yhteydessä sekä semanttisen että latentin analyysin malleja tarkastellessani kahdesta osa-aineistosta koostuvaa kokonaisaineistoa. Keskityn tutkimuksessani selkeämmin itse aineistosta syntyviin teemoihin, joita tarkastelen tutkimusaiheesta aiemmin tiedetyn tiedon ja havaintojen valossa.

Teema-analyysin hyödyntämisen selkeinä etuina käsillä olevalle tutkimukselle on mahdollisuudet teemoihin liittyvien merkitysten ja suhtautumisen muodostumisen ja toistumisen tarkasteluun aineistossa sekä mahdollisuus mennä analyysissä semanttisten teemojen lisäksi “pinnan alla” piileviin, latentteihin teemoihin. Teema-analyysin avulla on mahdollisuus päästä kuvaamaan aineistoa juurikin yleistaso laajemmin syventyen, mille on tarvetta, sillä tutkimuksen aihe on tällä hetkellä vielä paikoin hyvin tutkimaton ja sen myötä tuntematon. Teemojen tunnistamiseen, havainnointiin ja tarkasteluun perustuvan analyysimenetelmän avulla on kuitenkin mahdollista luoda yksityiskohtaisempaa kuvausta ilmiöistä, joskin ei tyhjentävää tai aukotonta. Analyysin avulla havaittavat teemat itsessään ovat jollain tasolla aineistossa toistuvasti havaittavia ja tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia ja tärkeitä asioita, sisältöä tai merkityksiä, minkä kanssa tutkijan täytyy kuitenkin olla tarkkana – jonkun tietyn asian toistuminen ei välttämättä tee siitä tutkimuksen kannalta merkittävää teemaa. (Braun & Clarke 2006, 8, 10–11.)

Teema-analyysin vapaamuotoisuuden seurauksena analyysitapaa on hyödynnetty hieman toisistaan poikkeavin tavoin. Perusteellisesti teema-analyysistä kirjoittaneet Braun ja Clarke ovat jaotelleet teema-analyysin etenemisen seuraaviin työvaiheisiin, joita olen seurannut myös tässä tutkimuksessa ja joista osan voidaan nähdä rinnastuvan muihin laadullisiin analyysitapoihin (kts. esim. Alasuutari 2014, 39–48):

1. **Aineistoon tutustuminen ja sen omaksuminen:** asiakirja-aineiston läpilukeminen haastatteluaineiston keräämisen rinnalla. Asiakirjojen analyysi toteutettiin eri vaiheissa ja eriasteisin painotuksin: ensin materiaali luettiin läpi liikunta- ja urheilukentän toimijoiden päätavoitteita, strategisia valintoja, toiminnan suuntaviivoja, missioita ja visioita kuvailevaa analyysia varten. Painoarvoltaan kevyemmän lähiluvun tarkoituksena oli hahmottaa, millaisena kentän toimintaa voidaan tuoreimmillaan saatavilla olevan strategioiden ja toiminnan kuvausten perusteella kuvailla. Läpiluvun yhteydessä muodostettiin kuvaa aineistosta kokonaisuutena sekä alustavaa ideointia tutkimusasetelman kannalta oleellisista teemoista. Haastatteluaineiston kohdalla tehtävää helpotti aineiston litterointi sekä rinnastaminen asiakirjoihin haastatteluja valmisteltaessa sekä itse haastattelutilanteiden aikana.
2. **Yleistason kokoaminen ja koodaaminen sekä alustava analyysi:** Asiakirjoista sekä litteroidusta haastatteluaineistosta merkattiin toistuvuuksia ”koodeiksi”, minkä lisäksi

aineistosta kirjattiin ylös ja korostettiin tutkimuksen kannalta oleellisia, mielenkiintoisia havaintoja. Havainnot tehtiin aineistopohjaisesti. Koodisto koottiin kattavaksi ja runsaaksi, ja analyysin edetessä siitä tarkasteltiin ja rajattiin huomionarvoisimmat ja merkittävimmät havainnot.

3. **Teemojen tunnistaminen ja analysointi:** Koodisto sisälsi aineiston luokittelua erilaisin merkinnöin ja termein, minkä myötä laajempaa tekstiaineistoa oli mahdollista rajata ja eritellä edelleen. Tässä yhteydessä niin asiakirja- kuin haastatteluaineistosta ryhmiteltiin lajiliittojen eri materiaalien sekä myös eri lajiliittojen välille yhteyksiä sisältäviä merkintöjä. Potentiaaliset koodit luokiteltiin alustaviksi teemoiksi. Tällaisia olivat esimerkiksi lajiliittojen kansanterveydellinen rooli ja vastuunkanto, kestävyys toiminnassa ja ekologisuus arvona. ”Turhiksi” luettuja havaintoja pidettiin kuitenkin mukana analyysin edetessä.
4. **Teemojen tarkastelu:** Teemoittelun pohjalta toteutettiin tutkimuksen kannalta olennaisten teemojen valikointi, minkä yhteydessä joitain teemoja karsittiin ja korostettuja tarkasteltiin prosessinomaisesti ja mahdollisesti yhdisteltiin. Tutkimuksen teemoihin syvemmin uppoutuvaa analyysia varten otettiin tarkempaan tarkasteluun asiakirjojen sisältämät ympäristötoimiin, kestävyteen tai ekologisuuteen viittaavat maininnat, kappaleet ja osat alueet, peilaten niitä asiakirjoihin lajiliittokohtaisesti sekä eri lajiliittojen välillä. Samalla havainnot ja tulkinnat kerrostuivat lukemisen edetessä. Näin ollen tutkimuksen kannalta oleellisia teemoja etsittiin edellä kuvattuja mainintoja sisältävistä asiakirjojen osista. Prosessi oli moniosainen, ja mukana kulkevista kymmenistä teemoista yhdistelemällä ja karsimalla pois jäivät muun muassa vahvemmat erilliset teemat kestävyuden ja ekologisuuden mahdollisten eri arvomaailmojen väliltä, sillä havainnot kentältä alkoivat näyttää siltä, ettei käytännön tasolla tällaista erillisyyttä tunnistettu tai korostettu. Analysointi ja teemoittelu toteutettiin ”jatkuvana prosessina”, mikä tarjosi analyysille koherenttiutta ja mahdollisuutta uusien oivallusten tekemiseen ja aiempiin havaintoihin palaamisen.
5. **Teemojen identifiointi ja nimeäminen:** Valikoiduista ja hiotuista teemoista muodostettiin temaattinen kartta, mikä kokosi ja samalla havainnollisti muodostettuja pää- ja alateemoja. Näin teemoista luotiin lopullinen kuvaus, mikä toimi aineiston analysoinnin pohjana ja minkä myötä tuotettiin teemakohtainen analyysi kokonaisaineistosta. Teemojen mielekkyyttä tarkasteltiin ja pohdittiin. Identifioinnin yhteydessä joitain ekologisuuden ja kestävyuden alle luotuja teemoja vielä tarkasteltiin ja osin yhdisteltiin. Lopulta teemat nimettiin tutkimuksen

kannalta toimivalla tavalla, siten, että niiden avulla oli mahdollista vastata asetettuihin kysymyksiin.

6. **Tulosten tuottaminen ja kirjoittaminen:** viimeistelevä analyysi, tutkimusraportin tuottaminen, monimutkaisen aineiston esittäminen ymmärrettävästi teemojen avulla. Teemojen ja niiden risteämien kautta luodaan koherentti ja havaintoja analysoiva narratiivi aineistosta. Aineistosta luotiin argumentteja pelkkien havaintojen sijaan, minkä kautta vastataan tutkimuskysymyksiin. (Braun & Clarke 2006, 15–23.)

Kokonaisaineiston analyysi oli luonnollista aloittaa asiakirja-aineistolla, minkä tarkastelu ja havaintojen kirjaaminen alkoi jo aineiston keräämisen ja samanaikaisen läpiluvun yhteydessä. Asiakirja-aineiston keruu, läpiluku ja niistä kokonaiskuvan hahmottaminen lajiliittojen kirjosta ja yleistason tavoitteista toimi samalla yhtenä haastatteluaineiston keräämisen kulmakivenä. Asiakirjoista tehdyt havainnot auttoivat muodostamaan teemahaastatteluille runkoa, jonka myötä haastatteluaineiston keruussa päästiin suoraan tutkimuksen kannalta oleellisten aiheiden ja kysymysten äärelle. Asiakirjojen syvempi analysointi jatkui vielä haastatteluaineiston keruun aikana ja sen jälkeen, jota seurasi molempien aineistojen tarkastelu yhdessä ja erikseen. Tarkemman analyysin yhteydessä aineistoja luettiin vahvemmin rinnakkain ja ristikkäin.

Huolimatta analyysitavan yleisyydestä, teema-analyysista, sen menetelmistä tai nimeämisestä tutkimuksessa ei ole olemassa yhtä tieteellistä konsensusta. Monissa tapauksissa laadullisen analyysin yhteydessä käytettyä teema-analyysimenetelmää ei mainita tai se saatetaan nimetä toiseksi menetelmäksi, esimerkiksi edellä viitatuksi diskurssianalyysiksi. Menetelmä on kuitenkin tunnustettu yhdeksi keinoksi identifioida, analysoida ja kuvailla tutkittavan aineiston ominaisuuksia, minkä lisäksi menetelmän avulla päästään myös löydösten pinnallisempaa kuvailua tarkempaan analysointiin. (Braun & Clarke 2006, 6–7.) Analyysitavan keinoihin nojaten oli myös mahdollista analysoida liikunta- ja urheilukenttää syvemmin. Seuraavassa pääluvussa paneudun analyysin tuottamiin tuloksiin.

6 TULOKSET

Tutkimuksen asiakirjoista koottu aineisto sisälsi yhteensä 31 kappaletta lajiliittojen asiakirjoja kattaen yhteensä 836 (95 diaa + 741 sivua) sivua tekstiä tai muuta visuaalista materiaalia. Katsaus asiakirjojen sisältöön tuo esiin yleisesti suomalaisten lajiliittojen toiminnan tarkoituksia, joista monet eivät ole kentän tuntijoille taikka toimijoille yllätyksellisiä: harrastajamäärän kasvu, oman toiminnan kasvattaminen, resurssien ja olosuhteiden parantaminen ja tehokkaampi hyödyntäminen, taloudellinen vakaus (ja kasvu) sekä seuratoimijoiden tukeminen korostuvat liiton päätehtävinä läpi lajikirjon.

Muodostin aineiston pohjalta viisi pääteemaa, joiden alle lukeutuu ja toisiinsa limittyy yhteensä 23 alateemaa (Taulukko 2). Teemat muodostuivat tutkimuksen tarkoitusta ja viitekehystä mukana kantaen, tarkoituksena tarkastella liikunta- ja urheilukentällä toteutuvaa ekologisuuutta, kestävyyttä sekä terveystieteistä ekologisesta tulokulmasta käsin.

Taulukko 2. Liikunnan ja urheilun lajiliittojen toiminnan taustalla vaikuttavat ekologisuuden, kestävyiden, terveyden ja toiminnan perusteiden yhtenevät teemat.

PÄÄTEEMA	ALATEEMAT
Lajiliitot vastuunkantajina	Ihmisten liikkuminen – Liikkuminen läpi elämän Liikunta ja urheilu kansanliikkeenä Yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa Eettisyys liikunnassa ja urheilussa Ekologinen vastuu: Luonnon hyvinvointi on ihmisen vastuulla Yhteiskunnallinen vastuu: Kompromissien mahdollisuus
Toimintaympäristön muutosten yhteys toiminnan ympäristönäkökulmiin	Digitalisaatio Kansalaistoiminnan murros Liikkumisen laskeva trendi
Tapahtumajärjestäminen, olosuhteydet ja kestävyiden periaate	Tapahtuman energiatyö, kierrättäminen ja materiaalit Tapahtuman logistiikka ja lokaatio Tapahtuman tarpeellisuuden kritiikki Harraste- ja harjoitusliikkumisen ja kulkemisen logistiikka Harraste- ja harjoitusolosuhteet: Energia, kierrättäminen ja materiaalit Harraste- ja harjoitusolosuhteet: Ympäristöt Kestävyys toiminnan arvona Kestävyys toimintamallina (ympäristötoimet) Oman ja kentän toiminnan kritiikki
Ekologisuuden teemojen ja (kansan)terveyden yhteydet	Ekologinen tietoisuus: Ympäristökeskustelu ja kasvava tietoisuus Ympäristöön sijoittuminen rakentaa hyvinvointia Liikkujan luontosuhde luo ja mahdollistaa hyvinvointia ja harrastamista
Lajiliiton esikuvan tehtävä ympäristökysymyksissä ja -keskustelussa	Lajiliitot esikuvina, vaikuttajina ja kasvattajina Lajiliittojen reagointi ja kritiikki yhteiskunnallisiin muutoksiin

Puran analyysia pääteemakohtaisesti läpi seuraavissa alaluvuissa. Analyysin osia on mahdotonta pitää käytännössä täysin toisistaan irrallisina, sillä monet pääteemat limittyvät alateemojensa myötä vahvasti toisiinsa. Analyysia tukemaan nostan esimerkkihavaintoja pääsääntöisesti

haastatteluaineistosta sekä vaihtelevin painotuksin myös asiakirja-aineistosta. Valintaa perustelen haastatteluaineiston rikkaudella verrattuna asiakirja-aineistoon sekä suunnitelma- ja strategiamateriaalien tiivistetyllä ja yleiskuvallisella luonteella. Teemakohtaisen analyysin jälkeen syvennän analyysia tutkimuskysymysten valossa ja tarkastelen tuloksia peilaten niitä tutkimuksen viitekehykseen.

Lajiliitot vastuunkantajina

Liikunnan ja urheilun lajiliittojen vaihtelevia toiminnan periaatteita ja tavoitteita yhdistää niiden kansanterveydellisen roolin tunnistaminen. Havainto on luontainen kulttuurissa, jonka keskiössä on liikunnan ja urheilun tukeminen ja edistäminen. Kokonaisuudessaan aineiston liitot osoittavat kansanterveydellisen roolin merkitystä niin tavoitteissaan ja tulevaisuuden näkemyksissään kuin myös toiminnan painoalueissa. Näissä painoalueissa korostuvat erilaiset teemat, kuten ylipäätään ihmisten liikuttaminen, liikkumisolosuhteiden mahdollistaminen yhdessä eri toimijoiden kanssa sekä läpi elämänuran aikana mahdollistettavan, liikunnan ja urheilun tuoman fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen. Kansanterveydellinen rooli näkyy myös liittojen toiminnassa kasvatuksen ja kouluttamisen muodossa – junioreille opetetaan paitsi lajista, myös terveellisistä elämäntavoista, ja samoin, etenkin joukkue- ja ryhmälajeissa, korostetaan sekä fyysisen että henkisen ja sosiaalisen terveyden edistämisen merkitystä. Ylipäätään, kansanterveydellinen ”tehtävä” on lajiliitoille samalla yksi toiminnan peruseriaateista, mikä linkittää kansanterveydellistä roolia myös ymmärrykseen lajiliittojen yhteiskunnallisesta vastuusta:

”Joo, siis ehdottomasti... Elämäkulusta me puhutaan, siis että mehän liikutetaan jo pieniä vauvoja ja meillä on perheillekin liikuntaa. - - - Ja tää liikuttamisen yhteiskunnallinen vastuu, niin kyllä kun elämän kulussa pystyy liikkumaan, se on aina meidän toiminnassa mukana. Kun pystyy lapsuudessa liikkumaan... Me ollaan kantamassa vastuuta siitä, että ihmiset pystyy - - - rakastumaan niihin liikkumisen tuomiin hyvänolon tunteisiin.” (*edustaja G.*)

Edeltävä sitaatti haastatteluaineistosta osoittaa kansanterveydellisen roolin alle lukeutuvaksi paitsi ihmisten liikuttamisen, myös tavoitteen mahdollistaa liikuttaminen läpi elämän. Elämänura-ajattelu

korostui haastatteluiden rinnalla myös asiakirjoissa, joissa monilla lajeilla lajin edistämistyön keskiössä korostuu pelaaja- tai urheilijapolkujen rakentaminen, junioritoiminnan edistäminen ja/tai eri elämäntilanteissa harrastamisen mahdollistaminen. Liikunta ja urheilu sisäistetään liittojen toimintaa laajemmin ihmisiä koskettavana kansanliikkeenä, mikä sitoo kansanterveydellisen roolin teemaa myös myöhemmin käsiteltävään esikuvan tehtävän pääteemaan. Kansanliikkeen meriitti liikunnalle ja urheilulle lienee, kansanterveydellisen roolin rinnalla, tietyllä tapaa myös itsestänselvyys – koskettaahan liittojen organisoimat ja edistämät lajit suurta osaa väestöstä, mikä korostuu myös liittojen edustajien puheessa sekä vaihdellen myös asiakirjoissa.

Kaksi keskeistä ja hyvin rinnakkaista alateemaa vastuunkannon alle muodostuu yhdenvertaisuuden ja eettisyyden periaatteista, joita korostetaan lajiliittojen lajien harrastamisen yhteydessä. Lajiliitot painottavat asiakirjoissaan vaihtelevin tavoin toimintansa perustuvan yhdenvertaisuudelle, millä tarkoitetaan lajin tai lajien saavutettavuuden turvaamista ja takaamista kansalaiselle katsomatta tämän sukupuolta, etnisyyttä tai muita taustatekijöitä: ”Kaikilla tyyeillä! Kaikissa väreissä! Kaikilla jaloilla! Kaikkien kanssa!” (*Lumilautaliitto, toimintasuunnitelma 2018-19*). Yhdenvertaisuuden käsittämisessä on nähtävissä liittokohtaisesti eroja, ja yleisesti tiedetäänkin, kuinka etenkin sukupuolten väliset erot varsinkin liittojen lajien kilpatoiminnassa eroavat paikoin suurestikin toisistaan. Kaikki aineiston liitot eivät myöskään korosta asiakirjoissaan esimerkiksi toiminnan esteettömyyttä osana yhdenvertaisuutta. Teema on kuitenkin vahvasti läsnä monissa lajeissa ja niiden lajiliitoissa, kuten vaikkapa lumilautailussa, missä liiton tavoitteena on parantaa ”edellytyksiä lumilautailuin harrastamiselle, jotta se soveltuisi kaikille toimintakykyyn katsomatta.” Päätelmiä liittojen yhdenvertaisuustyöstä ei kuitenkaan aineiston turvin voida täysin tehdä. Aineiston ei ole ollut tarkoitus sisältää liittojen yhdenvertaisuussuunnitelmia, jollaisen monet lajiliitot ovat omalta taholtaan erikseen kuitenkin myös tuottaneet (kts. esim. Ratsastajainliiton tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2017). Konkreettisia tavoitteita yhdenvertaisuuden toteutumiseksi on silti annettu, mistä esimerkkinä toimii vaikkapa seuratoimintaan osallistumisen kynnyksen madaltaminen (esim. *Purjehdus ja veneily, strategia 2015-2020*).

Eettisyyden alateema kansanterveydellisen roolin alla muodostuu lajiliittojen painotuksista suvaitsevaisuuden, oikeudenmukaisuuden, avoimuuden, saavutettavuuden sekä reilun ja puhtaan urheilun alaisiin tavoitteisiin. Puhtaudella viitataan etenkin lajien kilpailullisella puolella dopingvastaisuuteen sekä päihitteettömyyteen. Yhtenä selkeänä periaatteena näistä korostuu etenkin asiakirja-aineistossa suomalaisessa urheilussa tunnettu ”reilu peli”, millä tarkoitetaan ylipäättään reiluutta

kanssaurheilijaa, -harrastajaa, joukkuetoveria taikka vastustajaa kohtaan sekä ymmärrystä eri osapuolten ansioista ja tappioista, sitoen ymmärrystä myös edellä rinnastettuun yhdenvertaisuuteen:

”Reilu Peli on enemmän kuin yhteiset pelisäännöt tai sääntöjen noudattaminen. Se edustaa arvomaailmaa. Reilun Pelin tavoitteena on mahdollistaa tasavertainen, turvallinen ja oikeudenmukainen harrastusympäristö riippumatta iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta, etnisestä taustasta, varallisuudesta tai mistään muustakaan vastaavasta henkilökohtaisesta ominaisuudesta tai asiasta. Reilun Pelin keskeisimpiä teemoja ovat yksilön oikeudet, terveys, turvallisuus ja hyvinvointi, rehellisyys ja oikeudenmukaisuus sekä luonnon kunnioittaminen ja kestävä kehitys.” (*Ratsastajainliitto, toimintasuunnitelma 2019.*)

Eettisyys on laajasti käsitettävä ja toimintaan istutettava termi, mikä on nähtävissä myös edeltävästä asiakirjan sitaatista. Valtaosin eettinen toiminta näyttäytyy kuitenkin juuri sosiaalisesta näkökulmasta linkittyen ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja vuorovaikutukseen. Yhdeltä kantilta eettinen toiminta voidaan ulottaa koskettamaan myös sitä osapuolta, joka ei saa itse ääntään kuuluviin – kuten esimerkiksi myös luonto. Huolimatta siitä, ettei tällaista näkökulmaa kokoaaineistossa laajamittaisesti esiintynyt, osan edustajiston puheissa toiminnan ympäristöllinen ja ekologinen vastuu nostettiin esiin.

Vastuunkannon ajatus ekologisesta ja ympäristötoiminnallisesta näkökulmista katsoen oli vahvemmin läsnä haastatteluaineistossa. Rajasin tällaisina vastuun käsityksinä kokonaisuudesta maininnat vastuullisuudesta ympäristöasioiden huomioimisessa toiminnassa (joita en yksinomaan rajannut kestävän kehityksen mukaisen toiminnan teemoihin) sekä puheen, jossa liiton rooli vaikutusvaltaisena liikunta- ja urheilukentän toimijana sekä kentällä että laajemmin yhteiskunnallisissa asioissa korostui. Vastuu ulotetaan liikunta- ja urheilukentän eri tason toimijoiden päätöksiin. Edustaja G muun muassa mainitsi, että ”mehän ollaan vastuussa siitä järjestelmästä [liikunta- ja urheilukenttä kokonaisuudessaan], ja me ollaan vastuussa siitä kulttuurista”. Samantyylinen puhe toistui kaikkien edustajien kanssa keskustellessa, tosin saaden vaihtelevia painoarvoja – näyttää esimerkiksi siltä, että edustajat, jotka toivat ilmi puheessaan omakohtaista, ekologista vastuunkannon aatetta ja elämäntapaa, näyttivät korostavan myös enemmissä määrin ihmisen kautta ja liiton kautta koko sektorin vastuuta. Osin maininnat kuitenkin tehtiin oman elämän valossa, osin liiton toimintaan viitaten.

Yksi vastuunkannon alue muotoutuu ympäristövastuun kuvailun myötä. Vastuu tulee ilmi asiakirja-aineistossa liittojen erinäisten ympäristöohjeiden, toimintalupausten ja strategisten tavoitteiden yhteydessä, jotka määrällisesti eivät kuitenkaan korostu. Liitot ymmärtävät vastuunsa harrastajilleen, pelaajilleen ja toimihenkilöilleen kuten yleisöilleenkin. Liittojen perimmäisten toiminnan tavoitteiden myötä vastuu ulottuu myös seuraaviin sukupolviin, ja joillakin liitoilla sen myötä myös heidän mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa määrittelevän ympäristön hyvinvointiin. Tämä kytkös – ympäristön hyvinvointi, ihmisen hyvinvointi, toiminnan jatkuvuus – on kuitenkin alateemana hyvin tulkinnanvarainen, sillä sitä, kuinka paljon vastuunkanto on ekologisesti vai lajikeskeisesti orientoitunutta, ei voida tulkita yksiselitteisesti asiakirjoista, jotka ovat merkittävästi erilaisia ja eri tarkoitusperin kirjoitettuja.

Tulkintaa ekologisesta vastuusta on perustellumpaa tehdä haastatteluaineistosta, sillä keskusteluissa liikuttiin vahvemmin tematiikan alla. Lisäksi lajiliittojen edustajien puheessa korostuu myös tietyiltä osin toimintaympäristön muutokseen linkittyvä ymmärrys ekologisen tietoisuuden kasvusta liittojen toimijoiden, laji-ihmisten sekä laajojen yleisöjen joukossa. Huomionarvoista on, että lajien kohdalla, jotka sijoittuvat konkreettisesti hyvin lähelle tai täysin luontoympäristöön, ekologisen vastuunkannon merkitys ilmeni harrastusympäristöjen, harrastamisen ja sen myötä hyvinvoinnin säilyvyyden ja kestävyys turvaamisen yhteydessä vahvemmin. Tätä perustellee juurikin liikkuminen ympäristössä, jonka muuttuminen herättää paitsi huolta tekemisen mahdollistamisesta nyt, mutta siitä myös tulevana talvena, seuraavana kesänä.

Luonnon merkitys saattaa joutua varjoon lajityössä liikunnan ja urheilun tehtävien edistämisen alla. Voidaan väittää, etteivät ympäristövastuullisuus tai erityinen ympäristöarvon tunnustaminen välttämättä ole perinteikkäästi miellettyä liikunta- ja urheilukentälle kuulunutkaan. Ihmisen vaikutukseen on kuitenkin myös havahduttu, ja vastuunkannon välttämättömyyttä paikoin myös yhä enemmän tunnustettu.

Lajiliittojen ekologinen vastuu laajenee aineistosta myös yhteiskunnalliseksi vastuun käsitykseksi, missä ekologisuuden (ja kestävyys) alla keskiöön nousee toiminnassa tehtävien tai mahdollisten kompromissien mahdollisuus. Keskustelu kompromisseista edustajien kanssa johti helposti keskusteluun liikunnan ja hieman vahvemmin (kilpa)urheilun vaateista niin olosuhteiden, materiaalien ja muiden resurssien kuin arvojen ja tavoitteiden saralla. Keskustelu linkittyi taas osaltaan kentän itsekriittisyyden tarpeellisuuden tunnistamiseen.

”Kyllähän kaiken tekemisen ja kokeilemisen voi kyseenalaistaa – että onko itse urheilemisessa järkeä, jos lähdetään siihen saakka sitten? - - - täytyy myöskin miettiä, mitkä on sen vaikutukset siihen ympäröivään yhteiskuntaan, siihen luontoon, ja tavallaan se kokonaisuus. Että täytyy meidän elää ihan sen yleisen mielipiteen, että sen, niiden niin kuin ympäristöllisten faktojen kanssa. Kyllä sitä, sitä kompromissia pitää hakea. Se on sitten suurempi filosofinen kysymys, että onko olemassa sitä täydellisen oikeaa vastausta, että olisi se, niin kuin, hyötyjen ja haittojen täydellinen tasapainotila.”
(*edustaja F.*)

”Kyllä mä oon varmaan joskus sanonutkin, että urheilu tulisi varmaan lopettaa ja siirtyä tähän esporttiin, mikä on kauhean pop-juttu, niin siitähän tulisi sitten vähiten vaikutuksia, kun oltaisiin vain jossain tietokoneen ääressä. Mutta se on toki ihan hyvä, että harrastetaan kuitenkin.” (*edustaja E.*)

Toimintaympäristön muutosten yhteys toiminnan ympäristönäkökulmiin

”Suomalainen elämä ja toimintatavat muuttuvat alati.”
(*Urheiluliitto, strategia 2017-2020*)

Yksi selkeästi tunnistettu, kokonaisuudessaan lajiliittojen toimintaa 2010-luvulla ohjannut ja ohjaileva tekijä löytyy *toimintaympäristön muutoksista*, jotka kytkeytyvät toiminnassa myös sen ympäristöllisiin ja ekologisiin näkökulmiin. Muutoksia toimintaympäristössä korostetaan ja kuvaillaan hieman eri painoituksin, mutta niiden vaikutukset näkyvät liittojen strategioiden ja tulevaisuuden visioiden taustalla melko yhtäläisinä. Muutoksen tekijöiksi nimitetään muun muassa digitalisaatio, urbanisaatio ja kaupunkikehitys, väestön ikääntyminen, liikkumistrendien muutokset, perinteikkään kansalaisjärjestötoiminnan murros sekä yhteiskunnallisen keskustelun vaihtuvat painotukset. Esimerkiksi Urheiluliitto viittaa omassa strategiassaan entisen Valon korostamiin toimintaympäristön muutostrendeihin, joiksi lukeutuvat ”keskitetystä hajautettuun, hierarkioista verkostoihin”, ”ohjaamisesta itseohjautuvuuteen, käskemisestä innostamiseen”, ”hallinnoinnista jakamiseen, omistamisesta avoimuuteen”, ”pääomataloudesta huomiotalouteen, rahasta merkityksiin”, ”järjestelmistä toimintakulttuuriin, siiloista ekosysteemeihin”, ”tuottajalähtöisyydestä asiakaslähtöisyyteen, tuottajan prosesseista asiakkaan prosesseihin”, ”yleisestä henkilökohtaiseen, massatuotteesta räätälöityyn”, ”objektista subjektiksi, hallintoalamaisesta oman elämän designiin”, ”jäykistä strategioista dynaamiseen ennakointiin” sekä ”joko tai -ajasta sekä että -aikaan”

(*Urheiluliitto, strategia*). Vaikka kaikilla aineiston lajiliitoilla muutosta ei ole eritelty yhtä kattavasti, Urheiluliiton strategian tiivistelmä kuvastaa kentän kohtaamien muutosten laajaa ulottuvuutta yksilön käyttäytymistrendeistä yhteiskunnallisiin rakenteellisiin painotuksiin sekä asenneilmapiirien muutoksiin.

Verrattain vähemmissä määrin asiakirjoissa, mutta sitäkin enemmän haastatteluaineistossa, muutosten nähdään linkittyvän myös yhteiskunnallisessa keskustelussa kasvaneeseen ympäristöasioiden huomioimiseen. ”Vihreys” on laajentunut ekologisesta liikehdinnästä muidenkin sektoreiden toimintaa vaihtelevin painotuksin ohjaavaksi arvoksi.

”Sanotaan näin että, tää ekologisuus ja yhteiskuntavastuu on lähtenyt viimeisen 10 vuoden aikana nousemaan vahvasti esille, sanotaan näin, ja vihreät arvot on vahvistunut erittäin paljon.” (*edustaja A.*)

Huomioitavana esimerkkinä toimintaympäristön muutoksen alla nostan erikseen digitalisaation alateeman. Haastatteluaineistossa digitalisaatio tuotiin ilmi paitsi toiminnan tehostamisen, myös ekologisuuden näkökulmasta. Digitalisaation vaikutus lajiliittojen organisatorisen toiminnan muutoksiin tunnistetaan muun muassa sekä kentällä kilpa- ja harrastetoiminnan järjestelmien sähköistymisessä ja toimintojen kehittämisessä että liiton sisäisen toiminnan siirtymisestä aiempaa laajemmin sähköisiin muotoihin. Samalla sen vaikutus yltää ihmisten ajankäyttöön ja lajiin mukaan sitouttamiseen: lajiliitot korostavat viestinnän tehokkuutta niin organisaation sisällä kuin vahvasti harrastajien ja lajitoimijoiden suuntaan. Digitalisaatio näyttäytyy liittojen ”seuraavana siirtona”, toimintaa helpottavana mahdollisuutena, sekä nykyajan vaatimusten mukaisena toiminnan muutoksena – nopeus, mobiilius, luotettavuus, manuaalisen työn riskien minimointi ja kustannustehokkuus sen yhteydessä korostuvat.

Digitaalinen kehitys antaa liitoille kustannuksiin ja ajankäyttöön liittyen tehokkaampia työkaluja, mutta samalla osassa liitoista se tunnistetaan myös negatiiviseksi tekijäksi. Tästä kertoo huoli digitalisaation vaikutuksesta – yhteiskunnallisen kehityksen rinnalla – ihmisen ja luonnon suhteeseen: ”Kaupungistuminen on vääjäämätöntä, yhdessä digitalisaation kanssa ihmiset vieraantuvat luonnosta ---” (*Ratsastajainliitto, toimintasuunnitelma*). Havaintona kytkös luontosuhteeseen jää kuitenkin verrattaen vielä muutaman liiton maininnan tasolle.

Vaikka tulokulma digitaalisen toiminnan mahdollisuuksiin ja vaatimuksiin on edellä kuvaillun tavoin valtaosin lajiin ja sitä kautta ihmisen toiminnan edistämiseen kytkeytynyt, joissain liitoissa digitalisaatio tuodaan esiin myös ekologisenä ratkaisuna toiminnan muutoksiin (*SUL, SVOL*). Digitalisaation myötä koetaan esimerkiksi mahdollisena tehostaa organisaation omaa toimintaa, mistä on onnistuttu karsimaan paperin kulutusta ”20 000 eurolla vuodessa” (*edustaja G*). Liiton sisäisessä toiminnassa sähköistyminen on lisäksi nähty mahdollisuutena muutoinkin toiminnan tehostamiseen, kun viestintä ja arkistointi nopeutuvat (*edustaja C2*). Näitä haastatteluaineistosta korostamani esimerkkejä summaten havainto digitalisaation merkityksestä kytkeytyy taloudellisia intressejä ja ympäristöteemoja ja niiden välistä tasapainottelua punnitsevaan keskusteluun.

Alateemana liikkumisen laskeva trendi on lajiliitoissa kokonaisaineiston pohjalta tulkittaessa selkeästi myös tunnistettu, ja samalla sen merkitys paitsi kansanterveydelle, myös kansantaloudelle, on myös korostettu: ”Ihmisten lisääntyneen liikkumattomuuden arvioidaan aiheuttavan yhteiskunnalle vuosittain kahden miljardin kustannukset.” (*Palloliitto, strategia*) Maininta kuvastaa terveystieteissä laajemminkin esitettyä, yhteiskunnallisesti huolestuttavaa trendiä. Yksi liikkumisen vähenemistä selittävä tekijä voidaan mahdollisesti löytää edellä puretusta digitalisaatiosta tai laajemmin yhteiskunnan sekä ihmisten käyttäytymisen muutosten heijastumisesta vapaa-aikaan ja ajankäyttöön. Yksi selittävä tekijä voidaan myös mahdollisesti löytää kansalaistoiminnan murroksesta, millä tarkoitetaan perinteisen seuratoiminnan tai siihen osoitettavan kiinnostuksen hiipumista, käytännössä yli lajirajojen. Perinteisen suomalaisen liikunta- ja urheilukulttuurin kulmakivi, kansalaistoiminta, on murroksessa, kuten liikuntakulttuuria tutkittaessa on havaittu (kts. esim. Itkonen 2015).

Tapahtumajärjestäminen, olosuhdetyö ja kestävyiden periaate

Sekä asiakirja-aineistossa että vaihtelevasti korostuen haastatteluaineistossa tuotiin esiin paljon lajiliittojen roolia ja periaatteita liittyen niiden toimintaperiaatteisiin koskien tapahtumajärjestämistä, harjoittelun ja harrastamisen olosuhdetyötä sekä näihin limittyen myös kestävyiden periaatteita. Laaja pääteema kuvaa näin ollen samalla lajiliittojen toiminnan konkreettista ”ydintä”, siellä missä liikuntaa ja urheilua toteutetaan ja miten se tapahtuu. Itse liikunta- tai urheilutapahtuma voi kattaa niin seuran järjestämän urheilukilpailun tai liikuntatapahtuman (esimerkiksi harrastus- ja lajipäivät), piiri- tai kansallisen tason tapahtuman (alueturnaukset, koulutusseminaarit) kuin suuremmassa

mittakaavassa liittojen organisoimia, isoja kansainvälisiä urheilu- ja liikuntatapahtumia (arvokisat, kansallisen tason turnaukset tai ulkomaille sijoittuvat harjoitus- tai koulutusmatkat). Tapahtumien skaala ja sen myötä kuorma vaihtelevat lajiliiton koosta ja lajeista riippuen – luontevasti suuret lajit, kuten jääkiekko ja hiihtolajit, ovat myös niitä, joissa liikutaan suuremmissa tapahtumien määrissä ja kokoluokissa, minkä rinnalla tapahtumien levittäytyminen ja limittäytyminen suuren osan suomalaisista arkeen sisältyy lukuisten seurojen ja niiden alla erilaisten toimintamuotojen (junioritoiminta, harrastetoiminta, aikuisliikunta, senioriliikunta, perheliikunta...) moninaiseen kokonaisuuteen.

Tapahtumajärjestämiseen linkittyvät energiatyö, kierrättäminen, materiaalit sekä myös olosuhteiden alla näkyvä logistiikka ja vielä selkeämmin lokaatio kytkevät lajiliittojen toiminnan yhtenä perusalueena ekologisuuden ja kestävyuden kysymyksiin. Edellä mainitun mukaisesti alateemojen painoarvo vaihtelee odotettavasti liittojen välillä, kun kyseessä on erikokoisia liittoja, jotka organisoivat erikokoisia tapahtumia. Käytäntöön pureutuvana esimerkkinä tapahtumien yhteydessä rajasin haastatteluaineistosta puheen kansallisista, isoista tapahtumista sekä kansainvälisistä urheilutapahtumista, joiden osallistujajoukot koostuvat osin ulkomailta saapuvista urheilijoista. Haastatteluaineistosta korostettua kohtaa täydentävät havainnot eri liittojen asiakirjoista, joissa painotetaan tapahtumien yhteydessä esimerkiksi roskien keräämisen ja muun jätehuollon asianmukaista ja kestävää toteuttamista, mutta myös teknologisia innovaatioita, uuden tekniikan sekä uusien materiaalin kiertoa tukevien ratkaisujen hyödyntämistä. (*Suunnistusliitto, ympäristöohje, AKK toimintasuunnitelma 2019.*) Kuten seuraavat sitaatit kuvastavat, tapahtumakohtaisilla toimilla päätökset, esimerkiksi materiaalivalintojen suhteen, pyritään linkittämään paitsi yksittäisiin tapahtumiin, myös isompaan kuvaan (jossa myös organisaation talousnäkökulma on mukana). Tapahtumien järjestämisen tarkastamisen ja muovaamisen taustalla on myös nähtävissä ajatus vakiinnuttamisen myötä odotettavasta tehostumisesta.

”- - - me yritetään viestiä asioita siitä ympäristöystävällisyydestä, plus meidän yhteistyökumppaneita. Me tilataan itse materiaalit, niin pyritään myös monipuoliseen käyttöön, ettei ne olisi vaan sen kerran käytössä. Meidän kannalta se on myös kustannuskysymyksen, mutta me pyritään siihen, että pystytään käyttämään monta vuotta samoja materiaaleja. ja sitten kun viestitään kumppaneille - - - toivotaan, että he toimisivat myös samalla tavalla. Sen kautta pyritään vaikuttamaan siihen isoon kuvaan.” (*edustaja CI.*)

” - - - se lentohiihlijalanjälki tulee aika isoksi monilla joka tapauksessa, kun me täällä ollaan. - - - että se oli niin kuin loppuun asti mietitty, se kuvio. silloin me koulutettiin omat ihmiset, me koulutettiin myös yhteistyökumppanit, ja ne asiat on jäänyt meille tähän arkeen ja käytäntöön. - - - että mä koen, että me ollaan sitä kautta, - - - herätetty ihmiset ajattelemaan ja vaikutettu siihen, miten me itse toimimme. Ja sittenhän se tulee myös siihen seuran arkeen, miten seura pystyy tekemään.” (edustaja G.)

”- - - nyt on niin kuin tavoite, että sitä saataisiin jalkautettua jollain tavalla. Että olisi tällainen helppo malli, mitä voitaisiin sitten seuroille antaa. Heillä on kuitenkin se massa, ja he järjestää eniten tapahtumia. Me ei järjestetä niinkään paljon tapahtumia loppujen lopuksi. Mutta jos me pystytään antamaan sinne ajatuksia ja auttaa ja vaikuttaa, sillä on sitten enemmän koko kokonaisuuden kannalta merkitystä.” (edustaja D.)

Vielä oleellisena seikkana rajasin tapahtumajärjestämisen alle aatteellisemman tarpeellisuuden kritiikin alateeman, millä tarkoitan pääosin haastatteluaineistosta korostamiani mainintoja, joissa tuotiin esiin erinäisten tapahtumien itse tarkoitus. Osa edustajista kyseenalaisti esimerkiksi vahvasti liiton tai lajitoiminnan viemistä tai toteuttamista fyysisesti ulkomailla, kun sille ei olisi todellisuudessa tarve. Seuraava, ylipäätään lajeihin viittaava esimerkki on yhdeltä edustajalta, mutta samankaltaista aihetta käsiteltiin myös muissa haastatteluissa.

”Että esimerkiksi ei oo mitään järkeä viedä niitä junnujoukkueita sinne ulkomaille pelaamaan – sitten kun ne täyttää kymmenen, niin varmaan Vaasakin on jo ihan tarpeeksi eksoottinen. Että onhan tää karannut, tää kulttuuri käsistä - - - niin pitää ehdottomasti pohtia, missä on järkeä, missä ei. Ja se liittyy ei pelkästään ympäristöön ja kestäväan kehitykseen ja näihin asioihin, vaan se liittyy myös eriarvostamiseen ja siihen, että kaikilla ei todellakaan ole siihen varaa. Onks se sille kuusivuotiaalle lapselle vai onks se sille isälle tai äidille se kokemus - - -.” (edustaja G.)

Tapahtumien ulkopuolelta ja olosuhteiden alle lukeutuvaan puheeseen tai tekstiin rajasin aineistosta harrastamisen ja urheilun fyysisiin ympäristöihin, niiden järjestelemiseen, niiden logistisiin ja käytännöllisiin ratkaisuihin sekä tarjontaan ja keskittymiseen liittyvät maininnat, kuvailut ja ratkaisumallit. Olosuhdetyö korostuu kentällä merkittävältä osin juuri lajiliittojen toiminnassa, sillä ne organisoivat tietyllä tasolla lajien seurojen toimintaa. Ymmärrettävästi olosuhdetyön painoalueet

ja -arvot vaihtelevat lajikohtaisesti, varsinkin, jos puhutaan harrastusympäristöistä. Esimerkiksi suunnistaminen, juokseminen tai jalkapallon pelaaminen vaativat ympäristöiltään mahdollisesti vähemmän kuin jääkiekkoilu, rata-ajo tai mäkihyppääminen. Eroja lajien ja liittojen välille syntyy väistämättä myös lajiominaisuuksien perusteella, sillä jotkin kokonaisaineiston lajeista sijoittuvat ympäristöltään selkeästi rakennettuihin ympäristöihin (kuten esimerkiksi jääkiekko, autourheilu ja jotkut sisäpalloilulajit), osa sijoittuu enemmän tai vähemmän muihin ympäristöihin, kuten luontoon tai kaupunkiympäristöön (esimerkiksi suunnistus, juokseminen, purjehdus, soutu ja melonta, tietyssä määrin hiihtolajit), kun taas osa lajeista sijoittuu moninaisesti ympäristöihin (yleisurheilu, autourheilu, voimistelu, jalkapallo, ratsastus ja raviurheilu). Puhe ja teksti olosuhteisiin liittyen on kuitenkin hyvin samansävytteistä lajista ja liitosta huolimatta: keskeistä toiminnassa on parhaiden mahdollisten olosuhteiden ja ympäristöjen takaaminen.

Siinä missä harrastusympäristöjen alateema sitoo lajiliittojen toimintaa suoraan fyysisiin ja myös luonnonympäristöihin ja niiden tilaan, myös tältä kantilta energia, kierrättäminen ja materiaalit kytkeytyvät tutkimuksen kannalta oleelliseen ympäristötematiikkaan. Energiankäyttö konkretisoituu lajiliittojen toiminnassa valtaosin harrastusolosuhteiden tarjoamisen ja ylläpitämisen kautta. Kulutus ja erilaiset kestävämpiin suuntiin pyrkivät energianratkaisut tulevat asiakirja-aineistossa verrattain vähemmän ilmi. Energiatehokkuuteen kuitenkin kannustetaan, etenkin tapahtumajärjestämisen yhteydessä. Haastatteluaineistossa energiateema kantaa edustajien puheessa etenkin konkreettisissa yhteyksissä, missä liitto näkee voitonsa tehdä ratkaisuja energiatehokkaamman toiminnan takaamiseksi. Tarkemmiksi ratkaisuksi annetaan esimerkiksi tehokkuutta harrastus- ja kilpailuympäristöjen valaisujärjestelmissä. Samalla ”energiaystävällisyyden” (*edustaja A*) rinnalle nousevat haastatteluaineistossa myös liiton toiminnan talousnäkökulma sekä olosuhteiden, tarkemmin harrastus- ja kilpaympäristöjen, käytettävyys ja käyttöaste sekä näiden kaikkien suhde.

Kierrättäminen ja materiaalit, jotka alateemoina istuvat myös tapahtumajärjestämisen pääteemaan, kytkevät liiton toimintaa ekologisuuden ja kestävyuden tematiikkaan ympäristön kuormittamisen minimoimisen tavoitteen myötä. Sama havainto on tehtävissä harrastus- ja urheiluympäristöissä ja -ympäristöihin liikkumisen, kulkemisen ja ylipäättään logististen ratkaisujen yhteydessä, joiden kohdalla lajiliitot puhuvat keskitettyjen mutta saavutettavien (lähellä olevien) ympäristöjen ja paikkojen puolesta. Niiden lajiliittojen kohdalla, jotka antavat tapahtumajärjestämisestä tai muusta kentän toimintaan liittyvästä ohjeistusta, toimijoita näytetään kannustettavan kulutusta vähentäviin ja kiertotaloutta tukeviin ratkaisuihin. Esimerkiksi sopii Suomessa järjestetty kansainvälinen

urheilutapahtuma, jossa toteutettiin järjestäjien puolesta ja mukaan uusia ratkaisuja kantavimpana painoarvona ympäristökuorman keventäminen, jo mainitun talousnäkökulman kanssa kulkien:

”Usein se on helppo tehdä, kun tää taloudellinen ja sitten ympäristöintressi menee samaan suuntaan. Että periaatteessa ei ollut muuta vaihtoehtoakaan. Tää meni esimerkiksi tosi hyvin - - - ja sitten ihan käytännössä, materiaalivalinnoista, palkintopalleja myöten tehtiin kaikki puusta, ja pahvista... Ja nää banderollit, joita on ulkoilmatapahtumissa monta kilometriä - - - kierrätettiin kaikki. - - - ja tosiaan mietittiin aika paljon - - - siinä tapahtuman tuotannossa tätä energia-asiaa, ja tavallaan tuossa saatiin kivasti myös kaupunki mukaan.” (edustaja E.)

Kierrättäminen näkyy paitsi urheiluseurojen materiaaleissa, kuten tekstiileissä ja välineistössä, myös tapahtumapaikoilla ja liiton omissa toimitiloissa, joissa ekologisuuden ja kestävyiden arvot ovat myös tekemässä tai tehneet vaikutuksensa. On myös paikoin nähtävissä kuinka kierrättäminen nähdään materiaalitehokkuutta laajempuna heijastuksena ekologisia ja kestäviä arvoja omaksuvasta asennoitumisesta, liiton ohi aina yksilötasolla saakka:

”- - - nykyisinhän näistä pystyy puhumaan – ennen sä olit köyhä ja kipee ja tyhmä, jos sä tällaisiin asioihin [kierrätys] puutuit. Kummiskin, kun suhdanteet on mennyt näin, niin se kulutus on joillekin ihmisille ihan mahtavaa, mutta nykyisin se voi olla isompikin pröystäilyn aihe, että ei oo ostanut puoleen vuoteen yhtään mitään, uutta vaatetta tai muuta. Tää maailma muuttuu – onneksi. Ja tää uusi sukupolvi, nuoret, joka tulee pian, ja on magee nähdä, miten eri tavalla oikeasti ne ajatukset menee niihin tekoihin. Ja mä uskon, että isot linjaukset, niin kuin puhuttiin, että ne pitää tulla lainsäädäntöön. Mut joka ikisellä pienellä teolla on merkityksensä.” (edustaja G.)

Haastatteluaineiston yksi runkoa määritellyt alateema rakentui kestävyiden ja kestävä kehityksen alle. Asiakirja-aineistosta etsin vastaavaa tematiikkaa joko suorien lukujen, kappaleiden ja mainintojen (joita myös oli, vaihtelevissa määrin) taikka tulkittavissa olevien toiminnan taustojen kuvailun yhteydestä. Konkreettisenä alateemana kokonaisaineistosta tulkitsin kestävyttä toimintamallina korostavia yksityiskohtia, jollaisina huomioin organisaation sisäisessä sekä lajin ulkoisessa toiminnassa korostuvia toimia. Tällaisiksi lukeutuvat esimerkiksi olosuhteiden teeman alla

mainitut ratkaisut liittojen toimistojen toiminnassa sekä esimerkiksi juuri edellä esiteltyt, tapahtumajärjestämiseen linkittyvät, kestävyyttä tukevat ratkaisumallit. Yltääpä toiminnan kestäväksi päivittäminen myös itse liittojen toimijoihin asti: ”kannustetaan, ja jopa velvoitetaankin yhteisöä ratkaisujen käyttöön, käytetään julkista liikennettä esimerkiksi – minä huonona esimerkkinä siinä...” (edustaja C2.) Kestävän kehityksen periaatteiden mukaisena toimintaa kuvaillaan, kun siinä huomioidaan esimerkiksi edellä mainittuja energiatehokkaita, materiaalivirtoja supistavia taikka harrastusympäristöjä suojaavia toimintaohjeita tai -tapoja, kuten harrastus- tai luontoympäristön jättämistä mahdollisimman alkuperäiseen ja vahingoittumattomaan tilaan. Ympäristön huomioiminen on läsnä liittojen asiakirjoissa sekä edustajien puheessa esimerkiksi näillä osa-alueilla, vaikkakaan kaikki lajiliitot eivät erottelua näytä asiakirjoissaan tekevän.

Konkreettisempänä näyttäytyvän toimintamallien kuvauksen ohella toisena alateemana korostuu ymmärrys kestävydestä tietynlaisena toiminnan arvona. Haastatteluaineistoa tulkiten kestävyys on myös terminä kentällä helpommin tartuttava, tuttu yhteiskunnallisesta keskustelusta, kuvastaen ymmärrystä ekologisuudesta ja ympäristön huomioimisesta omassa toiminnassa. Tämä ilmeni kysyttäessä edustajilta siitä, mitä eroa he näkevät ekologisuuden ja kestävä kehityksen välillä, jos näkivät sellaista lainkaan. Pääsääntöisesti termejä pidettiin toistensa kanssa rinnasteisina, tarkempaa kuvailua vailla mutta tiettyä ymmärrystä niiden laajempaa tarkoitusta tapaillen.

”- - - mä just mietin sitä, että ekologisuuks, kestävä kehitys... - - - ja mä haluaisin tietääkin, että miten ne termit selkeästi erotetaan toisistaan. Mut mulle se kestävä kehitys on vähän sama kuin tää ekologisuuks. Mä näen sen kokonaan jotenkin isompana.” (edustaja C1.)

Kestävyyteen velvoitetaan yli yhteiskunnallisten sektori- ja toimirajojen, ja aihe on myös liikunta- ja urheilukentän näkökulmasta korostunut. Lajiliittojen tasolla tämä kuvastuu myös kohonneena itsekkriittisyytenä omaa toimintaa kohtaan.

”- - - Ja sillein musta tuntuu, että me ollaan oltu jollain tavalla ”suojassa” tai ”paitsiossa”, varmaan tavallaan aika pitkään, mutta nyt ei enää, kun se on nostettu aika hyvin pöydälle. Tosiaan mitkä tämän ympäristövaikutukset on, ne on aika selkeitä. - - - siis kyllähän aina parantamisen varaa on. ja tavallaan se olisi jokaisen urheilujärjestön

oma etu olla proaktiivinen ja vaikuttaa siihen oman lajin esimerkiksi kestäväan kehitykseen, tai että se kehittyy sellaiseen suuntaan, että sillä on toimintaedellytyksiä myös jatkossa.” (edustaja B.)

Vastaavanlainen liikunnan ja urheilun (itse)kriittisyys oli kokonaisaineistoa tarkasteltaessa merkillepantavaa, ja se näkyi kohdistuen omaa kenttää ja toimijoitaan kohtaan myös ohi yhteiskunnan eri sektoreiden toimijoiden. Asiakirja-aineistossa kriittisyys ilmenee maininnoissa liikunnan ja urheilun vastuunkannon roolista etenkin omalle lajiväelleen – liiton organisoima toiminta lukeutuu esimerkiksi kasvatukselliseksi, esikuvalliseksi sekä imagolliseksi toiminnaksi, minkä yhteydessä sen on vastattava kestävyuden (ja tulkitsen myös, vaikka mainintaa ei suoranaisesti ollut, ekologisuuden) yhteiskunnallisiin, uusiin vaatimuksiin. Haastatteluaineistossa yhtenä keskustelun aiheena jokaisen haastateltavan kanssa käsiteltiin liikunnan ja urheilun (itse)kriittisyyden tarvetta ja olemassaoloa, ja jokaisen kohdalla se myös nostettiin edustajien toimesta lopulta esiin. Näkemys on, että liittotoimijoiden on oltava kriittisiä ja huomioida toimiensa laaja-alaiset vaikutukset: ”kaikkien pitää tarkastella omaa tekemistään kriittisesti, ja että mikä on sen tekemisen oikeutus” (edustaja F). Vaihtelevuutta kriittisyyden vahvuudelle on kuitenkin tulkittavissa, sillä vaikka kaikki edustajat tunnustivat kriittisyyden sekä kritiikin eri muotoja (kuten urheilun toteuttamisen yhteydessä puhuttavan ”vihreyden” todellisesta mahdollisuudesta), vastuunkantajuuden näkemyksissä on hienoisia eroja. Vastuu siis tiedetään velvollisuudeksi kantaa, mutta vaihtelua aiheuttaa se, nähdäänkö vastuu liiton toiminnasta täysin sen itsensä asiana vai osittain myös muiden sektoreiden ja muiden toimijoiden osavastuuna.

Ekologisuuden teemojen ja (kansan)terveyden yhteydet

Edellä purettua kestävyuden tematiikkaa ymmärretään kentällä tietyiltä osin myös ekologisista näkökulmista käsin. Huomioin kokonaisaineistosta kuitenkin vielä erikseen ekologisuuteen viittaavia poimintoja, joiden kautta tulkintaa liikunta- ja urheilukentällä vallitsevasta ekologisuuden, terveyden ja näiden yhteyksien määrittämisestä on mahdollista tehdä. Kuten edellä kestävyuden teeman alla ilmenee, ympäristön huomioimiseen tähtäävä toiminta voi näyttäytyä samalla ekologisesti orientoituvana toimintana taikka toiminnan ekologisena pohja-ajatuksena. Asiakirja-aineistossa eroja termien *kestävyys* ja *ekologisuus* välille ei ole tehty. Haastatteluissa kunkin edustajan kanssa laajoista

käsitteistä käytiin keskusteluja, joiden pohjalta kuvaavaksi jää ymmärrys niiden synonyymimäisestä toisiinsa rinnastumisesta.

Kysyttäessä siitä, onko edustajalla ollut ennakkoon tietoa tai ajatusta terveyden ja ekologisuuden yhteydestä, keskustelu siirtyi paikoin ihmisen rooliin luonnon hyvinvoinnin tekijänä, ja siihen, mitä hyvinvoiva luonto antaa ihmiselle ja tämän terveydelle. Erään haastatellun edustajan puhe liittyy ekologisen ja terveyden yhteyden pohdinnan myös edellä analysoituun eettisyyden teemaan ja sen alla vastuullisuuteen:

”Tavallaan tähän meidän kulttuuriin kuuluu se, että huolehditaan – sieltä vauvasta vaariin – sen elämänkaaren läpi ja muuta, niin kyllä siinä hyvin äkkiä se heikommasta tai siitä huolehtiminen, joka ei pysty enää niin paljon itse sanottamaan asiaansa, niin siitä huolehtiminen liittyy siihen. Elikkä nyt viitataan siihen ympäristöön tai luontoon, joka ei pysty ääneen sanomaan, että älä roskaa tai muutakaan.” (*edustaja G.*)

Alla oleva sitaatti kuvastaa ekologisen ajattelun linkittymistä myös hyvinvoinnin kautta terveyden ekologisuuden ulottuvuuksiin sekä ensimmäisessä pääteemassa käsiteltyihin vastuullisuuden käsityksiin. Vaikka ajatus ihmisen ja ympäristön hyvinvoinnin vuorovaikutteisuudesta ei aineistosta itsestään ilmene, sitaatti osoittaa, että ajattelua siitä kentällä siitä huolimatta on havaittavissa. Yksiselitteistä tulkintaa ymmärryksen laajuudesta tai kattavuudesta ei tästä yhteydestä pysty päättämään.

”Ihminen on psykofyysinen kokonaisuus, ja itsekin ymmärrän, että tosi moni meistä ei oo varmastikaan ajatellut sitä, että meidän on myös vastuu huolehtia siitä ympäristöstä. Ja kuinka laajaksi kenelle meistä se ympäristö tulee, että kyllä mä uskon, että suuri osa pystyy tuon helposti laittamaan käsikäteen, noi ympäristön sekä sen hyvinvoinnin tavallaan, sen vastuullisuuden toisistaan.” (*edustaja G.*)

Nostan tässä kohtaa vielä ekologisuuden teeman alla alateemana esiin havainnon luontosuhteen käsityksestä ja sen alla ymmärryksestä, miten luonto tuo ja mahdollistaa hyvinvointia ja harrastamista. Terveen ja hyvinvoivan luonnon arvokkuus ja merkitys ihmiselle hyvinvoinnin tuojana ja takaajana korostuu, kun liikkuminen ja urheileminen tapahtuvat juurikin luonnon lähellä. Aineistosta erityislaatuisena tällä saralla korostuu hevosurheilu, jossa sekä ratsastus- että raviurheilun

lajiliitoilla lajien kiinnitys luontoon ja sitä kautta myös ympäristöllisiin kysymyksiin tulee pääsääntöisesti eläimen, hevosen, kautta. Kansanterveydellinen asema tunnustetaan paitsi lajin ominaisuuksien – kilpaurheilun, terveys- ja kuntoliikunnan –, myös aktiivisen liiton työn kautta: ideana on myös kannustaa kansaa kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Tutkimuksen teemoihin liittyen tässä yhteydessä korostuu vastuu ja rooli luontosuhteen merkityksen vahvistamisessa sekä luonnon kunnioittamisessa. Tätä myöten luonnon hyvinvointi on ihmisen ymmärrettynä vastuualueena.

Lajiliiton esikuvan tehtävä ympäristökysymyksissä ja -keskustelussa

”- - - mä itse kokisin, että kun me ollaan Suomen suurin, niin meidän pitää olla jossain määrin tiennäyttäjiä. Sen takia me halutaan olla myös tiennäyttäjiä siinä, että me pidetään huolta luonnosta - - -.” (edustaja CI).

Viimeiseksi pääteemaksi ekologisuuden, kestävyuden ja terveyden tematiikkaa koskien muodostin lajiliiton ja esikuvan tehtävän teeman. Kuten aiemmissa pääteemoissa, myös tässä yhteydessä havainnot asiakirjojen ja haastatteluiden välillä poikkeavat tulkinnan tasoltaan ja suunniltaan toisistaan. Asiakirja-aineiston kuvailun yhteydessä toin ilmi, miten yleishavaintona voidaan sanoa lajiliittojen ”suorittavan” omaa tehtävänsä lajin toteuttamisen, mahdollisuuksien ja jatkuvuuden takaajina. Tutkimuksen tematiikkaan tämä tehtävä laajenee siinä, kuinka edustajat melko kollektiivisesti korostivat liikunnan ja urheilun ja sen sisällä itse liittojen kuten muidenkin sektorin toimijoiden roolia esikuvana, suunnannäyttäjänä tai esimerkkinä lajiväelle, yhteistyökumppaneille sekä eri yhteiskunnallisten sektoreiden toimijoille. Edustajien puheista tulkittavissa on, kuinka he näkevät itsensä tietyiltä osin vaikuttajina ja kasvattajina – ensisijaisesti ja korostetuimmin lajiominaisissa, sosiaalisissa ja yhteisöllisissä yhteyksissä, mutta ekologisen tietoisuuden kasvaessa entistä enemmän myös ympäristökysymyksissä.

Asiakirjojen tasolla liittojen tulevaisuuteen tähtääminen määrittyy paljolti lajikeskeisesti edellä esiteltyjen liittojen toiminnan tavoitteiden ja strategioiden valossa. Edustajien puheista on tulkittavissa ymmärrys yhteiskunnallisesti tunnistetuista ekokriiseistä ja kasvavasta tietoisuudesta ympäristön tilan heikkenemisestä sekä ihmiskunnan velvollisuudesta ja vastuunkannosta. Lajiliittojen reagointi yhteiskunnallisiin muutoksiin korostuu kuitenkin ympäristökysymyksissä, missä tilanne näyttäytyy yksinkertaistettuna kahdessa valossa. Suuntaamista kohti toiminnan

ekologisia ja kestäviä päämääriä rajoittavat ensisijaisesti resurssien niukkuus ja selkeästi talouskysymykset, tietotaidon konkretisoinnin haasteet esimerkiksi asiantuntijuutta hyödyntämällä ("talossa" ei välttämättä ole osaavaa henkilökuntaa). Rajoitteiden rinnalla edustajat toivat kuitenkin esiin myös liittojen, ja laajemmin liikunta- ja urheilukentän, mahdollisuuksia kestäväan ja ekologiseen toimintaan pyrkimiseen. Ratkaisuina korostuivat etenkin ekologisen tietoisuuden kasvattaminen ja korostaminen omassa toiminnassa, kuten viestinnässä, tapahtumajärjestämisen yhteydessä sekä organisatorisessa vaikuttamisessa kansallisesti katsoen horisontaalisesti sekä myös ylöspäin, kohti kansainvälisiä lajiliittoja. Kansainväliselle tasolle suunnattaessa mielenkiintoinen havainto on, kuinka lähes puolen edustajiston mukaan ympäristötoiminta on ottanut merkittävästikin hyvää vaikutetta ja oppia suomalaisen lajiliiton toiminnasta.

Lajiliittojen esikuvan roolia korostavassa teemassa näkyä edeltävien pääteemojen alla korostettu kriittisyyden näkemys:

"Että mitä kannattaa tehdä? Aina pitää olla kriittinen, aina pitää miettiä, kun tulee uutta tutkittua tietoa, että mitä pitää tehdä. Ja sitten, tavallaan, ahdistua ei pidä – kaikkea sä et pysty ite rakentamaan, mutta tietyllä tasolla, kun me yhdessä päätetään jotain juttuja." (edustaja G.)

"Mun mielestä pitäisi katsoa koko ajan eteenpäin. Ja hurjan tärkeää meillekin on se, vaikka meillä on tällainen perinteinen, taikka vanhahkokin organisaatio, varsinkin jos ajatellaan, pitäisi aina unohtaa ne menneet ja katsoa enemmän eteenpäin. Se on hurjan tärkeää. Semmoisiin menneisiin ei kannata hirttäytyä, mitkä menee kuitenkin pois, vaan pitäisi uskaltaa tehdäkin niitä muutoksia ja mennä muutos edellä. Se on mun mielestä hurjan tärkeää. (edustaja C2.)

"Nyt eletään juuri sellaista aikaa, että se miten meidän poliitikot tulee linjaamaan tätä ilmastopolitiikkaa ja kuinka radikaaleja ja kunnianhimoisia toimia otetaan käyttöön, niin varmaan se tulee vastaan kaikilla sektoreilla, että joutuu sopeutumaan paljon, ja tavallaan se muuttuu enemmän sinne, että joudutaan miettimään asetelmia ja toimintaa hyvinkin uudella tavalla. Mutta tuota, ehkä toistaiseksi se isoin rooli on tämän asian yleinen esilletuominen, ja ehkä jotenkin positiivisessa yhteydessä tai positiivisten konnotaatioiden kautta, vaikka nämä esikuvat. ja sitten nämä kaikki urheilun merkitykset, jos me pystytään jotenkin niiden yhteydessä tuomaan ympäristövastuullisuutta, se on se meidän keskeisin rooli. Mikä on se meidän toiminnan merkitys. Ja sitten se, että miten se kelkka kääntyy. Vaikka kansainvälinen kilpailujärjestelmä, tuleeko se muuttumaan ihan totaalisesti, jos ei vaikka pysty enää matkustamaan, tai näin." (edustaja B.)

Itsekriittisyys on periaate, jota tulee kantaa mukana, mutta muutoin eteenpäin katsovan katse on kirkas ja mahdollisuuksiin keskittyvä, enemmän kuin haasteisiin takertuva. Yhteiskunnallisen ilmapiirin muutos tunnistetaan, ja siihen myös halutaan reagoida – missä määrin, on vielä avointa. Samalla haastetaan perinteikästä urheilukentän ja lajiliittojen toiminnankuvaa sekä aatteellisuutta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Paketoin tutkimuksen seuraavilla alaluvuilla, joissa pohdin ensin tuloksia ja peilaan niitä aiempaan tietoon sekä sen pohjalta rakennettuun tutkimuksen viitekehykseen. Koostan tutkimusta ensin tarkastelemalla sen keskeisimpiä tuloksia, teema-analyysin keinoin tuotettuja teemoja, suhteessa ekologisesti orientoituneeseen terveyskäsitykseen sekä kestävyiden tematiikkaan. Tämän jälkeen kokoan hahmotelmani liikunta- ja urheilukentän toimijoiden ympäristökäsityksen ja -toimien muodostumisen mallista, kuten myös tulosten vastaavuudesta asettamiini tutkimuskysymyksiin. Pohdin myös tulosten valossa ajatusta uuden aikakauden alusta vallitsevana näkökulmana urheilukentällä.

Tulosten tarkastelun ja koonnin jälkeen tiivistän tutkimuksen eettisiä kysymyksiä koskien valittua tutkimusotetta sekä valitun asetelman ja menetelmän vahvuuksia ja rajoitteita. Lisäksi esitän itsereflektiivistä pohdintaa tutkimuksen etenemisen eri vaiheista sekä tutkijan roolista. Lopuksi pohdin ja annan ehdotuksia kohti tulevaa.

7.1 Tulosten tarkastelu

Yhtenä tutkimuksen kantavana motivaationa oli tarkastella, millä tavoin lajiliittojen toiminnan kuvailu (asiakirjojen ja haastatteluiden muodossa) heijastaa ekologisesti orientoituneita terveyskäsityksiä. Samalla tutkimuksen toteuttamista edeltävänä kiinnostuksen kohteena oli se, kuinka toimijat kuvaavat itseään ja toimintaansa suhteessa ekologisuuden, kestävyiden ja terveyden alla määriteltäviin teemoihin sekä ylipäätään, millaisia näkökulmia kunkin toimijan toiminnan taustalla on havaittavissa.

Tutkimuksen viitekehyksen rakentamisen yhteydessä tein vertailevan katsauksen ekologisesti orientoituneisiin terveyskäsityksiin. Valittujen näkökulmien – ympäristöterveyden, ekoterveyden, yhteisen terveyden sekä hieman laajempina kokonaisuuksina ekososiaalisen ajattelun ja ekologisen kansanterveysajattelun – erittelyn, vertailun ja tiivistämisen yhteydessä muodostui kuva etenkin luontosuhteeltaan toisistaan poikkeavista tulokulmista terveysajatteluun, päällimmäisenä huomiona katsauksessa vaikutti kunkin käsiteltävän näkökulman vakiintumattomuus (tieteellisessä) keskustelussa (kts. esim. Lerner & Berg 2017; Roger ym. 2016). Lisäksi eroavaisuuksia löytyy

käsitteiden taustoista, tavoitteista ja kritiikin kohdentumisesta. Ekologisen kansanterveysajattelun valossa tutkijat Lang ja Rayner (2012; 2015) ovat muun muassa kritisoineet, kuinka tälle vuosituhannelle tullessa ekonomisen ajattelu on ajanut ihmistä pois päin ympäristöstä, vaikka ihmiskunnan terveys on siitä täysin riippuvainen. Samankaltaista kritiikkiä esitetään vaihtelevin painotuksin myös toisistaan poikkeavien, ekologisesti orientoituneiden käsitteiden välillä, mutta suunta pysyy samana – yhteiskunnallisessa kehityksessä ekologinen, hierarkkinen asetelma on syrjäytynyt ympäristön ja sen osana ihmisen hyvinvoinnin kustannuksella.

Yhtenä kenttää ja sen sisältämiä arvomaailmoja ja toimintamalleja ekologisuuden, kestävyuden ja terveyden teemoista mahdollisesti etäännyttäneenä tekijänä voidaan kyseenalaistaa yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen paine, jolta tuskin mikään kulttuurikenttä on täysin pystynyt välttymään. Taloudellinen kestävyys ja toiminnan jatkuvuus ovat määrääviä tekijöitä kentän toimijoiden työssä ja suunnittelussa. Kuitenkin, kentän toimijat osoittavat vahvaa kritiikkiä paitsi yleistä kehitystä ja toimintaympäristön muutosta, myös omaa tai omiensa toimintaa kohtaan. Oma vaikutusvalta tunnustetaan, ja sen myötä pyritään asettumaan vastuunkantajan asemaan. Kestävämpään ja ekologisempaan suuntaan tähtäävää toimintaa kuitenkin rajoittavat vielä paikoin voimakkaasti taloudelliset ja sosiaaliset rajoitteet, joihin ei olla vielä löydetty ratkaisua.

Merkittävänä seikkana on oleellista nostaa esiin tutkimusta vauhdittanut ja tietyllä tapaa yhtenä ohjailevana hypoteesina toiminut ajatus lajiliittojen ympäristötoiminnan muodostumisesta. Ekologisuutta ja kestävyyttä lähdettiin tutkimuksella tarkastelemaan isolta osin lajiliittojen ympäristövastuun ja -toimien kautta, ja alustava ”malli” näiden muodostumiselle oli kolmitasoinen. Kokonaisuineistosta tarkasteltiin, ja tarkemmin haastatteluiden yhteydessä selviteltiin, muodostuuko liiton toiminta 1) ylhäältä alaspäin (valtiovallan ja kansainvälisten lajiliittojen vaikutuksesta), 2) liiton omasta reagoinnista muuttuvaan (toiminta)ympäristöön taikka 3) liiton organisoiman lajin (maastohiihdon, pyöräilyn, jääkiekon tai palloilun) omasta suhteesta ja kytköksistä luontoon.

Kuten todettua, tällainen jaottelu näyttää kentällä toteutuvan, mutta antaa samalla vain osittaisen kuvan ympäristövastuun ja -toimien muodostumisesta. Annan muutaman esimerkin haastatteluaineistooni nojaten. Vaikka lajiliitot työskentelevät paljon esimerkiksi Suomen Olympiakomitean toimintaan kytkeytyen, valtiolta saatavan rahoituksen sekä yhteiskunnallisen tehtävän siivittämänä, lajiliittojen ympäristötoimi on vahvasti liittojen itse määrittämää. Asiakirjoista voidaan lukea, kuinka liittojen ”paikka” sijoittuu jonnekin Olympiakomitean ja muun järjestötoiminnan välimaastoon, mutta haastatteluissa tuotiin esiin, kuinka asetelma on tänä päivänä

ennemmin horisontaalinen. Selkeä ”ylhäältä” vaikuttava taho tunnistetaan kansainväliseltä tasolta, mutta velvoitteet ekologiseen ja kestävään toimintaan näyttävät, toisin kuin etukäteen ajattelin, kulkeutuvan lajiliitoilta ylöspäin (esim. liitot *D, F ja G*). Toiminta lajiliittojen, seurojen, komitean ja lajiväen kanssa taas on aiempaa rinnakkaisempaa, mistä kertoo esimerkiksi harrastajien tai tapahtuman osanottajien ja yhteistyökumppaneiden esiintuomat kestävyyttä pohtivat kysymykset, ehdotukset ja vaatimukset.

Liikunta- ja urheilukentällä ihmisen luontosuhdetta voidaan kuvailla tämän tutkimuksen näkökulmista käsin antroposentriseksi. Kolmannen tai järjestösektorin tasolla – mitä aineiston lajiliitot edustavat – luontosuhteen muotoutumisessa selkeinä vaikuttavina tekijöinä voidaan nähdä korostuvan järjestöjen tai liittojen toiminnan agenda (ihmisten liikuttaminen ja kansanterveystyö) ja sen sijoittuminen tai perustaminen liikunnan ja urheilun ympäristöihin ja sitä kautta luontoon, vaihtelevin astein. Kun katsotaan luontosuhteen konkreettista ilmenemistä, juuri vaihtelevuudesta käsin luontosuhteen merkitys ja syvyys eroavat joiltain osin kentän toimijoiden välillä. Esimerkiksi edellä mainittujen ympäristötoimien taustalla vaikuttaa luonnon ja ympäristön säilyttämisen ja hyvinvoinnin turvaamisen arvo, jonka rinnalla keskeistä on oman lajin olosuhteiden turvaaminen. Joillekin ympäristötoimet ovat monia vuosikymmeniä mukana kulkenutta perinnettä, joillekin uudempi toiminnan alue, mikä hakee vielä muotoaan. Kuitenkin, tätä abstraktimpana ja samalla entistä korostuvampana luontosuhteen osana kentällä korostuu myös luonnon ja ympäristön hyvinvoinnin ja siitä huolehtimisen tarve, joka kumpuaa vastuunkannon roolin ymmärryksestä. Kentän toimijat perustavat ympäristön hyväksi toimimistaan siis paitsi omien toimintojen turvaamisen kautta, myös sillä, että ihmisinä ja oman kenttensä kattotoimijoina lajiliitot kantavat esikuvan ja esimerkin näyttämisen vastuun pienemmissä ja isommissa, ympäristöä ja luontoa ja niiden kestävyyttä koskevissa kysymyksissä. Ja tutkimuksen teon pohjalta voidaan todeta, että tämä arvostus (ja sen kautta toimiminen) on kasvanut – eikä ole vähenemässä.

Läpi 2000-luvun, kestävyys ja kestävä kehitys ovat nousseet eri alojen tutkimuksen sekä eri sektoreiden toimijoiden, organisaatioiden ja instituutioiden agendalle tai jopa pääpainoalueeksi ja velvoitteeksi (kts. esim. Kates, Parris & Leiserowitz 2005; United Nations 2015; Kestävän kehityksen toimikunta 2019). On havaittu, että terveyden tarkastelun yhteydessä kestävyuden ja ekologisuuden tematiikan välillä vallitsee yhä havaittavaa kuilua käsityksessä niiden hyödynnettävyydestä ja eroavaisuuksista. On myös ehdotettu, että toimijat terveyden ja näiden teemojen alla onnistuisivat integroimaan kestävyuden tutkimuksessa ja käytännössä luotuja, käytännön malleja omaan

toimintaansa ja samalla sitoisivat yhteen kestävästä toimintaa osaksi ekologista terveystietoa. (Lisitz & Wolbring 2016.)

Puhe kestävästä ei ole suomalaisella liikunta- ja urheilukentällä enää harvinaista – kuten ei myöskään kestävästä ja väittäen myös ekologisuutta huomioiva toiminta tai pyrkimys siihen. Lajiliittojen toiminnassa kestävästä korostava toiminta näyttäytyy paitsi käytännön toimina, kuten ratkaisuna olosuhde-, tapahtuma- ja organisaatiotyössä, myös toimintaa pohjaavana arvona. Muutosta asennoitumisessa voidaan siis väittää tapahtuneen verrattuna 2010-luvun alkuun, jolloin ympäristöajattelun ja -työn on kuvailtu olleen vielä, huomioimisesta huolimatta, alkutekijöissään (kts. esim. Turpeinen 2012). Verrattain kattavasti suomalaista liikunta- ja urheilukenttää tarkastelevissa raporteissa onkin tunnustettu ja veloitettu kenttää aktiivisempaan vastuunkantoon kestävästä ja ekologisuuden kysymyksissä (kts. esim. Simula & Levula 2017). Tämän tutkimuksen myötä vaateet näyttävät joiltain osin myös toteutuneilta. Lajiliitot korostavat asiakirjoissaan ja niiden kautta toimintansa pohjalla kestävästä kehityksen periaatteita, joiden ohella myös ekologisuus nousee yhdeksi toimintaa jos ei välttämättä vallitsevaksi, mutta kuitenkin monin paikoin määrittäväksi arvoksi.

Huomionarvoista on, että termit kestävyys ja ekologisuus ja sitä myöten konseptit merkityksineen näyttävät kuitenkin sulautuvan kentällä toistensa synonyymeiksi, vaikkakin eroja kentän toimijoiden (tässä kohtaa, eri lajiliittojen) välillä tämän suhteen onkin. Kuten yhteiskunnalliseen keskusteluun ja sen sisältämään kasvavaan ilmasto- ja ympäristötematiikkaan peilattaessa voi odottaakin, kestävyys ja etenkin kestävä kehitys ovat vallitsevia, jo tunnetumpia ja konkreettisina toimina nähtäviä konsepteja. Tästä syystä juuri tämän kyseisen terminologian ymmärtämisen ja integroimisen mutkattomuus lienee helpompaa omaksua. Tuloksena syntyy ainakin alustava käsitys ympäristön hyvinvoinnin kannalta hyvänä nähtävästä toiminnan arvopohjasta. Tutkijan odotusten mukaisesti kestävästä ja ekologisuuden teemoja oli havaittavissa selkeämmin haastatteluaineistosta, mikä oli luontevaa, sillä teemahaastattelu rakentui kyseisten, tutkimuksen näkökulmina toimineiden teemojen ympärille. Aineiston keruussa vaikuttanut, edustajien kanssa keskusteltu teemahaastattelun rakentaminen perustui terveyden, kestävästä ja ekologisuuden yhteyttä kuvaavien kysymysten ympärille.

Liikunnan ja urheilun lajiliittojen yhtenä keskeisenä tehtävänä voidaan nimetä kansanterveydellinen vaikuttaminen. Tätä tehtävää kuvastaa esimerkiksi Olympiakomitean toimiminen paitsi suomalaisen huippu-urheilun katto-organisaationa, myös arjen fyysisen aktiivisuuden ja koko elinajan harrastetason liikunnan tukijana (kts. esim. Suomen Olympiakomitea ry 2016a). Kuten tämän tutkimuksen aiemmissa osissa on huomautettu, omalla tavallaan uniikki suomalainen liikunta- ja

urheilukulttuuri koskettaa merkittävää, ellei jopa valtaosaa maan väestöstä, kattaen sen kattotason toimijoina lajiliitot, mutta entistä horisontaalimmin liikunta- ja urheiluseurat, järjestöt, yhdistykset, yksityiset toimijat ja itse harrastajat, kuten myös valtiovallan. Puhutaan tuhansista liikunta- ja urheiluseuroista (Hossain, Suortti & Kallio 2013), jotka liikuttavat satoja tuhansia ihmisiä. Ja todella, kestävyiden tematiikan rinnalla kansanterveysajattelu – perinteiseen nojaava, mutta moderniin taipuva – ja etenkin kansanterveydellinen vastuu on liikunta- ja urheilukentällä 2020-luvulle siirtyvässä Suomessa odotettavan vahvasti esillä. Velvollisuus kantaa oma vastuu kansan hyvinvoinnin edistämisestä on havaittavissa huolimatta siitä, että tutkimuksen aineistona toimivista lajiliitoista osa operoi joko kahtia jaettuna harrasteliikunnan ja huippu-urheilun välillä, osan keskittyessä selkeämmin joko harrastepuoleen tai kilpaurheiluun. Tässä tutkimuksessa eroja lajiliittojen toiminnan painotuksia tai eroja ei sen tarkemmin eritelty, ja tutkimuksen tematiikan tarkastelua eri ”puolille” liikunnan ja urheilun toteuttamisen näkökulmasta jakautuvissa organisaatioissa olisikin mielenkiintoista tarkastella enemmän ja systemaattisemmin.

Mitä tulee tutkimuksen kantavaan viitekehykseen (ekologisuutta, kestävyttä ja terveyttä yhdisteleviin ulottuvuuksiin), yhteyksiä käsitteiden ja niiden sisältämien merkitysten välillä on havaittavissa, tosin vielä vähäisissä määrissä. Kansan terveyden ja hyvinvoinnin (jotka rinnastuvat samana tavoitteena) edistäminen näyttäytyy velvoitteena ja itseisarvoisena tehtävänä valtaosalle liikunnan ja urheilun lajiliitoista, ja samoin entistä vahvemmin ymmärretty vastuu ympäristöstä realisoituu osassa analyysin myötä muodostetuista teemoista. Analyysin tuottamista teemoista etenkin vastuunkannon ja esikuvan tehtävän, tapahtumajärjestämisen ja olosuhteiden sekä ekologisen ajattelun (missä suunta on huomionarvoisesti kuitenkin yksisuuntainen ja ennemmin ihmiskeskeinen) kohdalla yhdistyvät paitsi lajin harrastamisen ja sen myötä hyvinvoinnin mahdollistaminen, myös tietoisuuden laajentaminen ja suunnan näyttäminen niin terveyttä kuin ympäristöä tukevaa puhetta sisältäen.

Aineiston asiakirjat eivät käytännössä sisällä suoraa terveyden ja ekologisuuden ja kestävyiden teemojen rinnastamista. Yksisuuntainen yhteys on haettavissa maininnoista, joissa voidaan tulkita hyvinvoivan ympäristön mahdollistavan sitä myös ihmiselle, tämän ollessa myös ympäristöstä vastuussa. Kuten aineiston rajoitteiksi voidaan lukea, syvempiä tulkintoja tai johtopäätöksiä on kuitenkin mahdotonta tehdä pelkkää asiakirjastoa lukemalla. On luonnollista odottaa teemojen yhtäläisyyksiä ymmärtävämpää ja puoltavampaa puhetta niistä kysyttäessä, ja tämä onkin oleellista huomioida haastatteluaineistoa tulkittaessa ja analysoitaessa. Edustajat saivat vastata muun muassa

kysymyksiin (jotka kuuluivat suunnilleen mutta eivät täysin sanatarkasti:) ”Onko ajatus tai pohdinta ihmisen ja luonnon tai ympäristön terveyden keskinäisriippuvuudesta tai vuorovaikutteisuudesta sinulle aiemmin tuttu?” tai ”Sanooko ’ekologinen kansanterveys’ tai ’ekologisesti orientoitunut terveysajattelu’ sinulle entuudestaan mitään?”. Useimmissa tapauksissa vastaus oli kielteinen, mutta kiinnostusta ja kysymyksiä herättävä. Kun kysymyksiä avattiin tutkimuksen tieteellistä katsausta lainaillen, aiemmin hankalalta kuulostaneet aiheet tuntuivat selkeytyvän ja niihin saatiin tarttumapintaa. Samalla yhteyksiä alettiin tunnistaa omasta toiminnasta: luontoympäristö näyttäytyy sekä ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden tukijana ja tarjoajana, mutta se ei ole enää vain hyödyke. Ihminen vaikuttaa sen terveyteen ja on siitä myös riippuvainen, minkä myötä velvollisuus pitää huolta siitä, ja sen kautta ihmisestä itsestään, nousee entistä laajemmin tunnistetuksi velvollisuudeksi.

Täysin ristiriidatonta ympäristöä ja terveyttä yhdistelevän tematiikan ja lajiliittojen päätehtävien edistäminen ei kuitenkaan ole. Haastatteluissa yhdeksi kritiikin – ja myös itsekritiikin – aiheeksi nousi liikunnan ja urheilun toimijoiden ”perustehtävän” ja arvojen toteuttaminen ja tavoittelu yhdessä kasvavan ympäristötoimien tarpeen ja toimintaympäristön muutosten kanssa. Terveyskäsitys rakentuu lajien myötä ihmiskeskeisistä lähtökohdista käsin. Lajiliittojen tehtäviksi tai arvoiksi voi aineiston perusteella lukea lajikeskeisyyden, lajin kasvattamisen, taloudellisen vakauden ja, mentäessä kohti huippu-urheilua, menestyksen ja kansallisen ja kansainvälisen kilpailun edistämisen. Näitä osa-alueita ja ympäristötoimintaa, mikä on haastatteluaineiston perusteella kasvattanut osuuttaan, voidaan tiivistäen kategorisoida esimerkiksi lajin strategisiksi edistämistoimiksi, sosiaalisiksi ja taloudellisiksi toimiksi sekä ympäristötoimiksi. Asiakirja-aineistossa nämä osa-alueet on käytännössä helppo pitää ”omina otsikoinaan”, ja aiheiden yhtäläisyyksien pohdinnalla tuskin täytetään tilaa. Samalla ristiriita voi häivyttää ja osa-alueiden todellisia merkityksiä voi olla hankala systemaattisemmin tulkita. Tässä kohtaa lajiliittojen edustajien kanssa keskusteleminen tarjosi ja voi tarjota jatkossakin tilaisuuden (vahvuuden) pyrkiä selvittämään, millä osa-alueilla, minkä teemojen alla, yhtäläisyyksiä, rajoitteita ja mahdollisuuksia tavataan ja voidaan saavuttaa.

Paikallaan onkin puhua rajoitteiden ja pelkkien yhtäläisyyksien rinnalla myös *mahdollisuuksista*. Niitä paikoin itsekriittisellä liikunta- ja urheilukentällä haastatteluaineiston tulkinnan pohjalta myös pohditaan. Keskustelimme edustajien kanssa liikunnan ja urheilun mahdollisuuksista omaksua ja integroida ekologisuuden ja kestävyuden arvoja kansanterveydelliseen, yhteiskunnalliseen tehtävään sekä huippu-urheiluun, ja tietynlaisten kompromissien nähdään olevan mahdollisuus. Karkeimmillaan, muttei vakavasti esitettyä kommenttina, tuotiin esiin ”koko tavallisen urheilun

lopettamista ja siirtymistä vaikkapa e-urheiluun, niin ei tarvitsisi liikkua harjoituksiin tai matkustaa kisoihin”. Vaikka ehdotus ei ollut vakavamielinen, nousisi se paitsi liikunta- ja urheilukentällä omaksuttua, myös yhteiskunnallisesti tunnustettua liikunnan ja urheilun kulttuurin merkitystä ja roolia vastaan. ”Jos haluaisi kaiken tehdä, niin ei voisi enää tehdä mitään.” Yksi ratkaisun siemen olisikin haastatteluaineiston tulkinnan perusteella löydettävissä niistä pisteistä, missä lajiliitto voi kansallisena ja myös vaikutusvaltaisena organisaationa tehdä strategisia, tavoitteellisia ja konkreettisia, omaan ja koko lajiväkeen ulottuvia valintoja ekologisesta ja kestävyyttä tukevasta näkökulmasta, ekologisista ja kestävin menetelmin. Selkeitä pisteitä on löydettävissä tapahtuma- ja harrastusolosuhteista sekä kilpa- ja huippu-urheilun järjestelmistä, mutta myös liiton esikuvan roolista sekä tietoisuutta korostavasta tehtävästä.

Tiivistäen, liikunta- ja urheilukentällä eletään aiempien käsitysten murrosta, jonkin uuden alkua. *Murros* kuvastaa perinteiden – ja niiden myötä, toiminnan strategisessa suunnittelussa ja toteuttamisessa vaikuttaneiden rakenteiden – osittaista mukanaoloa. *Uusi* kattaa tämän tutkimuksen perusteella aiempaan pohjautuvaa, mutta elävää ympäristökeskustelua ja -tutkimusta vaihtelevissa määrin seuraavaa toimintaa, joka rikkoo vertikaalisina pidettyjä rakenteita ja hajauttaa tietoisuutta, viestintää ja innovaatioita tai niihin pyrkimistä läpi urheilukentän. Kestävyyden käsitteistö ja toimintamallit ovat kentän toimijoille hetki hetkeltä tutumpia, ja konkreettiset esimerkit tapahtumien järjestämisen ja liittojen organisatoristen toimien muutosten valossa puhuvat toimintatapojen muutosten puolesta. Tahtoa kantaa oma ympäristöllinen kuorma on liittojen edustajien puheeseen nojaten olemassa. Silti kriittinen suhtautuminen niin kentän ulkopuolelta kuin sisältä ”vihreän” puheen helppoutta ja kentän toimijoiden toimimattomuutta kohtaan on läsnä, ja tunnustetusti yhä aiheellinen. Lajiliittojen toiminnan kantavina teemoina korostuvat tämän tutkimuksen otannan perusteella tulkiten kansanterveydellisen, yhteiskunnallisen, ympäristöllisen ja ekologisen vastuunkannon roolin, toimintaympäristön muutoksiin reagoimisen ja toiminnan kestävyuden takaamisen merkitys. Liitot pyrkivät käyttämään ääntään ja käsiään, mutta potentiaalinen täysi hyödyntäminen on vielä paikoin kiinni resursseista, taloudellisen tasapainon ja turvan tavoittelusta sekä lajin harrastajatrendien suhdanteista riippuvaista.

7.2 Eettiset kysymykset

Tutkimuksessa on käytetty aineistoa, joka koostuu lajiliittojen edustajien puheesta ja tiedonannoista. Tässä tilanteessa on erityisesti huomioitava tutkijan ja tutkimuksen eettinen vastuu niin aineiston valinnan, keruun, käsittelyn ja siitä tehtävien tulkintojen kuin aineiston henkilöiden yksityisyyden turvaamisen kanssa. Eskola ja Suoranta (2014, 52) huomauttavat, että tutkija kohtaa tutkiessaan lukuisia kysymyksiä, mikä haastaa tutkijan omaa etiikka alati tutkimustyön edetessä.

Tutkimuksen eettiseen toteuttamiseen ei lukuisista ohjeistuksista, listauksista tai suosituksista huolimatta ole olemassa yhtä ja aukotonta säännöstöä, mikä asettaa vastuun aineiston eettisestä keräämisestä, käsittelystä ja säilyttämisestä tutkijalle itselleen. Kuitenkin, perustavaa laatua olevina ohjeistuksina voidaan pitää esimerkiksi tutkijan ja tutkittavan suhteen tunnistamista, tutkittavien anonymiteetin kunnioittamista, aineiston oikeaoppista säilyttämistä ja käsittelyä sekä tutkimusaiheen perusteella mahdollisen tutkimusluvan anomista sekä tutkijan oman roolin jatkuvaa huomioimista havaintoja ja johtopäätöksiä tehdessä (Eskola & Suoranta 2014, 52–60.) Lisäksi, haastatteluaineiston keruun yhteydessä huomionarvoista on haastateltavien yksityisyyden kunnioittaminen sekä kerättävän tiedon arkaluontoisuuden arviointi ja sitä seuraava käytön soveltaminen (Eskola & Suoranta 2014, 56–57).

Tunnistan tässä tutkimuksessa tutkijana eettisen vastuuni aineiston kunnioittavassa käsittelyssä sekä haastateltavieni yksityisyyden kunnioittamisessa, kuten myös omassa asemassani tutkijana suhteessa tutkimiini organisaatioihin. Tutkimuksella on tarkoitus havainnoida ja luoda käsityksiä vähän tutkitusta, yleisen tason aiheesta, ei pyrkä arkaluontoisen tiedon käsittelyyn tai edistämään tai heikentämään kenenkään osapuolen asemaa puolin tai toisin. Tässä tutkimuksessa jokaiselle haastateltavalle on tarjottu oikeus anonymiteettiin, mikä toteutetaan häivyttämällä aineistoviittauksista henkilön tunnistamiseen mahdollisesti johtavat arvonimet, nimitykset, puheen tavat ja muu henkilökohtainen ilmaisu ja mahdollisesti myös työnkuva. Haastateltuja on nimitetty tutkimuksessa yleisesti termillä edustaja. Haastattelun nauhoittamisesta, litteroinnista, käyttötarkoituksesta ja säilytyksestä on sovittu avoimesti haastateltavien kesken ennen haastattelun toteuttamista. Tutkimuskohteena ei ole ollut haastateltavien henkilökohtainen elämä tai kokemukset edustamansa organisaation työtehtävissä vaan heidän tietonsa edustamastaan organisaatiosta. Järjestöt on tästä huolimatta häivytetty tutkimuksesta, jotta tutkimuksen näkökulmasta syntyneitä olettamuksia järjestöjen toiminnasta ei synny. Mainintoja tiettyihin lajeihin on tehty perustelluissa yhteyksissä, mutta niiden muoto on tarkoitettu neutraaliksi. Aineiston keruussa ei ole tavoiteltu

arkaluontoista tietoa edustetuista organisaatioista, jolloin niiden mahdollisen tunnistettavuuden ei nähdä asettavan niitä epäedulliseen asemaan. Litteroituun aineistoon on ollut pääsy vain tutkijalla itsellään, kuten myös äänitysmateriaaleihin, joiden tuhoamisesta on haastateltavien kesken sovittu.

7.3 Luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Liikunta- ja urheilukenttään katsominen ja sillä tutkimuksen tekeminen on ollut tehtävänä mielenkiintoinen ja väitän, myös tietyiltä osin arvokas sekä tutkijalle itselleen että kentälle ja sen tutkimukselle. Tätä myös palaute tutkimuksen kohteena olleelta liikunta- ja urheilukentältä tukee: kaikki haastatteluaineistossa mukana olleet tahot korostivat puheissaan tutkimusaiheen tärkeyttä sekä ajankohtaisuutta. Lisäksi osa haastateltavista ilmaisi kiitollisuutensa siitä, kun saivat olla osa tutkimusta, ja onkin paikallaan pohtia, miltä osin haastattelut olisivat voineet muotoutua tarkoituksenhakuisesti ekologisia arvoja korostaviksi (niin sanotusti ”viherpesuksi”). Kuitenkin, tutkimusaineiston verrattain laajuus sekä haastateltavien omaehtoinen ja aktiivinen kriittisyys ja ympäristöpuhetta eri näkökulmista kyseenalaistava asennoituminen puoltavat kerätyn haastatteluaineiston todenmukaisuutta ja luotettavuutta.

Tutkimuksen rajoitteet liittyvät sen aineistoon sekä valittuun tutkimusmenetelmään. Valittu aineisto ja sen keruumenetelmä asettivat paitsi mahdollisuuksia, myös joitain huomattavia rajoitteita. Useamman lajiliiton tai organisaation mukana pitäminen tutkimuksessa olisi voinut antaa suomalaista liikunta- ja urheilukenttää kattavammin havainnollistavan kuvan, mutta aineiston rajaamisen yhteydessä on otettu huomioon myös tutkimuksen tarkoitus. Siinä missä asiakirja-aineistolla on pyritty tarkastelemaan laaja-alaisemmin, millaista ekologinen ja kestävä toiminta ja ajattelu liikunta- ja urheilukentällä on ja millaisia teemoja siitä voidaan muodostaa, haastatteluaineistolla on selvitetty, miten kentän toimijat määrittävät itseään tai lajejaan suhteessa tutkimuksen teemoihin. Näiden seikkojen tarkasteleminen vaatii toimijatasolla syvempää perehtymistä kunkin toimijan aatteisiin, sanoihin ja tekoihin. Useamman tutkittavan toimijan syvempi tarkasteleminen tuottaisi parhaimmillaan useita, toisistaan periaattein ja lähtökohdin poikkeavia tulkintoja, mikä tekisi myös kokonaiskuvasta mahdollisesti monitulkinnallisen. On huomioitava, että aukoton, täysin yleistettävissä oleva taikka missään tapauksessa täydellinen tutkijan asettama rajausta ei kuitenkaan ole, mikäli sellaista on mahdollistakaan tehdä; monista kymmenistä toisistaan poikkeavista liikunta-

ja urheilulajeista rajattaessa suhteellisen pientä joukkoa on olemassa lukuisa määrä erilaisia mahdollisuuksia. Toinen tutkija voisi perustella aineistonsa toisin.

Perustellusta rajaamisesta huolimatta, tutkimusaineiston koko kasvoi analyysivaiheeseen edetessä määrällisesti verrattain suureksi. Analysoitavan tekstin määrän myötä teema-analyysissa joidenkin havaintojen seuraaminen vielä pintaa syvempään tulkintaan jäi tämän tutkimuksen resurssien puitteissa toteutumatta. Laajan aineiston läpikäymisen ja analysoinnin tuloksena oli kuitenkin mahdollista luoda tutkimuksen tarkoitusta vastaavaa yleiskuvausta ekologisuuden, kestävyuden ja terveyden yhtenevien teemojen määrittymisestä ja näkemyksistä liikunta- ja urheilukentällä tiettyjen toimijoiden näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksen viitekehyksen rakentamisen yhteydessä tuotettu katsaus ekologisesti orientoituneisiin terveystieteisiin antaa panoksensa kansanterveystieteessä ja -työssä edessä olevaan ja jo vallitsevaan ajattelun muutoksen tarpeeseen. Tyhjentävää selkeyttä eri näkökulmien ja tematiikan välille ei tehty, eikä ollut tarkoitus lähteä tekemäänkään.

Toinen tutkimuksen rajoitteista liittyy valittuun tutkimusmenetelmään. Siinä missä teema-analyysi nähdään käytännössä vapaana sitä ohjaavista teorioista, menetelmää ei kuitenkaan pystytä täysin irrottamaan tutkijan omista näkemyksistä tai kokemuspohjasta, toisin sanoen tutkimuksen teoreettisista lähtökohdista. Tutkija toimii siis aktiivisena tekijänä havaitessaan ja korostaessaan aineistosta nostamia teemoja ja sitoessaan niitä tutkimuksen tarkoituksiin ja tavoitteisiin. (Braun & Clarke 2006, 6–7.) Samalla tavoin tutkijan sidosteisuus tutkimisen prosessiin vaikuttaa muutoinkin laadullisen tutkimuksen alla tehtyihin havaintoihin ja johtopäätöksiin jo ihan aineiston suunnittelusta lähtien. Oikein huomioituna tutkijan tiedot ja aiemmat käsitykset voivat kuitenkin ohjata mielenkiintoisiin ja avartaviinkin tuloksiin.

Tutkimuksen tarkoituksena taikka tutkijan aikomuksena ei ole ollut liikunnan ja urheilun lajiliittojen ympäristöasioiden huomioimisen tai ekologisuuden, kestävyuden ja terveyden (yhteisten) teemojen sisällöllinen tai määrällinen erittely. Tästä syystä tutkimustuloksissa ei korostu, missä määrin tutkimuksen pääteemoja tai analyysin myötä luotuja teemoja kentällä on nähtävissä. Ympäristökysymysten, ekologisuuden ja kestävyuden määrällisen näkymisen ja painoarvon selvittäminen tarjoaakin tarpeellisia raameja tulevalle tutkimukselle. Niin terveystieteiden kuin liikuntatieteiden alla erityisen ajankohtaiseksi lähitulevaisuudessa nousee lisäksi tässä tutkimuksessa rannalle jääneet kysymykset, kuten liikunta- ja urheilukentän toimijoiden ympäristöasenteiden muodostumisen historia, ympäristötoimien määrällinen laajuus ja vaikuttavuus suhteessa muihin yhteiskunnallisiin tai kulttuurisiin sektoreihin sekä kentän toimintaverkostojen muodot, laadut ja

vaikutukset ekologiseen ja kestävään toimintaan. Tulevalle tutkimukselle selvitettäväksi jää myös validien ja toistettavien työkalujen löytäminen liikunta- ja urheilukentän toimijoiden väliselle vertailulle. Terveystieteissä eletään lisäksi mielenkiintoista aikaa tutkimuksen ja keskustelun suunnan ottaessa viimein pysyviä askelia kohti ekologisuuden ja kestävyuden polttavia kysymyksiä 2020-luvulle siirtyvässä, globaalissa maailmassa.

KIRJALLISUUS

Academy of Finland (2017). Climate change is a health threat. Verkkojulkaisu, julkaistu 8.3.2017. Viitattu 31.5.2019. – <https://www.aka.fi/en/about-us/media/whats-new/2017/climate-change-is-a-health-threat/>

AKK-Motorsport ry (2018). Liiton strategia. Verkkosivusto. Viitattu 24.4.2018. – <https://www.autourheilu.fi/akk/akk-motorsport-ry/strategia-1/>

Alasuutari, P. (2014). *Laadullinen tutkimus 2.0* (5. painos). Tampere: Vastapaino 2011.

Asikainen, A., Hänninen, O. & Pekkanen, J. (2013). Ympäristöaltisteisiin liittyvä tautitaakka Suomessa. *Ympäristö ja terveys* 5:2013. –

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110739/Asikainen%20ym%202013%20YT5-2013%20SETURI%20DALYt.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Berridge, V. & Gorsky, M. (2012) Introduction: Environment, Health and History. Teoksessa Berridge, V. & Gorsky, M. (toim.). *Environment, Health and History* s. 1-22. Lontoo: Palgrave Macmillan. – https://doi.org/10.1057/9780230347557_1

Biermann, F., Kanie, N., Kim, R. (2017). Global governance by goal-setting: the novel approach of the UN Sustainable Development Goals. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 26-27, 26-31. – <http://dx.doi.org/10.1016/j.cosust.2017.01.010>

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3: 77-101. – http://eprints.uwe.ac.uk/11735/2/thematic_analysis_revised_-_final.pdf

Brunner, E., & Marmot, M. (2005). Social organisation, stress and health. Teoksessa Marmot, M. & Wilkinson, R.G. (2006) (2. painos). *Social determinants of health* s. 6–30. Oxford University Press.

Bruyninckx, H. / European environment agency (2017). Finally an ‘environment in sports’ for taking ‘sports and the environment’ seriously? EU Sports forum. – https://ec.europa.eu/sport/sites/sport/files/docs/docs/eusf-greening-2_en.pdf

Campbell-Lendrum, D., & Prüss-Ustün, A. (2019). Climate change, air pollution and noncommunicable diseases. *Bulletin of the World Health Organization*, 97(2), 160–161. – doi:10.2471/BLT.18.224295

- Caradonna, J. (2014). *Sustainability - A history*. Oxford University Press.
- CBS News (2016). Severe water pollution clouds the Olympic games in Rio. Artikkel, julkaistu 30.6.2016. Viitattu 28.8.2018. – <https://www.cbsnews.com/news/rio-olympics-2016-severe-water-pollution-clouds-games/>
- Charron, D.F. (2012). Ecosystem Approaches to Health for a Global Sustainability Agenda. *EcoHealth* 9, 256–266. – <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10393-012-0791-5.pdf>
- Death, C. & Gabay, C. (2015). Doing biopolitics differently? Radical potential in the post-2015 MDG and SDG debates. *Globalizations*, 12:4, 597-612. – <https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/7756/Death%20and%20Gabay.pdf?sequence=2>
- Environmental Health (2019). About. Verkkosivusto, viitattu 16.4.2019. – <https://ehjournal.biomedcentral.com/about>
- Eskola, J. & Lanki, T. (2019). Ilmastonmuutos vaikuttaa globaalisti terveyteen. *Duodecim* 2019;135:321-3. https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/nl_04_2019.pdf
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino 2014.
- Gong, J. (2008). Ecological sport from the perspective of ecological civilization. *Journal of physical education* 2008-07. – http://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTOTAL-TYXK200807006.htm
- Hancock, T. (2015). Population health promotion 2.0: An eco-social approach to public health in anthropocene. *Can J Public health* 2015;106(4):e252–e255.
- Helsingin Sanomat (2015). Suomalaispurjehtijoiden pelko: Rion vettä ei saa päästä suuhun – superbakteeri vaarana. Artikkel, julkaistu 12.2.2015. Viitattu 28.8.2018. – <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002800375.html>
- Henderson, P.A. & Southwood, Sir T.R.E. (2016). *Ecological methods*. 4. painos. John Wiley & Sons, Incorporated.

Hossain, T., Suortti, K. & Kallio, M. (2013). Urheiluseurat kunniaan – Liikunnan ja urheilun rahoituksen painopisteeksi perustaso – lapset ja nuoret. Valtion Liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:7. – http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/287/Urheiluseurat_kunniaan_www.pdf

Ilmanen, K. (2015). Liikuntapalvelujen muutos 1800-luvun lopulta 2000-luvulle. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (2015). *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä* s. 19–38. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos.

Ilta-Sanomien (IS) (2018). Kommentti: Urheilu on välinpitämätön ilmastoterroristi – korruptoituneet elostelijat pyörittävät ympäristöorgioita. Artikkelin julkaisu, 9.10.2018. Viitattu 13.1.2019. – <https://www.is.fi/muutlajit/art-2000005857556.html>

Intergovernmental Panel on Climate Change (2018). IPCC PRESS RELEASE: Summary for Policymakers of IPCC Special Report on Global Warming of 1.5°C approved by governments. INCHEON, Etelä-Korea, 8.10.2018. – http://www.ipcc.ch/pdf/session48/pr_181008_P48_spm_en.pdf

Itkonen, H. (2015). Kansalaistoimintojen kaudet ja muuttuvat käytännöt. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (2015). *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä* s. 39–58. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos.

Itkonen, H. & Laine, A. (2015). *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos.

Itkonen, H. & Simula, M. (2015). Kohti ekologisesti kestävästä liikuntakulttuurista. Presentaatio, julkaistu 13.10.2015. Viitattu 24.4.2018. – <http://www.ara.fi/download/noname/%7B43AB3A4E-7635-4FF6-A4A8-DED7BEB853EE%7D/112686>

Jagemann, H. (2003). Sports and the environment: ways towards achieving the sustainable development of sport. Conference by the 4th Pierre de Coubertin School Forum Arenzano (MUVITA) September 22, 2003. *The sport journal* 2004. – <http://thesportjournal.org/article/sports-and-the-environment-ways-towards-achieving-the-sustainable-development-of-sport/>

Jylhä, M. (2018). Tekopyhä hiihtelijä täällä moi? Verkojulkaisu, julkaistu 9.10.2018. Viitattu 13.1.2019. – <https://www.linkedin.com/pulse/tekopyh%C3%A4-hiihtelij%C3%A4-t%C3%A4ll%C3%A4-moi-martti-jylh%C3%A4/>

Kates, R., Parris, T. & Leiserowitz, A. (2005). What is sustainable development? Goals, indicators, values, and practice. *Environment: Science and policy for sustainable development*, Vol. 47, N. 3, s. 8–21. –

<http://125.22.40.134:8082/jspui/bitstream/123456789/2959/1/WhatIsSustainableDevelop.pdf>

Kestävän kehityksen toimikunta (2019). Mitä on kestävä kehitys? Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2019. – <http://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>

Kestävän kehityksen toimikunta (2016). Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutus. – <http://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/FINAL+Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+yhteiskuntasitoutus+20+4+2016.pdf/d2d827e7-033a-4d2b-9239-aed6605a12c4>

Kuukka, K., Lehtonen, A. & Pulkki, J. (tulossa, 2019). Kansanterveystieteen ekologinen käänne: Kohti ekososiaalista terveysparadigmaa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. [Nro 4: 2019]

Kokkonen, J. (2013). Liikuntaa hyvinvointivaltiossa: suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Helsinki: Suomen Urheilumuseosäätiö.

Lang, T. & Rayner, G. (2012). Ecological public health: the 21st century's big idea? *BMJ* 2012; 345: e5466. – <https://doi.org/10.1136/bmj.e5466>

Lerner, H. & Berg, C. (2017). A Comparison of three holistic approaches to health: One Health, EcoHealth, and Planetary Health. *Frontiers in veterinary science*. 4:163. – <https://doi.org/10.3389/fvets.2017.00163>

Levins, R. & Lopez, C. (1999). Toward an Ecosocial View of Health. *International Journal of Health Services*, vol. 29, N. 2, s. 261–293, 1999. – <https://doi.org/10.2190/WLVK-D0RR-KVBV-A1DH>

National Environmental Health Association (2019). Definitions of environmental health. Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2019. – <https://www.neha.org/about-neha/definitions-environmental-health>

National Environmental Health Association (2013). New Perspectives on Environmental Health: The Approval of New Definitions. *Journal of environmental health* (2013) vol. 76 no 3. – <https://www.neha.org/sites/default/files/about/JEH-Oct-2013-Definition-Environmental-Health.pdf>

One Health Commission (2019). What is One Health? Verkkosivusto. Viitattu 16.4.2019. – https://www.onehealthcommission.org/en/why_one_health/what_is_one_health/

One Health Finland ry (2019). One Health Finland. Verkkosivusto. Viitattu 16.4.2019. – <https://onehealth.fi/onehealthfinland/>

Petersen, A. & Lupton, D. (1996). *The New Public Health: Discourses, Knowledges, Strategies*. SAGE Publications.

Pfahl, M. / Ecology (2014). Environmental awakening in sport. Verkkojulkaisu, julkaistu 17.3.2014. Viitattu 31.5.2019. – <http://www.ecology.com/2014/03/17/environmental-awakening-in-sport/>

Protect Our Winters Finland (2018). POW Finland. Verkkosivusto. Viitattu 28.8.2018. – <http://www.protectourwinters.fi/pow-finland/>

Pyky, R., Neuvonen, M., Kangas, K., Ojala, A., Lanki, T., Borodulin, K. & Tyrväinen, L. (2019). Individual and environmental factors associated with green exercise in urban and suburban areas. *Health and Place* 55 (2019) 20–28. – <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2018.11.001>

Rayner, G. & Lang, T. (2015). . Ecological public health: Leaders, movements and ideas to shift the boundaries between the normal and the desirable. Teoksessa Butler, C., Dixon, J., & Capon, A. (toim.) *Health of People, Places and Planet: Reflections based on Tony McMichael's four decades of contribution to epidemiological understanding* s. 617-642. Anu Press. – www.jstor.org/stable/j.ctt1729vxt.58

Rayner, G. & Lang, T. (2012). *Ecological public health – Reshaping the conditions for good health*. New York : Routledge.

Roger, F., Caron, A., Morand, S., Pedrono, M., de Garine-Wichatistsky, M., Chevalier, V., Tran, A., Gaidet, N., Figuié, M., de Visscher, M-N. & Binot, A. (2016). One Health and EcoHealth: same wine in different bottles? *Infection Ecology & Epidemiology* 2016, 6: 30978. – <http://dx.doi.org/10.3402/iee.v6.30978>

Salmikangas, A-K. (2015). Liikkumisen monet ympäristöt. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (2015). *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä* s. 101–116. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos.

Salonen, A. (2014). Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma – yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. Teoksessa Juha Hämäläinen (toim.) (2014). *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* s. 31-62.

Simula, M., Itkonen, H. & Matilainen, P. (2014). Ympäristöasioiden hallinta kuntien liikuntatoimissa ja valtakunnallisissa liikuntajärjestöissä. *Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja* 2014:3.

Simula, M. & Levula, E. (2017). Askelmerkit kohti ekologisesti kestävää liikuntakulttuuria. Seminaariraportti. Kohti ekologisesti kestävää liikuntakulttuuria (Kekli) -tutkimushanke, Jyväskylän yliopisto. Ekokompassitapahtuma-hanke, Suomen Olympiakomitea 2017.

STM / Sosiaali- ja terveysministeriö (2019). Ympäristöterveys. Verkkosivusto. Viitattu 16.4.2018. – <http://stm.fi/ymparistoterveys>

Suomen Jääkiekkoliitto ry (2014). Suomalaisen jääkiekon strategia 2014–2018. – http://www.leijonat.fi/files/Strategia/SJL_strategiadokumentti_ja_liite_16_4_2014_1.pdf

Suomen Kuntoliikuntaliitto (2010). Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. SLU:n julkaisusarja 6/2010.

Suomen Olympiakomitea ry (2019a). Ympäristö ja urheilu. Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2019. – <https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/ymparisto-ja-ilmasto/>

Suomen Olympiakomitea ry (2019b). Urheilun ympäristövastuu -verkosto. Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2019. – <https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/vastuullisuus/ymparisto-ja-ilmasto/urheilun-ymparistovastuu-verkosto/>

Suomen Olympiakomitea ry (2019c). Jäsenet. Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2019. – <https://www.olympiakomitea.fi/olympiakomitea/suomen-olympiakomitea-ry/jasenet/>

Suomen Olympiakomitea ry (2017). Toimintasuunnitelma 2018. – <https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/12/olympiakomitean-toiminta-ja-taloussuunnitelma-2018-hyvaksytty-171125.pdf>

Suomen Olympiakomitea ry (2016a). Menestyssuunnitelma. – <https://storage.googleapis.com/valo-production/2017/01/menestyssuunnitelma.pdf>

Suomen Olympiakomitea ry (2016b). Vuosikertomus 2016. –

<https://www.olympiakomitea.fi/download/8401>

Suomen Ratsastajainliitto (2017). Suomen Ratsastajainliiton (SRL) tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

Suomen urheilun eettinen keskus (SUEK ry). Kansainväliset ja kansalliset lajiliitot. Verkkosivusto. Viitattu 9.9.2018. – <https://www.suek.fi/en/kansainvaliset-ja-kansalliset-lajiliitot>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2019). Ympäristöterveys. Verkkosivusto. Viitattu 18.3.2019. – <https://thl.fi/en/web/ymparistoterveys>

The First International Conference on Health Promotion (1986). The Ottawa Charter for health promotion. *Health promotion* vol.1 no. 4. Oxford University Press 1987.

The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2007). Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson, Eds. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 976pp. –

https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/wg2/ar4_wg2_full_report.pdf

The Lancet Planetary Health (2017). Editorial: Welcome to The Lancet Planetary Health. *The Lancet Planetary Health* s. 1, vol 1, 4/2017.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uusittu painos (1. painos 2002). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turpeinen, S. (2012). Ympäristökysymyksen hallinta liikuntajärjestöissä – Sisällönanalyysi lajiliittojen ympäristöasiakirjoista. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos.

University of Eastern Finland (UEF) (2019). Ympäristöterveys. Verkkosivusto, viitattu 16.4.2019. – <https://www.uef.fi/fi/web/kttravi/ymparistoterveys>

Ung-Lanki, S. & Lanki, T. (2013). Elinympäristöstä aiheutuviin terveysriskeihin suhtautuminen Suomessa. *Yhdyskuntasuunnittelu* (2013) vol. 51:3. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014041123385>

United Nations (2019). Promote sustainable development. Verkkosivusto. Viitattu 18.4.2019. – <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/promote-sustainable-development/index.html>

United Nations (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. – <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

United Nations (1992). United nations framework convention on climate change. – <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>

Valtioneuvoston kanslia (2009). Yhdessä ja erikseen – Maailma ja Suomi 2010-luvulla. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2009*. (- https://vnk.fi/documents/10616/622958/J3309_Yhdess%C3%A4%20ja%20erikseen%20%E2%80%93%20Maailma%20ja%20Suomi%202010-luvulla.pdf/3d16cfaa-2089-4f25-853b-285341f1ae8e)

Valtion liikuntaneuvosto / Pyykkönen, T. (2010). Valtion liikuntaneuvosto - linjoja liikuntaan vuodesta 1920. Offset Ulonen Oy 2010. – <http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/15/VLN90esite.pdf>

Valvira (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto) (2018). Ympäristöterveys. Verkkosivusto. Viitattu 30.3.2018. – <http://www.valvira.fi/ymparistoterveys>

Vehmas, H. (2015). Liikunnan ja urheilun harrastaminen. Teoksessa Itkonen, H. & Laine, A. (2015). *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä* s. 185–200. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos.

WCED / The World Commission on Environment and Development (1987). Our common future. – <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>

Whitmee, S., Haines, A., Beyrer, C., Boltz, F., Capon, A.G., de Souza Dias, B., Ezeh, A., Frumkin, H., Gong, P., Head, P., Horton, R., Mace, G.M., Marten, R., Myers, S.S., Nishtar, S., Osofsky, S.A., Pattanayak, S.K., Pongsiri, M.J., Romanelli, C., Soucat, A., Vega, J. & Yacht, D. (2015). Safeguarding human health in the Anthropocene epoch: report of The Rockefeller Foundation–Lancet Commission on planetary health. *The Lancet*, vol. 386, 1973–2028. – [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)60901-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)60901-1)

WHO. (2019). Ten threats to global health in 2019. Verkkosivusto. Viitattu 31.5.2019. – <https://www.who.int/emergencies/ten-threats-to-global-health-in-2019>

WHO (2017). One Health. Verkkosivusto. Viitattu 16.4.2019. – <http://www.who.int/features/qa/one-health/en/>

Yle (2016). Urheilujärjestöt yhteen – Valo sulautuu Olympiakomiteaan. Verkkouutinen, julkaistu 20.6.2016. Viitattu 28.3.2018. – <https://yle.fi/urheilu/3-8972611>

Zhu, P. (2009). Studies on sustainable development of ecological sports tourism resources and its industry. *Journal of Sustainable Development*, vol. 2:2.